

Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında
Türk-İş Tarafından Düzenlenen

Kompozisyon Yarışmasında Derece Alan Eserler

.1024092

2
6

TÜRK-İŞ YAYINLARI NO: 138

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında
Türk-İş Tarafından Düzenlenen

Kompozisyon Yarışmasında Derece Alan Eserler

TÜRK-İŞ
YAYINLARI NO: 138
Bilgi Merkezi

Tarih:.....

Demirbaş No:....6896.....

Tasnif No:..808....Kam....

Ö N S Ö Z

Büyük ATATÜRK'ün Doğumunun 100. Yılı içinde, ülkemizde ve yurt dışında çeşitli anma faaliyetleri düzenlenmiştir. Millî bağımsızlığımızı, Cumhuriyetimizi ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma azmimizi borçlu olduğumuz bu büyük insanın anısını yaşatma hizmetlerine TÜRK-İŞ de katılmayı bir borç bilmiştir. Konfederasyonumuzca düzenlenen çeşitli faaliyetler arasında en anlamlısı; ATATÜRK'ün sosyal konulardaki bazı sözleri günümüzün ihtiyaçları açısından yorumlamayı kapsayan yazı-kompozisyon yarışmaları olmuştur.

İlk Okul, Orta Okul ve Lise, Meslek Okulu ve Üniversite düzeylerinde dört ayrı kategoride düzenlenen yarışma için, her kategoride okuyan öğrenciler ile, aynı kategori mezunu işçilerin birer yazı ile katılabilecekleri duyurulmuştur.

Yarışmaya gelen çok sayıdaki eser, Hacettepe Üniversitesi Rektörü Sayın **Prof. Dr. Süleyman Sağlam**'ın görevlendirdiği üç değerli öğretim üyesinden (**Prof. Dr. Erdinç Tokgöz, Prof. Dr. Emre Kongar, Doç. Dr. Ayhan Tan**) oluşan bir jüri tarafından titizlikle değerlendirilmiştir. Jürinin yaptığı değerlendirme, TÜRK-İŞ İcra Kurulu tarafından olduğu gibi kabul edilmiş ve tesbit edilen eser sahiplerine ödüllerin verilmesi için 26 Ocak 1982 tarihinde Ankara'da TÜRK-İŞ Genel Merkezinde bir Ödül Töreni düzenlenmiştir.

Ayrıca, Üniversite kategorisinde ödüle lâyık görülen bütün eserler ile, diğer kategorilerde birincilik ödülüne (birincilik olmayan hallerde en yüksek ödüle) lâyık görülen eserlerin de bir kitap halinde derlenerek kamu oyuna sunulması kararlaştırılmıştır. İşte elinizde tuttuğunuz kitap, bu şekilde meydana gelmiştir.

1981 yılının özelliğinden yararlanarak, bu yarışmayı düzenlemek TÜRK-İŞ için bir onur vesilesi olmuştur. Özellikle, yarışmaya katılan eserlerin beklenenden çok fazla sayıda olması ve bu eserlerin sahipleri arasında öğrencilerin yanı sıra işçilerin de bulunması, sevincimizi arttırmıştır.

1981 yılı içinde, bu yarışmaya ek olarak, TÜRK-İŞ'in Samsun'da yaptırıp hizmete açtığı 100. Yıl İlk Okulu ile, yine Samsun'daki TÜRK-İŞ Eğitim Sitesi, ATATÜRK'ün anısına sunduğumuz kalıcı hizmetlerden bir kısmıdır.

ATATÜRK'ümüzü anmak için, etkisiz bir takım ağıtlar yerine, bu gibi kalıcı eserler ortaya çıkarmanın çok daha uygun olduğunu biliyoruz. Büyük ATATÜRK'ün ilkeleri doğrultusunda, bu gibi kalıcı eserler bırakma azmimiz, ATATÜRK yılı olarak ilân edilen 1981 bittikten sonra da, TÜRK-İŞ varoldukça devam edecektir.

Yarışmaya eser gönderen bütün yarışmacılara ve değerlendirmeyi yapan jüri üyelerine teşekkür eder, kazananları candan kutlarız.

TÜRK-İŞ İCRA KURULU

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ

Atatürk ve Sosyal Politika (Fırdevs KANTAR)	1
Atatürk ve Sosyal Politika (Abdullah TEKİN)	39
Atatürk'ün Sanat ve Sanat Okulları Hakkındaki Düşünceleri ile, Türkiye'nin Kalkınmasında Mesleki ve Teknik Öğretimin Rolü (Mesut ELAY)	77
Atatürk'ün Sanat ve Sanat Okulları Hakkındaki Düşünceleri ile, Türkiye'nin Kalkınmasında Mesleki ve Teknik Öğretimin Rolü (Tayfun TABAKOĞLU)	83
Her Okul Bir İşyeri, Her İşyeri Bir Okul Olmalıdır. (Serenay ELGÜN)	87
Her Okul Bir İşyeri, Her İşyeri Bir Okul Olmalıdır. (Hasan GÜNEL)	91
Her Okul Bir İşyeri, Her İşyeri Bir Okul Olmalıdır (Alper ÇÖKMEZ)	97
Türk; Öğün, Çalış, Güven! (Gözde Gül TEKİN)	99
Türk; Öğün, Çalış Güven! (Avni DERELİ)	101
Türk; Öğün, Çalış, Güven! (Aşkın ÇÖKMEZ)	107
Türk; Öğün, Çalış Güven! (Bahri ASLAN)	109

«ATATÜRK VE SOSYAL POLİTİKA»

FİRDEVS KANTAR

Ege Üniversitesi

İktisat Fakültesi Öğrencisi

(Yüksek oku) öğrencileri ile aynı kademe mezunu işçiler kategorisinde ikincilik ödülünü kazanmıştır.)

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

G İ R İ Ő

Sosyal Politika çağımızda önemli bir gerçek olarak, devletin faaliyetlerine damgasını vurmaktadır. Özellikle XX. yüzyıldan itibaren Batı Ülkelerinde ve Ülkemizde de bir bilim dalı olarak Üniversitelerde okutulmaya başlanan sosyal politika, çok geniş bir anlamı içermektedir. İlk önceleri endüstrileşme ve kentleşme nedeniyle ortaya çıkan tehlikelere ve sefalete karşın, işçi sınıfını korumak amacıyla ekonomik ve sosyal yaşamda alınan önlemler bütünü olarak görülen sosyal politikanın, özellikle II. Dünya Savaşından sonra kapsamında genişleme olmuştur. Çünkü, sosyal politikayı oluşturan önlemler çok yönlülük ve çeşitlilik kazandığı gibi bu önlemlerin koruyuculuğu yalnızca işçi sınıfına değil, diğer sosyal sınıflara da yönelmiştir. Böylece dar anlamıyla yalnızca işçi-işveren ilişkileri ile ilgili önlemlerle sınırlı kalan sosyal politika geniş anlamıyla, bu iki sınıfın dışına taşmaktadır.

Sosyal politika geniş anlamıyla II. Dünya Savaşından sonra gerek doktrinde ve gerekse uygulama-

da gelişmesine rağmen ilk iş ilişkilerinin olduğu ilk çağlarda da söz konusudur.

Kuşkusuz Atatürk Türkiye'sinde geniş anlamda bir sosyal politika söz konusudur. Ancak diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de tüm sosyal sınıfların korunmasına yönelik önlemleri ifade eden geniş anlamda sosyal politika son yıllarda doğup gelişmiştir. Bu nedenle «Atatürk ve Sosyal Politika» başlığı altındaki bu araştırmada O'nun döneminde hakim olan dar anlamda sosyal politikayı, başka bir deyişle, işçi sınıfını korumaya yönelik önlemler bütününe ele alıp incelemekteyiz.

Bu nedenle konu, üç ana başlıkta ele alınıp incelenmiştir. Birinci başlıkta, Atatürk döneminde sosyal politikayı etkileyen ekonomik ve politik çerçeve ortaya konmaya çalışılmıştır. İkinci başlıkta, Atatürk'ün sosyal politikayla ilgili görüşleri açıklanmak istenmiştir. Son başlıkta ise Atatürk Türkiye'sinde sosyal politika uygulamaları ve yasalara yer verilmiştir. Bu bölüm kendi içinde ikiye ayrılmış önce, 1936 İş Kanununa kadar çıkartılan çeşitli sosyal içerikli yasalara yer verilmiş daha sonra 1936 İş Kanununun hazırlanışı ve getirdiği sosyal önlemler ele alınmıştır.

ATATÜRK VE SOSYAL POLİTİKA

BİRİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK'ÜN SOSYAL POLİTİKASINI ETKİLEYEN EKONOMİK VE POLİTİK UNSURLAR

Bir ülkede, sosyal politikanın oluşumunu ve gelişimini etkileyen sayısız unsurlar vardır. Bunlar politik, ekonomik ve sosyal olabilirler. Atatürk Cumhuriyet'inde sosyal politikayı etkileyen başlıca unsurların ekonomik ve politik unsurlar olduğu söylenebilir. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti'nin benimsediği ekonomik kalkınma modeli ve politik sistemi Atatürk'ün sosyopolitik görüşüyle bir bütünlük göstermektedir. Cumhuriyet'in kabulünden sonraki dönemde politik unsur yani devlet, sosyal politikanın gelişimini etkileyen başlıca unsur olmuştur. Çünkü, tek partili Cumhuriyet'e dayanan bir yönetim devlet otoritesinin bir simgesi olarak düşünülebilir. Bu durum devlete sosyal sistemi oluşturan tüm alanlarda geniş müdahale gücü kazandırmaktadır. Öte yandan bir ülkede sosyal politika, ekonomik gelişmeyle ortaya çıkan ve biçimlenen önlemler bütünüdür. Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında, Osmanlı İmparatorluğundan devralınan ekonomimizin çok zayıf oluşu devlet tarafından biçimlendirilmesini gerektiriyordu.

Mustafa Kemal Atatürk bu durumları çok iyi gören bir devlet adamıdır. Bu sebeple sosyal politikayı etkileyen bu unsurlar üzerinde özellikle durmuştur. O halde «Atatürk ve Sosyal Politika»sını daha iyi vurgulayabilmek için önce O'nun dönemindeki ekonomik ve politik unsurları bilmekte yarar bulunmaktadır.

Şimdi o dönem Türkiye'sindeki ekonomik ve politik unsurları inceleyelim.

A. Ekonomik Unsurlar

Türkiye'nin Cumhuriyet'ten sonraki ekonomisini iki ayrı aşamada ele alıp inceleyebiliriz. Bunlar, Cumhuriyeti'n ilk yıllarında İzmir İktisat Kongresi'nde benimsenen ilkeler doğrultusundaki liberal dönem ve ondan on yıl sonra benimsenen devletçi dönemlerdir.

1. Liberal Dönem (1923-1933)

Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınan zayıf ve ilkel ekonomi, Cumhuriyet Türkiye'sinin büyük zorluklarla karşı karşıya olduğunun bir belgesiydi. Büyük Önder Atatürk, «Bu zorlukları yenmek ve ekonomik kalkınmayı sağlamak için endüstrileşmeye önem veren bir ekonomi politikasını belirlemek amacıyla, henüz Cumhuriyet ilân edilmeden önce, 17 Şubat - 4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir Türkiye İktisat Kongresi...» (1) nin toplanmasına öncülük etti.

(1) Topçuoğlu, Alper; **Sosyal Politika**, Ders Notları, E.Ü. İktisat Fak. İzmir 1981, s. 92

İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararların Türkiye'nin ekonomik kalkınma ve endüstrileşme modelinin belirlenmesine yönelik olduğu konusunda genel bir kanı bulunmakla beraber bu kongrede sosyal politika ve özellikle çalışma koşulları konusunda önemli kararlar da alındığı göz önünden uzak tutulmamalıdır.

Kongreye, işçi ,çiftçi, tüccar ve sanayicilerden oluşan 1135 üye katıldı. Atatürk bu kongredeki konuşmasında özellikle ekonominin önemi üzerinde durdu. Ekonominin insan, millet ve devlet hayatında en önemli yere sahip olduğunu belirtti. Bu nedenle ekonomik faaliyetlere gereken önemi vermemiz için şöyle diyordu: «Başarı kazanmak uğrunda, çalışmak gerektiğini bilmeliyiz. Ekonomi diyoruz. Ne var ki arkadaşlar, ekonomi demek herşey demektir. Yaşamak için ,mutlu olmak için ,insanca varlığımız için ne gerekliyse onların hepsi demektir. Tarım demektir, ticaret demektir, çalışma demektir, herşey demektir. Arkadaşlar yeni devletimizin bütün programları iktisat programlarından çıkmalıdır. (2)

Türkiye İktisat Kongresi, ekonomik kalkınmanın en önemli girişimlerinden biri olarak nitelendirilebilir. Bu kongrede Mustafa Kemal Atatürk'ün belirttiği gibi «Yeni Türk Devletinin temellerinin süngüler üzerine değil, ekonominin üzerine kurulacağı» bu girişimin ciddiliğine örnek olabilir. Bu kongre Ülke-

(2) Parlak, Türkmen; **BMC Dünyası 100. Yıl Özel Sayısı**, Mayıs 1981, sayı 48, s. 64

nin ekonomik politikasını tayin amacı ile faaliyete girişmiş ve sanayileşmeyi teşvik edecek, kredi imkanları sağlayacak, gerekli eleman eğitime imkan verecek ve ulaşım sorunlarını hafifletecek bazı tavsiyeler getirmiştir. Hükümet bu kararların ışığında faaliyetlerini yoğunlaştırmış ve kongrede alınan kararlar 1923-1933 döneminde Türkiye'ye liberal bir politikanın hakim olmasını sağlamıştır.» (3)

«İstanbul Umumi Amele Birliği» İstanbul'daki bir kısım işçiler arasındaki hareketleri düzenli bir şekle sokmak amacıyla hazırladığı bazı maddeleri bu kongreye sunmuştur. Bu durum, işçi grubunun kongrede temsil edilmesine ve çalışma şartlarıyla ilgili önemli kararların alınmasına sebep olduğu için büyük önem taşımaktadır.

İzmir İktisat Kongresi'nde Çalışma koşulları ile ilgili önemli kararlar alınmıştır. Bunlardan «Çalışanlara amele yerine işçi denilmesi kararlaştırılmış, çalışma süresi günde 8 saat olarak saptanmış, gece çalışmaları düzenlenmiş, çocukların çalışma yaşı saptanmış, doğum ve hamilelik izinleri, asgari ücret hafta tatili, resmi tatiller ve hafta tatillerinde ücret ödenmesi, hastalık izni, yıllık ücretli izin, emeklilik hakları, iş teftişi, işçi çocuklarının eğitimi ile ilgili konular bazı esaslara bağlanmıştır.» (4) Bu esasların büyük bir bölümü zamanla yasalaştırılmıştır. Bu durum kongrenin başkanlığını yapan Mustafa Kemal

(3) Serin, Necdet; **Türkiye'nin Sanayileşmesi**, Ankara 1963, s. 20

(4) Ekin, Nusret; **Endüstri İlişkileri**, İ.Ü. İktisat Fak. İstanbul 1979, s. 230

Atatürk'ün işçi sınıfına gösterdiği önemin büyük bir kanıtıdır. Bu yasaları, Cumhurbaşkanlığı döneminde onaylaması ve işçilerle ilgili daha geniş kapsamlı yasaların çıkması için verdiği direktifler, çok önemlidir.

İzmir İktisat Kongresi'nde işçi ve işverenlerle ilgili olarak alınan kararlardan en önemlisi 4. maddedir. (*) Bu madde ile işçi-işveren ilişkileri, dernekler ve sendikalar aracılığıyla toplu düzeye çıkartılacak ve böylece bu alanda önemli bir gelişme sağlanmış olacaktır.

Ayrıca tüccar, çiftçi ve sanayi gruplarınca karşı çıkılan fakat işçi grubunun yararına olduğu için işçi guruplarınca üzerinde durulan sosyal politika önlemleri niteliğinde işçi istekleri üzerinde de durulmuştur. Bu istekler işverene parasal yükümlülükler getiriyordu. Örneğin, hastalanan işçilere 3 ay kadar tam gündelik verilmesi (kong. mad. 16/1), işbaşımda sakatlanan tüm işçilerin yaşamlarının, işverenlerce güvence altına alınması (kong. mad. 20) gibi.

İzmir İktisat Kongresi'nde, Türkiye'nin endüstrileşme konusunda izleyeceği politika da belirlenmişti. Bu, özel girişime önem veren bir politikadır. «1927 yılı Türk ekonomisinde yatırım ve üretimi artırmak için önemli bir girişim yılı kabul edilebilir. Çünkü, anılan yıl çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu, milli sanayinin kurulabilmesi için özel sektöre önemli kolay-

(*) Madde 4: Dernekler yani sendikalar hakkının tanınması, Tatil-i Eşgali yasasının işçilerin hakkını tanımak üzere yeniden incelenmesi ve düzenlenmesi

lıklar ve teşvikler getirmişti. Vergi bağışıklıkları yanında, teşviklerin en önemlileri, özel sektöre belli alanlarda tekel kurma yetkisinin verilmesi ve % 10 pahalıda olsa yerlisi bulunduğu ithal malı kullanımının yasaklanmasıdır.» (5)

Ayrıca 1929 yılında çıkartılan Gümrük Tarife Kanunu, finansman ve kredi önlemleri de özel sermayeyi harekete geçirmeye yetmemiştir. Türkiye'de Cumhuriyeti'n kuruluşundan 1932 yılına kadar liberal bir ekonomi politikası izlenmişti. «Bu dönemde sosyal politika da ekonomik politikaya uygun gelişmiştir.» (6) 1927-1930 yılları arasında özel kesimin teşvik edilmesine rağmen gerekli sermaye birikiminin sağlanıp temel sanayilerin kurulmamış olması, Türkiye'yi ekonomik politikasında yeni bir uygulamaya yöneltmiştir. Bu uygulama kısaca ekonomide «devletçilik, olarak belirtilir ve amacı ülkenin kalkınması için gerekli olan temel sanayilerin devlet eliyle kurulması ve işletilmesidir.» (7)

2. Devletçilik Dönemi (1933'ten sonra)

«Atatürk, ekonomik hayatta özel teşebbüsü ortadan kaldıran bir devletçiliği şiddetle reddetmekteydi. Atatürk, özel teşebbüse üvey evlat muamelesi yapmak isteyen bir devletçilik zihniyetini de reddetmekteydi. Atatürk, özel sektörün yerini alacak bir

(5) Tekeli, İlhan-İlkin, Selim; 1929 Dünya Buhra'ında Türkiye'nin İktisadi Politika arayışları, Türkiye Belgesel İktisat Tarihi, ODTÜ, 1977, s' 66

(6) Topçuoğlu, Alper; a.g.e. s. 93

(7) Alpar, Cem; «Kadro Hareketi İçinde Türk Devrimi ve Kemalizm» Milliyet Atatürk 100 Yaşında, 1981, s. 45

sosyalist uygulamasını da kabul etmiyordu. Atatürk'e göre ekonomik hayatta özel teşebbüs ve şahsi faaliyetler esastır. Atatürk, devletçiliği, özel teşebbüsü yaşatan ve memleketteki büyük işleri gerçekleştirecek olan bir sistem olarak görmekteydi.» (8)

Atatürk'e göre, devletçi ekonominin tanımı şöyledir: «Prensip olarak devlet ferdin yerini almamalıdır, fakat ferdin gelişmesi için genel şartları göz önünde bulundurmalıdır. Kişisel gelişmenin engel karşısında kaldığı nokta, devlet faaliyetinin sınırını teşkil eder. Buna göre genellikle, zaman ve yerine göre sürekli bir özellik gösteren bir işi devlet eline alabilir.» (9)

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye'de uygulanan devletçiliğin ,dışarıdan alınmış bir sistem olmadığını tamamen Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğduğunu belirtiyor ve şöyle tanımlıyordu: «Fertlerin hususi teşebbüslerini ve faaliyetlerini esas tutmak, fakat büyük bir milletin bütün ihtiyaçlarının ve birçok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak, memleket ekonomisini devletin eline almaktır. Türkiye Cumhuriyeti devleti, Türk vatanında asırlardan beri ferdi ve hususi teşebbüslerle yapılamamış şeyleri biran evvel yapmak istedi ve kısa zamanda yapmağa muvaffak oldu. Bizim takip ettiğimiz bu yol, görüldüğü gibi, liberalizm'den başka bir yoldur.» (10)

(8) Korkud, Refik; **Komünizme Karşı Atatürk**, Yargıçoğlu matbaası, Ankara 1956, s. 23

(9) İnan, Afet; **Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları**, 1969, s. 47

(10) Sumer, N.E. **Sümerbank Dergisi**, sayı 29, s. 138

Üst Düzeyde yöneticilerden oluşan, Atatürk başkanlığındaki bir heyet, ülkenin ekonomik ve sosyal koşullarını saptamak amacıyla bir yurt gezisine çıkmıştı. Mustafa Kemal Atatürk bu gezisinde, sık sık devletçilik ile ilgili görüşlerini ve tanımlamalarını yapıyordu. (11) Daha sonra ki konuşmalarında, ekonomi politikamızın amaçlarından birinin de, girişimleri mali ve teknik gücümüze uygun olarak devletleştirmek olduğunu belirtiyordu. 1933 yılında ardar da çıkarılan 2 yasa ile özel sanayicilere Gümrük bağışıklığı yeniden tanınmış ve Devlet Sanayi Ofisi ile Sanayi ve Kredi Bankası da hem sanayi, hem de bankacılık işleriyle uğraşmak üzere kurulan Sümerbank içinde birleştirilmiştir. Sümerbank 1933-1937 yılları arasında uygulanan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planının belli ölçüde gerçekleştirilmesinde önemli rol oynamıştır. (12)

«Endüstrileşmede devletçilik ilkesini uygulamak amacıyla ilk Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmış ve 1934 yılında uygulamaya konmuştur. Hazırlanan bu plana göre her yıl bütçeden altı milyon liralık bir ödenek ayrılarak ,planı uygulamakla görevli Sümerbank'a verilecektir.» (13)

(11) Bkz. Başar, A. Hamdi; **Atatürk'le 3 ay ve 1930'dan sonra Türkiye**, İst. 1945, Tan Matbaası, s. 15

(12) Bu plan için bkz. İnan Afet; **Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin I. Sanayi Planı 1933**, Ankara 1972

(13) Tuna, Orhan; «50 Yıllık Cumhuriyet Döneminde Emek Piyasası ve İşçi-İşveren Münasebetleri» **I.Ü. İkt. Fak. Mecmuası**, Cilt 30, Ekim 1970 - Eylül 1971, No. 1-4, İst. 1974, s. 292

1932-1939 döneminde ayrıcalıklı yabancı ortaklarca işletilen başlıca limanlar ile demiryolu işletmeleri ve hatları millileştirilmiştir. Bu millileştirme çabaları, sanayileşme sürecinde atılmış ilk ciddi adımlardır. Ayrıca 1932 yılında çıkartılan Türkiye’de «Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetlere Dair Kanunla» yabancıların elinde bulunan, küçük sanat ve tarımla ilgili işçilik Türk Vatandaşlarına ayrılmıştır.

Bu millileştirme girişimleri ile birlikte «devletçilik ilkesini, devleti sadece kamu müdahalesinin bir aracı değil, aynı zamanda en büyük işverenlerden biri haline getirmesi endüstri ilişkileri sisteminin üç faktöründen ikisinin devlet haline gelişi, devletçilik ilkelerine uygun yeni bir çalışma düzeni kuracak genel bir İş Kanunu çıkarılmasını zorunlu kılmıştır.» (14)

Devletin millileştirme çabaları ile büyük bir işveren haline gelmesi, o dönemde iş sahalarının genişlemesine ve bu etkileşimle de işsizliğin giderilmesine sebep olmuştu. Bu durum Atatürk’ün devletleştirme üzerindeki titizliğinin bir nedeni olsa gerek.

İzmir İktisat Kongresi’nde işçi grubunun yararına alınan karar ve daha sonra uygulanan yasalar karma ekonomiyi esas alan bir devletçiliğin dayandığı görüş ve düşünceleri ortaya koymakta ve yeni Türk Devletinin yasama ve yürütme hayatında gözönünde tutulmaktadır. «Milli Önder Atatürk, bir gösteriş veya dostlar alışverişte görsün prensibiyle ça-

(14) Ekin, Nusret; a.g.e. 1976, s. 233

lısan insanlardan olmadığı için, yaşamı boyunca bütün girişimlerini değerlendirmeye çalışmıştır. Devletin iktisadi örgütlenme ve bilinçlenme dönemine rastlayan bu çabalardan da millet adına yararlanmak amacıyla, Mustafa Kemal ve iş arkadaşları hemen harekete geçmişlerdir.» (15) ve her çalışmalarını ülke yararı doğrultusunda biçimlendirmişlerdir.

Atatürk'ün devletçilik ilkesi doğrultusundaki milli ekonomi uygulamaları II. Dünya Savaşından sonraki yıllarda daha da benimsenmiş ve hükümetler ülkenin ekonomik sorumluluklarını üzerlerine almışlardır.

«Atatürk Cumhuriyet'in 15. yılını kutlama hazırlıkları içinde, Ekim 1938 yılında yazdığı nutuk'unun büyük bir bölümünü, ekonomi ile ilgili konular içermekteydi.» (16)

B. Politik Unsurlar

Cumhuriyet'in kuruluşundan 1945 yılına kadar olan devrede, tek partili bir yönetim biçimi olmasına rağmen demokratik rejimin temel kurumlarının bulunduğu ve geliştiği görülmektedir. «Gerçekte bu tek partili sistem uygulamasına karşın Türk devrim modelinin yönü çoğulcu ve topluma dönüktür.» (17)

(15) T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Atatürk (Komutan, Devrimci ve Devlet adamı Yönleriyle) Ank. Gnkur. Basımevi 1980, s. 559-60

(16) Kili, Suna; «Türk Devrimi, Geçmiş ve Gelişmekte olan Ülkeler» «Milliyet, Atatürk 100 yaşında, 1981, s. 7

(17) Kongar, Emre; *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal yapısı*, Cem Yayınevi, İst. 1975, s. 440

Atatürk dönemindeki Türkiye Cumhuriyeti'nin, tek partiye dayalı bir sisteme sahip olması nedeniyle bu partinin tüzüğünde ve programında önemli bir ağırlığın bulunması kaçınılmaz bir olgudur.

«Liberal ve bireyci iş ilişkileri döneminin Cumhuriyetten sonraki kesitinin, tek siyasal partisi olan Cumhuriyet Halk Fırkası, Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk grubunun 9 Eylül 1923'de fırkaya dönüşmesiyle resmen kurulmuş ve 1924'de de fırkanın adına Cumhuriyet sözcüğü eklenmiştir.» (18)

Atatürk Halk Partisini kurduğu zaman ,parti cumhuriyetçilik, halkçılık ve milliyetçilik gibi 3 temel esasa dayanıyordu.

Fırkanın tüzüğünde, «emekçileri koruyucu yasalar çıkarılacağından söz edilerek, geniş bir anlatımla işçi sorununa değinilmiştir.» (19) Fırkanın başkanlığını 1924 yılına kadar Mustafa Kemal Atatürk üstlenmişti, daha sonra Cumhurbaşkanlığı görevi sebebiyle başkanlığı İsmet İnönü'ye bırakmış ve fırkayı devamlı denetlemiştir.

Fırkanın işçi sorununa açıklık getirmek amacıyla, halkçılık konusunda Mustafa Kemal tarafından yapılan konuşmaları 1923, 1927 tarihli tüzüğünde görülebilir. «Türkiye'de birbirinden çok farklı çıkarlar izleyen ve bu yüzden birbirleriyle mücadele eden sı-

(18) Tunaya, Tarık Zafer; *Siyasi Müesseseler ve Anayasa Huku-*
ku, 3. Baskı, İÜHF yayınları, İst. 1975, s. 440

(19) Kongar, Emre; a.g.e. s. 144

nıflar yoktur. Halk fırkası, ulusun tümünü içine alan, tüm sınıfların haklarını ve mutluluğunu sağlamaya çalışan bir firkadır. Halk kavramı ,herhangi bir sınıfa münhasır değildir ve halkçılar, hiçbir aile, sınıf topluluk ve bireyin ayrıcalıklarını kabul etmeyen kişilerdir.» (20) Fırkanın 1927 tüzüğünde işçilerin parti güdümünde örgütlenmesine yer verilmiştir.

Atatürk, gerçek demokraside çok partili hayatın gerekli olduğunu kendi özleminin de çok partili hayat olduğunu belirtiyordu. 11 Ağustos 1930 yılında Paris Büyükelçisi Ali Fethi Okyar'a yazdığı mektupta, devrimlere bağlı kalındığı sürede, her çeşit siyasal partinin kurulmasını hoşnutlukla karşılayacağını bildiriyordu. Fethi Bey'e «CHP üyesi olmakla birlikte Cumhurbaşkanının rolünü bildigini ve hiç bir partiyi tutmayacağını bildirdi. Yalnız rejim için doğacak tehlikelerin her zaman karşısındaydı.» (21) Bu mektubun son paragrafı şöyledir: «Cumhurbaşkanı bulduğum, sürece cumhurbaşkanlığının bana verdiği yüksek ve kanuni görevleri ,hükümette olan ve olmayan partilere karşı adaletli ve tarafsız olarak yerine getireceğime ve laik Cumhuriyet esası içinde partinizin her çeşit siyasi çabalarının bir engelle karşılaşmaya-acağına güvenebilirsiniz, efendim.» (22) (*)

(20) Aynı eser, s. 122

(21) Mumcu, Ahmet; **Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, AÜHF yayınları, no 352, 3. Baskı, Ankara 1974, s. 152

(22) Vatan Gazetesi, «Fethi Okyar'a Yazılan Mektup», 20 Haziran 1946.

(*) Bu Mektup Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanan Atatürk ve sonrası adındaki yazı dizisinde, 2 Kasım 1970 günü Nejat Soner tarafından da yayınlanmıştır.

Bu olaydan sonra 1930 yılında Fethi Bey Serbest Cumhuriyet Fırkasını kurdu. Fırkanın 1931 programında işçi sorunları ile ilgili olarak, milliyetçi Türk İşçilerinin hayat ve haklarının, menfaatlerinin göz önünde tutulması gerektiği belirtilmişti. Ayrıca 1931 programında, Türkiye Cumhuriyeti Halkının ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil ve içtimai hayat için işbölümü itibariyle muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia telakki etmek esas prensib kabul edilmişti. «A — Küçük çiftçiler ,B — Küçük sanayi erbabı ve esnaf ,C — Amele ve işçi, D — Serbest meslek erbabı, E — Sanayi erbabı, büyük arazi ve iş sahipleri ve tüccar, Türk camiasını teşkil eden başlıca çalışma zümreleridir. Bunların herbirinin çalışması, diğerinin umumi camiasının hayat ve saadeti için zaruridir. Fırkamızın bu prensiple istihdaf ettiği gaye sınıf mücadelesi yerine içtimai intizamıdır! kararı alınmıştı. Fırkanın programı, halkçılık ve devletçilikten oluşuyordu. «Devlet teşebbüsleri sınıfsal çıkarlardan çok ulusal çıkarları gözeteyeceğinden, devletçilik işçi sınıfının sömürülmesini engelleyecek ve böylece toplumsal dayanışmayı güçlendirecekti.» (23)

1930 Ağustosundan sonra kurulan (CHF) nın, devletin yapısı ile gittikçe kaynaştığını, işçi sorunlarına yaklaştığını, iş ilişkileri alanında da Ali İktisat Meclisince hazırlanan 1934 sayılı iş yasasını etkilediğini ve 1936 iş yasası ile somutlaştırdığını görmek mümkündür.

(23) Hale, W.M., «Devletçiliğin Değerlendirilmesi, Kaynakları ve Amaçları», Milliyet, Atatürk 100 Yaşında, 1981, s. 43

Mustafa Kemal Atatürk, 1930 Ekimi ile 1931 Martı arasında Anadolu'da yaptığı yurt gezisinden Ankara'ya döndüğünde, CHP milletvekillerine, kendisinin bizzat karşılaştığı sorunları açıklıyor ve gerekli çalışmaların yapılması için direktifler veriyordu.

Partinin «1935 programı işçi-işveren ilişkilerinin düzenlenmesine egemen olacak ideoloji ve ilkeler yönünden önem taşır. Gerçekten partinin işçilerin hakları konusunda hangi ilkeler çerçevesinde ilgileneceği ve çıkarılacak iş yasalarının hangi ilkelere uygun olacağı, programın üçüncü kısmında açıklanmıştır. Buna göre, iş anlaşmazlıkları uzlaşma yolu ile, bunun olanaksızlığı durumunda ise devletin kuracağı uzlaştırma araçlarının yargıçlığı ile kotarılacak, grev ve lokavt olacaktır.» (24) 68. Madde de «Türk işçilerini ve esnafımızı olsun anavarlığı içinde, o varlık için kuvvet ve fayda verici yolda ve parti programının çerçevesi içinde örgütlenmeyi iş edineceğiz.» denilmektedir.

Atatürk'ün ölümüne değin parti programında, demokratik bir eğilimden yola çıkıldı ve asla koyu bir parti diktatörlüğüne gidilmedi.

«Atatürk, hak ve hürriyetlere, parlamontaya, Muhalefet partilere önem vermekte; bunları reddeden, insan hak ve hürriyetlerini tanımayan, insan şeref ve haysiyetini hiçe sayan sınıf mücadelesini ve-

(24) Bkz. CHP Programı, Mayıs 1935, s. 10

Ayrıca bkz. Tunaya, T. Zafer; *Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku*, s. 572

ya egemenliğini öngören düzenlere saygı ve ilgi beslememektedir. O'nun fikirleri böyle olduğu gibi, yaşamı boyunca eylem ve uygulamaları da öyle olmuştur. Zaman içinde ülkeye yararlı olabilecek ve hatta birey ve toplumlarca henüz bir hedef ve ihtiyaç olarak idrak edilmemiş hususlarda sınırlı bir durum varsa, bunu düzenin esasında değil, ortamda ve koşullarda aramak, çağdaş devleti geliştirmek için geçilmesi gereken bir köprü ve zorunluluk saymak gerekir.» (25)

1935 yılına değin, işçi sorunundaki görüşler belirsizlikten kurtulmuştu: Ekonomik ve politik etkileşimler doğrultusunda işçi-işveren ilişkilerinin düzenlenmesine ışık tutacak ilkelerde giderek belirginleşmişti. Partinin 1931-1935 yılları sürecinde işçilere ileri haklar sağlayan iş tasarıları hazırlanmış ve bu tasarılar 1936 yılındaki iş yasası ile somutlaştırılmıştır.

Tek partili bu politik sistemin sonucunda doğal olarak işçi-işveren ilişkileri yasalarla ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiş ,devlet toplu görüşmeler ve grevden yana görülmemiştir.

(25) T.C. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, a.g.e. s. 646

İKİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK'ÜN SOSYAL POLİTİKAYLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Mustafa Kemal Atatürk, Birinci İktisat Kongresindeki konuşmasında «Bizim Halkımızın menfaatleri yekdiğerinden ayrılır. Sınıf halinde değil; bilâkis mevcudiyetleri ve muhassala-i mesaisi yekdiğerine lazım olan sınıflardan ibarettir. Bu dakıkada samilerim çiftçilerdir, sanatkârlardır, tüccarlardır ve ameledir. Bunların hangisi yekdiğerinin muarızı olabilir? Çiftçinin sanatkara, sanatkarın çiftçe ve çiftçinin tüccara ve bunların hepsine yekdiğerine ve amele-ye muhtaç olduğunu kim inkâr edebilir. Bugün mevcut olan fabrikalarımızda ve daha çok olmasını temenni ettiğimiz fabrikalarımızda kendi amelemiz çalıştırılmalıdır. Müreffeh ve memnûn olarak çalışmalıdırlar ve **bütün bu saydığımız sınıflar aynı zamanda zengin olmalıdır** (26) ve hayatın lezzet-i hakikisini tadabilmelidir ki, çalışmak için kudret ve kuvvet bulabilsin» (27) sözleriyle, özellikle Türk işçilerine, toplumun işçilere olan gereksinmelerini ve emeğe verdiği değerlerle ilgili düşüncelerini belirtmiştir.

«Atatürk, ekonomik hayatta, çalışanlara devletçe yardım edilmesini istemekteydi. Atatürk'e göre, Medeni bir memlekette zorla çalıştırılma diye birşey

(26) Tarafımızdan çizilmiştir.

(27) Ökcün, Gündüz; **Türkiye İktisat Kongresi İzmir 1923 (Haberler-Belgeler-Yorumlar)**, AÜSBF yayınları, Ank. 968, s. 255-56

yoktu. Atatürk'e nazaran medeni bir memleket kendi hür iradesiyle yaşayan ve yükselen bir memleket-tir. Böylece Atatürk ferdin çalışma hürriyetine inanıyor ve çalışma hürriyeti'nden millet menfaatlerine uygun olarak faydalanılmasını istiyordu.» (28)

«Atatürk demokrasisi'nde, egemenliği millete veren halk yönetiminde sınıf ayrımı diye birşey yoktur. Yasalar önünde sosyal eşitlik vardır. Sınıf ayrımlarından doğan engeller kaldırılmıştır. Sosyal eşitlik ,siyasal eşitlik, yargı işlerinde eşitlik, vergi konusunda eşitlik, bunların tümü Atatürk'ün milli egemenlik ilkesiyle topluma veriliyordu. Bu saydığımız eşitlikleri, din, ırk farkları gözetilmeksizin Türk vatandaşlarına eşit olarak uygulamak gerekir. (29) di-yordu.

Mustafa Kemal Atatürk, yurdumuzda sınıfların yaratılmasına tamamen karşıydı. Çünkü, halkın sınıflara ayrılarak aralarında çatışma yaratmaları, yurdumuz aleyhine bir faaliyet olurdu. Atatürk'e göre halk birbirleriyle çatışan sınıflardan değil, birbirlerine lazım olan sınıflardan oluşuyordu. Atatürk «Bu sınıflardan birinin diğerine cephe alması ile vatan parçalanabilir» diyordu.

«Atatürk, çiftçi, çoban, işçi ,fabrikatör, büyük arazi veya kapital sahipleriyle aydınların bu milletin

(28) Korkud, Refik; a.g.e. s 22

Bu konuda bkz. Şubat 1921, Atatürk'ün Söylev ve Demeç-leri II

(29) İnan, Afet; a.g.e. s. 68

bireyleri olduğunu söylüyor ve «Efendiler, şunu katiyetle bilmek icap eder ki elde ettiğimiz sonuç hayat ve namustur. Buna tecavüz, hayat ve namusumuza tecavüzdür. Her ferdin bu gibi hareketlere dikkat etmesi ve onlara karşı son derece uyanık olması gerekir. Çeşitli meslek sahiplerinin çıkarları birbirlerine bağlı olduğundan onları sınıflara ayırmak imkanı yoktur ve genel olarak bu topluluk halktan ibarettir.» (30)

Atatürk, bütün insanların sosyal vücudun azaları olduğunu bildiriyordu ve birbirlerine bağlılıklarını da ekonomik ve sosyal sebeblere dayandırıyor. Atatürk, bütün sınıfların karşılıklı işbirliği içinde olmasını ve ahenkli bir biçimde çalışarak memleketin kalkındırılmasını istiyordu. Bu fikrinin doğrultusunda Atatürk, Türk işçilerinin memnun ve refah olmasını da istiyordu.

«Atatürk, ezen ve ezilen ayırımı düşencesinin, milletin bölünmesiyle sonuçlanacağına inanıyordu. İnsanları toplum içinde bir bütün olarak görmek varken, ezen ve ezilen diye ayırmak yerine, daha olumlu, makul bir yönetim biçimi düşünülebilirdir.» (31) diyordu.

Büyük Önder Atatürk; «Halkımız çıkarlara, çatışan sınıflara bölünmüş değildir. Çiftçiler, sanatkârlar, tacirler ve işçiler birbirine rakip değil, birbirlerini

(30) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1959, Cilt 2, s. 98

(31) D. Tüfekçi, Gürbüz; **Atatürk'ün Düşünce Yapısı**, Tes-İş Federasyonunun 100. yıl armağanı, Ankara 1981 s. 34

tamamlayan gruplardır. Var olan ve çoğalmasını istediğimiz fabrikalarımızda kendi işçilerimiz çalışmalı, memnun ve refah çalışmalı hatta herkes milli bir program içinde birleştirilmelidir» demiştir.

«Görülüyor ki, Atatürk bu konuşmalarında sınıfların varlığını reddetmemektedir. Fakat Türkiye'nin o günkü ortamında sınıflararası bir çatışmanın söz konusu olamayacağını ortaya koymaktadır. Toplum meselelerine çözüm yolu ararken sınıf mücadelelerinin artırılmaması yolunda gereken tedbirlerin alınmasını da her zaman önermiştir.» (32)

Büyük Önder Atatürk, «eğer toplumda sınıfları kabul edersek, bunlardan birinin iktidar mevkiine geçmesi halinde ,yalnızca kendi yararlarına çalışacaklardır ve diğer sınıflara ayrıcalıklar, haklar tanımayacaklardır» diyordu ve sözlerine şöyle devam ediyordu; «Biz memleket halkı fertlerinin ve muhtelif sınıf mensuplarının yekdiğerine yardımlarını aynı kıymet ve mahiyette görüyoruz, hepsinin menfaatlerinin aynı derecede ve aynı müsavetperverlik hissiyle teminine çalışmak isteriz. Bu tarz, milletin umumi refahı, devlet bünyesinin kuvvetlenmesi için daha muvafık olduğu kanaatindeyiz. Bizim nazarımızda çiftçi, çoban amele, tüccar, sanatkar, doktor velhasıl herhangi bir içtimai müessese de faal bir vatandaşın hak ve hürriyeti müsavidir. Devlete ,bu telakki ile azami faydalı olmak ve milletin emniyet ve iradesini, ma-

(32) Kaynar, Reşat; «Atatürk İdeolojisi Nedir?» **Milliyet Gazetesi**, 10 Kasım 1974, s. 9

halline serfedebilmek bizce, bizim anladığımız, mana-
da halk hükümeti idaresi ile mümkün olur.» (33)

«Atatürk'ün toplum felsefesinin esasını, Sosyal Devlet ve Sosyal Adalet oluşturmaktadır. Bu da toplumun bütün birey ve topluluklarına yaygın, onları içine alan ve tüm halkı çağın haklar, özgürlükler ve eşitlikler ilkesine uygun olarak kalkındırıp, mutlu kılmayı amaç edinen bir felsefedir. Her hangi bir sınıftan yana olan veya ruh, yasa ve uygulama bakımlarından kesinlikle şu veya bu topluluğu üstün tutan bir felsefe veya düzen ,asla Sosyal Adaletçi olamaz. Atatürk'ün düşünce ve tutumunda bu gibi sakat öğelere rastlanmamaktadır.» (34)

Atatürk, toplumda sosyal güvenliğin sağlanması gereği üzerinde de durmuştur. Bu konuyu, yazdığı medeni bilgiler kitabında şöyle belirtmiştir: «Sosyal güvenceye - İctimai teminlere ,devlet sosyalistliğine yaklaşılarak varılabilir. Bu yol, yasa yoludur. Örneğin; 1 — İş yasası, 2 — Şehirlerin ve atölyelerin sağlık koruma yasası, 3 — Bulaşıcı hastalıklara karşı korunma yasası, 4 — İşçilerin ihtiyarlığı ve kazalara karşı sigorta yasası, 5 — Hasta ve ihtiyar yoksullara zorunlu yardım yasası, 6 — Çiftçi sandıkları yasası, 7 — Yardım dernekleri kurulması yasası, 8 — Ucuz evler yapılması yasası ,9 — Okul çocukları için okullarda kooperatifler kurma ve bü-

(33) İnan, Afet; a.ge. s. 41

(34) T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, a.g.e. s. 634

tün bu derneklere devlet bütçesinden yardım etmek.» (35) gerekir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Atatürk sosyal sınıflar arasındaki mücadeleleri ve çekişmeleri ortadan kaldıracak, sosyal sınıflara ekonomik kalkınmadan eşit ve adil bir pay sağlayacak insancıl ve çağdaş bir sosyal politika görüşüne sahip bulunuyordu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ATATÜRK TÜRKİYESİ'NDE SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI VE SOSYAL İÇERİKLİ YASALAR

Mustafa Kemal Atatürk, Sosyal Politika alanındaki yasaların çıkartılmasında bizzat direktifler vermiştir. Bu direktiflerini 1927 yılından sonra daha çok çalışma arkadaşları aracılığı ile vermiştir. Özellikle yaptıklarının hepsini hukuksal bir kaynağa dayandırmaya özen göstermiştir.

Şimdi Atatürk döneminde, sosyal politika alanında yapılan çalışmalar ve çıkartılan yasaları Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasından itibaren sırayla görelim:

A. 1936 İş Kanununa Kadar Çıkarılan Sosyal İçerikli Yasalar ve Uygulamaları

1. Zonguldak ve Ereğli Havzai Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafii Umumiyesi-

(35) D. Tüfekçi, Gürbüz; a.g.ö. s. 187

ne Furuhtuna dair Kanun: Kurtuluş Savaşının çetin ve yoğun çalışmaları devam ederken ,yeni devlet, kalabalık bir işçi kitlesinin ağır çalışma koşulları içinde bulunduğu Zonguldak ve Ereğli Kömür bölgesindeki durumu ele almıştır. Arka arkaya kanunlar çıkarmıştır. 28 Nisan 1921 tarihli ve 114 sayılı «bu kanunla, kömürlerden arta kalan kömür tozlarının satılması ve elde edilen gelirin işçilerin ihtiyaçlarına ayrılması kabul edilmekte idi. Böylece, basit bir ilk yardım adımı atılmış oluyordu.» (36)

2. Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun; 10 Eylül 1921 tarihli ve 151 sayılı bu yasa işçileri korumaya yönelik ilk yasadır. Çalışma koşulları ile ilgili hükümleri de içermektedir. Ayrıca 11. maddesinde kömür madeni ocaklarında çalışan işçilerin en az ücretlerinin devlet, işveren ve işçi temsilcilerinden oluşan üçlü bir komisyon tarafından saptanacağı belirtiliyordu. Böylece, işçilere enaz ücretlerin saptanmasında görev aldıkları yetkili komisyonda diğer görevliler ile aynı ölçüde eşit hak ve yetkiye sahip olacaklardı.

3. 1924 Anayasası: Atatürk'ün Cumhuriyet Türkiye'si'ndeki ilk Anayasa 1924 yılında kabul edilmişti. Bu anayasa ile işçi-işveren ilişkileri belirlenmişti. Özellikle dernek kurma ve toplanma haklarının verilmesi hükmü işçi ve işveren ilişkileri bakımından önemliydi.

(36) Talas, Cahit; *Sosyal Güvenlik ve Türk İşçi Sigortaları*, Ankara 1953, s. 73-81

«Temsilciler Meclisi müzakerelerinde milliyetçiliğin Anayasada yer alması zarureti çeşitli yönlerden belirtilmiş, bir sosyal politika prensibi olan milliyetçiliğin Türkiye'nin kurtuluş ve ilerleme davasında esas olduğu, inkılâpların mesnedi bulunduğunu ifade etmiş ve Anayasa metninde yer alması zarureti belirtilmiştir.» (37)

1924 Anayasasının kabulünden sonra devletin sosyal hayata müdahalesi artmıştır.

4. **Hafta Tatili Yasası:** 15 Ocak ve 1924 tarihli ve 394 sayılı bu yasa, işçiyi ön plana alması bakımından önemli bir yasaydı. Atatürk, İktisat Kongresini açış konuşmasında, «İşçilerimiz memnun çalışmalı» diyordu. Bu yasa ile sözlerini bir ölçüde gerçekleştirmiştir .

5. **Borçlar Kanunu:** 22 Nisan 1926 tarihli Borçlar Yasasında, işçi-işveren ilişkilerinin düzenlenmesine çalışılmıştır. Örneğin; işverenin, işçinin yaşam ve sağlığının korunması için gerekli önlemleri alması, kendi kusuru dışında hastalanan işçiye avans verilmesi, işçinin ve ailesinin nafakası için zorunlu olan ücreti kendi alacağı ile mahsup etmesi, işçiye dinlenmesi ya da iş araması için izin vermesi gibi maddeler işçiyi korumaya yöneliktir. (38)

(37) Eroğlu, Hamza; **Gerçek yönüyle Atatürkçülük**, Kardeş Matbaa. Ankara 1965, s. 98

(38) Bkz. Şakir, Berki; **Borçlar Hukuku (Özel Hükümler)** AÜ yayını. Ankara 1973, s. 120 vd.

Ayrıca bu yasa ile işçilere işverenlerle «Umumi Mukavele» yapma hakkı tanınmıştır. Ancak bu dönemde henüz yeni oluşmaya başlayan işçi sınıfının ileriki yıllarda bu haktan yararlanacak gelişmeyi sağladığı söylenemez.

6. Umumi Hıfzısıhha Kanunu: 1930 yılında çıkartılan bu yasa korunmaya en fazla gereksinimleri olan kadın ve çocuk işçilerin sağlığını koruyucu, çalışma koşullarını denetleyici hükümler içermektedir. Bu yasanın en belirgin özelliği, kadın ve çocukları koruyucu ilk yasa olmasıdır.

Bu ana kadar çıkartılan yasalar liberal ekonomi politikası karşısında örgütsüz ve güçsüz olan işçi sınıfının korunmasına yöneliktir.

7. Genel Tatiller ve Ulusal Bayramlar Yasası: 1935 yılında kabul edilen bu yasa ile Cumartesi saat 13.00 den başlayarak tatil süresi en az otuzbeş saate çıkmıştır.

Cumhuriyeti'n ilk yıllarında görülen grevler, ücret artışı sosyal güvenlik çalışma süresinin kısaltılması ,hafta tatilinin tanınması, iş güvencesi, fazla çalışmanın ve izinlerin düzenlenmesi gibi isteklerden oluşuyordu. Bu da işçilerin bir iş yasası ile çalışma koşullarının düzenlenmesini arzuladıklarını gösteriyordu.

B. İş Kanunu Tasarıları ve 1936 İlk İş Kanunu

1. İş Kanunu Tasarıları

1936 İş Kanununun kabulüne kadar, devletin izlediği ekonomik politika nedeniyle çeşitli tasarılar hazırlandı ve meclise sunuldu. Bu tasarılar o dönemin ekonomi politikası doğrultusunda olmadığı halde Atatürk Türkiye'sinde işçilere duyulan bir hoşgörünün gereği, sert eleştirilere uğramamıştır.

İşçi-işveren ilişkilerine yasal bir çerçeve çizmek amacıyla oluşturulan ilk tasarı **1924-1925** tarihliydi. Bu tasarı çok kısa sürede meclisin isteği üzerine hazırlanmıştı. Bu durumsa tasarının yetersiz olmasına neden olmuştu ve 1926 yılında meclisten geri alınmıştı.

Daha sonra **1927** yılında İktisat Vekâletince bir iş yasası tasarısı hazırlandı. 36 maddeden oluşan bu tasarı incelenirken, 58 maddelik daha geniş bir tasarı oluşturuldu. Bu tasarı sendikalar, kredi, iş kazası sigortası, ücret güvencesi ile ilgili kuralların yer almayışı sebebiyle yeniden incelenmek üzere geri alınmıştır.

1932 tasarısı ise işçi-işveren ilişkilerine genel bir çerçeve çizmek amacıyla yapılan girişimlerin en önemlisini oluşturur. Bu tasarıda; bireysel iş ilişkileri ve toplu iş ilişkileri alanında, sendika, grev ve toplu iş uyuşmazlıklarının çözülmesinde liberal kuralara yer vermekte olup bu özelliği ile 1925 ve 1927 tasarılarından ayrılıyordu. Bu tasarının kabul edilme-yişinin en önemli nedeni, o tarihlerde benimsenen

devletçi ekonomik politikaya liberal tasarının ters düşmesi idi. Çünkü böyle bir ekonomi de son derece liberal bir çalışma yasası, devletin işveren olarak kendi yetkilerini, kendi iradesi ile sınırlandırması anlamına geliyordu. Ancak işçilere grev ve toplu sözleşme hakkı öngören, çağına göre böyle ileri bir tasarının hazırlanması ve millet meclisine sunulması da hi Atatürk Türkiye'sinde işçilerin Toplu haklarına duyulan saygının ve hoşgörünün bir ifadesi olarak düşünülebilir .

1934 tasarısı, toplu iş ilişkileri alanında ,liberal bir politikayı izleyen 1932 tasarısı ile devletçi ekonomik politikanın izlerini taşıyan ve devleti tek faktör olarak ön plana çıkaran 1936 tasarısı arasında bir geçiş tasarısı niteliğindeydi. 1934 tasarısının en belirgin özelliği, ekonomik ve politik unsurlardaki gelişmelerin çalışma yaşamına yansıtılarak hazırlanmasıdır. Bu özelliğe, grev ve lokavt konularındaki düzenlemede, toplu iş uyuşmazlıklarının kotarılması konularında rastlamak mümkündür.

Büyük Önder Atatürk, Cumhuriyet'in 10. yılını kutlarken yaptığı konuşmasında «iş kanununun uygulanması için gereken teşkilatın kurulması lazımdır. Ayrıca deniz ve işçileri için de yeni kanunlar hazırlanmalıdır. Küçük kredi konusunun önemle ele alınmasını büyük meclisin dikkatine arz ederim» diyerek Ziraat Bankasının Kanununun bir an önce çıkarılmasını, vergi indirme siyasetinin sürdürülmesini, vergi usullerinin düzeltilmesiyle ilgili düşüncelerini de belirtmiştir.

2. 1936 İş Kanunu

«Türk İş Hukukunun Cumhuriyeti'n ilânından sonraki devrede gelişimi ,1936 tarih ve 3008 sayılı İş Kanununun yürürlüğe girmesi ile sağlanmıştır.» (39) Bu, çalışma hayatını düzenleyici ilk ciddi yasadır. T.B.M.M. de, kabulünden bir yıl sonra yürürlüğe girdi.

«Bu kanunun özelliği, sermaye ile emek arasında milli menfaatler bakımından bir denge sağlamak, çalışma şartlarını düzeltmek ve işçi sağlığını korumak gayesini izlemiş olmasındadır. Bu kanunun gerekçesinde de açıklandığı gibi şahsi tesebbüs, serbest rekabet, çalışma hürriyetleri ,esaslarına riayet edilmekle beraber sosyal adalet ve milli menfaat icaplarına göre bunların sınırlar tayin edilmiştir. Böylece 3008 sayılı kanun ile devlet çalışanların hayatına müdahale etmek suretiyle hükümler vaz etmiştir.» (40)

Bu yasa ile kamu ve özel kısımda çalışan işçiler için işçi sigortaları kurulmaya başlanmıştır ve sosyal güvenlik yönünden de ilk adım bu yasa ile atılmıştır. Ayrıca işgücü piyasalarının devlet tarafından düzenlenmesi öngörülmüştür.

«Yürürlükten kaldırılmış bulunan eski 3008 sayılı İş Kanununun 1. maddesine göre «Bir iş akti dolayısıyla başka bir şahsın işyerinde beden en yahut beden en ve fikren çalışan kimseye işçi denir.» Bu ta-

(39) Esener, Turhan; *İş Hukuku*, AÜHF yayınları, no 374, Gözden geçirilmiş 2. Baskı, Sevinc Matbaası, Ankara 1975, s. 6

(40) Aynı eser, s. 7 ve 40

nımlamadan da kolaylıkla anlaşılacağı gibi kanun koyucu, işçinin kim olduğunu tayin ederken klasikleşmiş bir ölçü olan «bedenen »çalışma esasını kabul etmişti. Böylece İş Kanununun işçilerin niteliğini tayinde ünvan, kadro ve tabi bulunduğu müessese değil görülen işin niteliğini esas tutmuştur. Bunun sonucunu olarak bir işyerinde sadece fikir çalışması yapanlar ve fikri çalışması, bedeni çalışmasından üstün olanlar, 3008 sayılı İş Kanununun kapsamının dışında kalıyordu. Bir iş yerinde çalışanlardan ancak beden çalışması üstün olanlar İş Kanununun işçiler yararına sağladığı haklardan faydalanabilmişlerdir. Gerçekten bir çok iş kanunları ve tüzükler, 3008 sayılı İş Kanununa tabi işyerlerinde çalışan işçilere uygulanmak üzere çıkartılmıştır.» (41)

Büyük Önderimiz Atatürk her konuda ve her alanda öncülük yapmıştır. Örneğin, Uluslararası ilişkilere önem veren kişiliği nedeniyle 1932 yılında Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne üye olmasını sağlamıştı. Bu çalışmasının en büyük nedeni ise Versailles Barış Anlaşmasının 387. madesi gereğince Uluslararası Çalışma Teşkilâtı'na da otomatikman üye olacaktık. Atatürk, Türk devleti adına bu anlaşmayı bizzat imzaladı. Bu O'nun ,işçilerin haklarına gösterdiği titizliğin bir ürünüydü. Bu üyelik için bir nevi telkinlerde bulunmuş ve sağlığında işçi haklarını korumak için bizzat direktifler vermiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ne üye olduğumuz tarihten itiba-

(41) Aynı eser s. 48

ren çalışma mevzuatımızda büyük gelişmeler oldu ve bu üyelik Türkiye'nin sosyal politikasına bir çeşit yön verdi. Özellikle 1936 tarihli iş yasasının hazırlanmasında ILO'nun önerilerinin ,yayınlarını nve sözleşmelerinin büyük etkisi olmuştur.

Büyük Önder Atatürk'ün iş kanunu hazırlanırken ,ortamın koşulları doğrultusunda ,işçileri korumaya yönelik direktifler verdiğini görüyoruz. O'nun bu konudaki düşünceleri bugünde geçerliliğini korumaktadır. Büyük Önder Atatürk'ün işçi yararını koruyucu çalışmalarını Kaya Özdemir şöyle açıklamaktadır: «Millet Meclisinde bulunduğum dönemde, iş kanununu yeniden ele alan geçici komisyon başkanlığı, Millet Meclisi Çalışma Komisyon Başkanı sıfatıyla, bana tevdi edilmişti. Bu görevi üstlendikten sonra, 3008 sayılı İş Kanununun nasıl hazırlandığı konusunda araştırma ve çalışmalara girişmiştim. Ulu Önder Atatürk'ün bazı madde metinlerini yeniden düzeltmek için el yazısıyla verdiği direktiflere o zaman şahit oldum. Cumhuriyeti'n ilk çalışma bakanı eski Başbakanlarından Ordinaryüs Profesör Sayın Sadi İrmak'ın 24 Temmuz törenlerinden birisiyle Sosyal Sigortalar Kurumu'nun 36. Genel Kurulu Divan Başkanı sıfatıyla yaptığı konuşmalarından da öğreniyoruz ki, Atatürk işçilerin geleceği için kendisine zaman zaman direktifler vermiş ,hastalığına rağmen, hergün iş kanunuyla ilgili direktiflerini tazelemeye devam etmiştir. Atatürk'ün üzerinde durduğu en önemli husurlardan birisi ise, işçilerin geleceği konusu idi. Kıdem tazminatı, Atatürk'ün Türk İşçilerine tanıdığı ve

tanıttırdığı bu konudaki hakların başında gelmektedir.» (42)

1936 iş kanununda, çalışma süresi haftada 48 saat olarak belirlenmişti. Fakat bunun altında ve üstünde çalışabilecek işlere de açıklık getirilmişti.

1936 iş yasasında sosyal güvenlik ilkeleri doğrultusunda da kararlar alınmıştı. «İş kanunu ve işçi sağlığı nizamnamesi emniyeti mevzuunda herşeyden önce iş kazalarını önlemeyi istihdaf eden tedbirlerin alınmasını istihdaf etmektedir. «Her işveren, işyerinde işçilerin iş emniyetini temin etmek için gerekli tedbirleri almakla ve bu hususta şartları, tertibatı noksansız bulundurmakla mükelleftir.» (İş K. m. 54). İş mevzusunda olduğu gibi iş sağlığı mevzuunda da işveren gerekli tedbirleri almakla mükelleftir.» (43)

Ayrıca işçinin geçirdiği iş kazası, meslek hastalığı, umumi hastalık ve doğum yapması hallerinde işyerinde çalışmamaktadır. Ancak bu çalışmadığı süreler «Geçici işgöremezlik» olduğu için bu günlere tekabül eden ücreti bağlı bulunduğu sandıklar tarafından ödenmektedir. Ancak işçiye yalnız normal iş günleri için değil, Ulusal Bayram, Genel Tatil ve Hafta Tatillerinde de bu ücret kurum veya sandık tarafından geçici işgöremezlik ödeneği olarak günlük ne miktar ödeniyorsa o miktar ödenecektir, koşulu getirilmişti. (44)

(42) Özdemir, Kaya; «Atatürk ve Türk İşçileri», Türk-İş Konfederasyonu yayın organı, Mayıs 1981, Sayı 146, s. 17

(43) Talas, Cahit; İctimai İktisat, Gözden geçirilmiş 2. baskı. Ajans-Türk Matbaası, Ankara 1961, s. 118

(44) Bkz. Selçukl, Sabih; İlmî-Kazai İctihadlarla İş Kanunu, Değişik 3. baskı, Yelken Matbaası, İstanbul, s. 641

İhbar tazminatıyla, (işverenin, işçinin işine son vermesi halinde ödediği tazminattır) ilgili hükme ise iş kanununun 13. maddesinde rastlıyoruz. Bu hükme göre hizmet akdinin sona ermesine kadar geçen süreler işçinin hak kazandığı alacaklar toplamını kapsar. Bu tazminatı daha açıkça belirtmek gerekirse iş kanununun öngördüğü bir işsizlik tazminatıdır.

«Türkiye’de bugün bir sosyal güvenlik niteliğine yönelmiş bulunan ve işçi sigortalarından, sosyal sigortalara kadar ulaşan çalışmaların ilk ilkeleri, 1936 tarihli birinci iş kanunu içinde yer almıştır. Sosyal sigortaların başlıca niteliklerinden birini oluşturan zorunluluk ilkesi iş kanununda kabul olmuştur. Yasaya göre işçiler işyerlerine alınmaları ile beraber, kendiliğinden sigorta olunmuş olurlar. Bunlar bu suretle sigortalı olmak hak ve vecibelerinden feragat veya istinkaf edemezler.» (45)

1936 iş yasası ile «İhtiyat ve Teavün Sandığı adıyla yardımlaşma sandıkları kurulmasını ve bunların Amele Birliği içinde birleştirilmesini öngörüyordu. Ayrıca hastalık ve iş kazası durumlarında da gerekli yardımların yapılması kabul edilmişti.» (46) Bu hüküm ise Atatürk’ün sosyal politika görüşlerinden birisi olan işçiye yardım prensibinden kaynaklanmıştır.

(45) Talas, Cahit; **Sosyal Ekonomi**, Sevinç Matbaası, Ankara 1979, s. 379

(46) Talas, Cahit; **Sosyal Güvenlik ve Türk İşçi Sigortaları**, Ank. 1953, s. 592

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun 36. yılı dolayısıyla Sayın Sadi Irmak tarafından yapılan konuşmalardan da öğreniyoruz ki, Atatürk Sosyal Sigortalar Kurumu kurulması ve Sosyal güvenliğin yaygınlaştırılması için kendisine direktifler vermiştir. Bu direktiflerin gerçekleşmesi O eşsiz insanı kaybettikten sonra olmuştur. Atatürk'ün bu görüşleri, Türk işçilerini memnun ve refah bir düzeye çıkarmak isteminden kaynaklanıyordu. O'nun düşüncelerinin daima Türk işçilerine rehber olması, bütünleştirici, birleştirici ve sosyal adalet ilkeleri doğrultusundaki milliyetçiliği benimsemesinden kaynaklanıyor olsa gerek.

Türkiye'de işçilerin yönetime katılmaları, yasal ve gönüllü yollardan geçerek olmaktadır. Örneğin, 1936 tarihli birinci iş kanununun 32. maddesine göre ,en az ücret saptanmasında üçlü bir komisyon görev almaktadır. Bu komisyon, işçi, işveren ve devletten oluşmaktadır. Bu kanun ile işçiler en az ücretin saptanmasındaki yetkili komisyonda, diğer görevliler ile eşit hak ve yetkiye sahiptirler bu büyük bir aşamadır. Ayrıca kanun bir tek işkolundaki ücretlerin saptanmasını değil, bütün işkollarında en az ücret düzeyinin belirlenmesini öngörmektedir. Uygulama alanının genişliği nedeniyle bu madde çok önemlidir. Ücretlerle ilgili olan 26. maddenin son bendine göre «Bir iş yerinde aynı nitelikte işlerde ve eşit verimle çalışan kadın ve erkek işçilere sadece cinsiyet ayrılığı sebebiyle farklı ücret verilmez. Toplu sözleşmelerde ve hizmet akitlerinde de buna aykırı hükümler getirilemez» denilmiştir.

S O N U Ç

Buraya kadar, Atatürk'ün sosyal politika alanındaki düşünce ve uygulamalarını sunmaya çalıştık. Bu çalışmamızın sonunda ,Ulu Önder Atatürk'ün aynı zamanda çağdaş bir sosyal politika yaklaşımına sahip ,büyük bir insan olduğunu görmekteyiz. O'nun her konuda ileriye gören dehası ,sosyal politika alanında da geçerliliğini korumaktadır. Yeni Türk Devleti'ni kurduğu ilk günden beri ,sosyal politika alanındaki uygulamaları ve zaman zaman açıkladığı görüşleri bunun açık bir kanıtıdır.

Nitekim, 1936 iş kanunundan önce çıkartılan, işçiyi koruyucu birçok yasa bugün dahi yürürlüktedir: 1930 tarihli Umumi Hıfzısıhha Kanunu, 1935 tarihli Ulusal Bayramlar ve Genel Tatiller Hakkındaki Kanun gibi, 1936 tarihli ilk iş kanununun ise dönemine göre oldukça ileri hükümleri içeren bir nitelik gösterdiği bugün tüm çevrelerce kabul edilmektedir. O kadar ki ,bu yasa da yer alan hükümlerin bir çoğunun zamanımızda da geçerliliğini koruduğunu ve hatta günümüzde bu yasanın daha geriye gidildiği söylenebilir.

İşçilere, ilk sosyal güvenlik hakkı da O'nun zamanında ve O'nun direktifleriyle, 1936 İş Kanununda tanınmıştır. İşçilere, dilediği yerde ve dilediği işte

Çalışma hürriyeti verilmiştir ve dilediği zamanda da işveren hakkı tanınmıştır. Atatürk Türkiyesi'nde işçiler insan hak ve hürriyetlerinden faydalanan bir vatandaş, haysiyet sahibi bir insandır ve işçi kitleleri, devlet bünyesinde haysiyetli ve hür bir varlıktır.

Öte yandan Ulu nder Atatürk, sosyal politikanın en önemli amacını oluşturan, sosyal sınıflar arasındaki çatışmaların ve çelişkilerin giderilmesini isteyen bir önderdir. O'na göre «Bütün sınıflar, aynı zamanda zengin olmalı, çalışma g ve isteğini bulabilmek için refahı tadabilmelidir.»

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Atatürk sosyal sınıflar arasındaki farkları ve çelişkileri ortadan kaldıracak, sosyal adalet ve sosyal barışa yönelik bir sosyal politika görüşüne sahip büyük bir insandır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

KİTAPLAR:

- BAŞAR, A. Hamdi; **Atatürk'le 3 Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye**, İstanbul 1945, Tan Matbaası,
- D. TÜFEKÇİ GÜRBÜZ; **Atatürk'ün Düşünce Yapısı**, Tes-İş Federasyonunun 100. yılı armağanı, Ank. 1981
- EKİN, Nusret; **Endüstri İlişkileri**, İ. Ü. İktisat Fak. İstanbul 1976
- EKİN, Nusret; **Endüstri İlişkileri**, 1979
- İLKİN Selim, TEKELİ, İlhan; **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, Türkiye Belgesel İkt. Tarihi, ODTÜ, 1977
- İNAN, Afet; **Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin I. Sanayi Planı 1933**, Ankara 1972
- İNAN, Afet; **Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları**, 1969
- KONGAR, Emre; **İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, Cem Yayınevi İst. 1975
- KORKUD, Refik; **Komünizm Karşı Atatürk**, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara 1966
- MUMCU, Ahmet; **Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, AÜHF Yayınları, no 352, 3. Baskı Ankara 1974
- ÖKCÜN, Gündüz; **Türkiye İktisat Kongresi İzmir 1923 (Haberler - Belgeler - Yorumlar)**, AÜSBF yayınları, Ank. 1968
- PARLAK, Türkmen; **BMC Dünyası 100. Yıl Özel Sayısı**, Mayıs 1981, sayı 48
- SELCUKI, Sabih; **İlmî-Kazai İçtihatlarla İş Kanunu**, Değişik 3. Baskı, Yelken Matbaası İst.
- SERİN, Necdet; **Türkiye'nin Sanayileşmesi**, Ankara 1963
- ŞAKIR, Berki; **Borçlar Hukuku (Özel Hükümler)** AÜ yayınları, Ankara 1973
- TALAS, Cahit; **İctimai İktisat**, Gözden geçirilmiş 2. Baskı Ankara 1961
- TALAS, Cahit; **Sosyal Ekonomi**, Sevinç Matbaası, Ank. 1979
- TALAS, Cahit; **Sosyal Güvenlik ve İşçi Sigortaları**, Ank. 1953

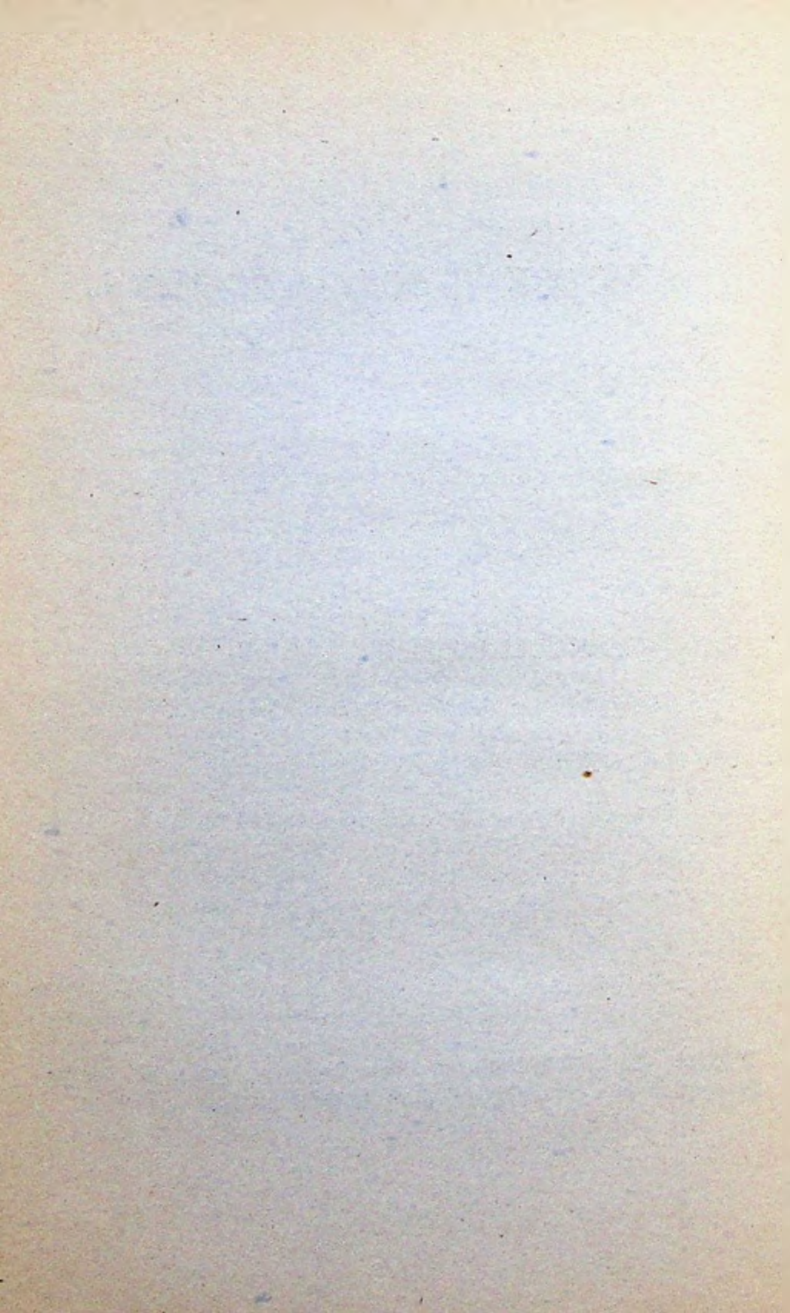
- TEKELİ, İihan - İLKİN, Selim; **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, Türkiye Belgeseli İkt. Tarihi, ODTÜ, 1977
- TOPÇUOĞLU, Alper; **Sosyal Politika**, Ders Notları, E.Ü. İkt. Fak. İzmir 1981.
- TUNAYA, T. Zafer; **Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku**, 3. Bas. İÜHF yayınları, İst. 1975
- T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, **Atatürk (Komutan, Devrimci ve Devlet Adamı Yönleriyle)**, Ank. Gnkur. Basımevi, 1980
- EROĞLU, Hamza; **Gerçek Yönüyle Atatürkçülük**, Kardeş Matbaası, Ankara 1965
- ESENER, Turhan; **İş Hukuku**, AÜHF yayınları, no 374, Gözden geçirilmiş 2. baskı, Sevinç Matbaası, Ank. 1965.
- MAKALELER:
- ALPAR, CEM; «Kadro Hareketi İçinde Türk Devrimi ve Kemalizm», **Milliyet Atatürk 100 Yaşında**, 1981
- HALE, W. M.; «Devletçiliğin Değerlendirilmesi, Kaynakları Amaçları», **Milliyet Atatürk 100 Yaşında**, 1981
- KILI, Suna; «Türk Devrimi, Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler», **Milliyet Atatürk 100 Yaşında**, 1981
- KAYNAR, Reşat; «Atatürk İdeolojisi Nedir?» **Milliyet Gazetesi**, 10 Kasım 1974.
- ÖZDEMİR, Kaya; «Atatürk ve Türk İşçileri» **Türk-İş Konfederasyonu Yayın Organı**, Mayıs 1981.
- SONER, Nejat; «Atatürk ve Sonrası» **Cumhuriyet Gazetesi**, 10 Kasım 1970.
- SÜMER, N. E.; **Sümerbank Dergisi**, sayı 29
- TUNA, Orhan; «50 Yıllık Cumhuriyet Döneminde Emek Piyasası ve İşçi-İşveren Münasebetleri», **İ. Ü. İkt. Fak. Mecmuası** Cilt 30, Ekim 1970 - Eylül 1971 no. 1-4. İst. 1974
- BELGELER:
- ATATÜRK'ün Söylev ve Demeçleri, 1959, Cilt II.
- ATATÜRK'ün Söylev ve Demeçleri, Şubat 1921
- VATAN Gazetesi, «Fethi Okyar'a Yazılan Mektup», 20 Haziran 1946.

«ATATÜRK VE SOSYAL POLİTİKA»

ABDULLAH TEKİN

Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve
Coğrafya Fakültesi Mezunu, Bayındır-
lık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdür-
lüğünde işçi olarak çalışmaktadır.

(Yüksek okul öğrencileri ile aynı kademe mezunu işçiler
kategorisinde üçüncülük ödülünü kazanmıştır.)

«Ekonomik kalkınmanın dayandığı güçler, ülkenin doğal kaynakları ve zenginlikleri yanında, Türk Milletinin kudretli çalışma gücü ve yüksek sosyal benlik duygusudur.»

A handwritten signature in black ink, likely belonging to Mustafa Kemal Atatürk, featuring a stylized 'K' and 'A' followed by a long horizontal stroke.

I. ÖNDEYİŞ

«Atatürk ve Sosyal Politika» konu başlıklı bir araştırma düzenlemek gerçekten övgüye değer bir düşüncedir. Çünkü, ülkemizde sosyal politika yeni bilinmekte ve değeri de o ölçüde yeni yeni anlaşılmaktadır. Bu noktada sosyal politikanın önem ve değerini ortaya çıkarıp kitlelere ulaştırmak, saygın bir görevdir.

Öte yandan, Atatürk yılı olarak duyurulan içinde bulunduğumuz yıl, Atatürk'ün çalışmaları, Atatürkçülüğün niteliği, yapısı ve özellikleri, Kemalist rejimin özünü ortaya çıkarmada ayrı bir özellik ve değer taşır. Daha aydınlık, güzel ve güçlü bir Türkiye için düzenlenecek çalışma ve araştırmaların herhalde en seçkinlerinden biri anılan konuyla ilgili sayılmalıdır.

Ülkemizin çağdaşlaşması ve hızla gelişmişlik çizgisine ulaşması yolunda herkese gücü ve bilgisi oranında görev düşmektedir. Elbette bu görev yerine getirilirken ona-buna şirin görünme çabası ya da onun-bunun gazabına uğrama korkusuyla hareket edip bilimin gerçeklerine ters düşmemek gerekir.

Tevfik Fikret'in dediği gibi «Hak bellediğin yolda yalnız da olsan gideceksin.»

Atatürk dönemini, Atatürkçülüğü de bu kompozisyon içinde değerlendirmek gerekir. Örneğin, Ata-

türk'ün Devletçilik anlayışından kimse pek bahsetmemektedir. Atatürk yılında anlaşılması güç bir çelişkidir bu. Atatürk'ü istediğimiz kalıplara mı sokacağız? Yoksa Atatürk'ün izinde mi gideceğiz veyahut işimize gelen ilkeyi alıp, işimize gelmeyen, çıkarlarımızı ters düşeni almıyacak mıyız? Atatürkçü Devletçilik başarılıdır veya başarısızdır, herhangi bir yargıya kapılarak bunu söylemiyoruz elbet. Ancak konu niçin ele alınmıyor, niçin incelenmiyor ve niçin bu konuda araştırma, inceleme yapılmaktan kaçınılıyor, bunu tartışmak istiyoruz. Atatürk'ü „Atatürkçülüğü biçimsellikle yorumlayanların bulunduğu da dikkate alınıp, O'nun çizdiği yoldan gitmenin sağlıklı sonuçları, aydınlığı araştırmalıdır, aranmalıdır.

Elbette bu arayış, bilimsel özgürlükleri sınırlayan düşünce, görüş ve gelenekleri aşarak insan gibi yaşamının yollarını bulmakla sonuçlanır. Sosyal politikanın da amacı budur zaten.

Atatürkçülüğü bir dogma olmaktan ötede yorumlayıp uygulamak „statiker yapıya dinamizm vermekle, yani araştırma ve inceleme „uygulama yapmakla başlar. Yarışma konusu bu nedenle de saygındır, yararlıdır ve gerçekten övgüye değerdir.

Abdullah TEKİN

II. TANIM VE YAKLAŞIM

«Atatürk ve Sosyal Politika» konusuna girmeden önce, toplumda tanımı ve giderek önemi pek iyi anlaşılamamış olan sosyal politika kavramı hakkında biraz bilgi vermenin gerekli olduğuna inanıyoruz.

Kavram, kelime kelime ele alınırsa bir yaklaşım, bir sonuç sağlanabilir mi? İlk bakışta sağlanabileceği gözükürse de, bu yanıltıcı olabilir. Kavramı bir «kül» olarak ele almak gerekir.

Kavramların sağlıklı tanımları çok önemlidir. Ya-
kın geçmişte kavram kargaşasının ve tanımlamalar-
daki soyut yaklaşımların çok yönlü boyutlarıyla top-
luma, ulusa ve ülkeye zarar getirdiği —bir an için
olsun— anımsanmalıdır.

Gerhard Kessler'e göre «Sosyal politika 'sosyal sınıfların hareketleri, tezatları ve mücadeleleri karşısında devleti ve hukuk nizamını ayakta tutmağa ve idame etmeğe matuf bir politika olarak tanımlamak gerekir.» (1)

Doç. Dr. Çubuk ise sosyal politikayı «Toplum organizmasının birer uzvu olarak yaşayan birimlerin hareketlerinden doğan mücadelelerini, tezatlarını ve farklılıklarını sosyal adalet ilkelerine göre çözümlmeyi ve bu suretle Devletin bütünlüğünü, toplumun refahını toplum başarısını sağlamayı hedef alan tedbirlerin «tümü» olarak tanımlar. (2)

(1) ÇUBUK, Ali Sosyal Politika - Sosyal Güvenlik - Sosyal Sigortalar ve İş Hukuku, Ankara, Kallite Matbaası, 1975. s. 8

(2) ÇUBUK, a.g.e. s. 9

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi, çağımız dünyasında sosyal politikanın önemi büyük, taşıdığı görev de güçtür. Çağımız dünyasında diyoruz, zira genel görünümüyle bu çağ insan unsurunun daha iyi yaşamasını sağlamaya yönelik bir yol, bir yöntem arayışı içinde gözlenmektedir. Bu tablo içinde denebilir ki, yirminci yüzyılın son çeyreği, «sibernetik», «otomasyon», «ekoloji» gibi yeni ve önemli bilim dallarını —genelde— sosyal politikanın başarısını, —özelde— insanın insan gibi yaşamasını sağlamayı amaçlamaktadır. Çağımız insanı bir mutluluk arayışı içindedir. Bu mutluluğu yakalamanın kalın çizgili yolu ya da temeli refah düzeyinin ve yaşam standartlarının yükselmesiyle eşdeğerli sayılmaktadır. Bu nedenle yeni bilim dallarıyla güçlenen teknik, sosyal politikanın emrinde, onun başarıları için çaba harcamaktadır. Çağımızın yeni hedefi budur.

«Bu hedefe doğru yol alınırken insan oğlunun bütün faaliyetlerinin, bütün bilim hazinelerinin, bütün zenginlik ve hizmet gücünün, gerekirse bir vasıta olarak kullanılmaları toplum hayatının vazgeçilmez kanunu halinde 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, birçok milletlerarası kuruluşlar ve yüzyılın felsefesi tarafından benimsenmiştir.» (3)

Özetle yapılacak toplu tanım, bir bakıma da sosyal politikanın ana ilkesi sayılmalıdır: Toplumların çalışma alanı, yaşam ve düzenlerinde sosyal politikanın temel amacı, —toplumu oluşturan unsur insan

(3) ÇUBUK, a.g.e. s. 29

olduğuna göre artık bireysel tanım yerine toplum sözcüğünü kullanacağız— toplumun refah düzeyini ve yaşam standartlarını yükseltmek dolayısıyla de sosyo-ekonomik alanda sağlıklı temeller, köklü önlemler alabilmektir.

Sosyal politika toplumun refahını sağlama amacına, çalışanın, emek üretenin çıkarlarını kollamakla ulaşabilir ancak. Böyle olunca, sosyal politikanın yol ,yöntem ve alanı; sendikalaşma, kooperatifleşme, işçi haklarının korunması sosyal güvenlik, işsizlik, işgücü, ücret, sosyal adalet, vergi ve toprak - tarım reformu gibi dalları kapsar.

Sosyal politikanın toplum refahını sağlamaya yönelik amacını gerçekleştirmede çalışanlarla olan ilgisi elbette hayli geniş tutulmalıdır. Ancak, „, umumiyetle emeğinden başka hiçbir gelir kaynağı olmayan ve yaşantılarını yalnız iş güçleriyle idame ettiren bu sınıfların en önemlileri hiç şüphe yok ki, dar anlamıyla 'işçi' geniş anlamıyla 'emekçi' diye isimlendirildiğimiz işçi sınıfıdır.» (4)

Sosyal politika içinde bu sınıfın özel bir konumunun olmasını gerektiren nedenler vardır. Öncelikle bu sınıfın bir «iş bağıtına» bağlanarak çalışmaları gözardı edilmemelidir. Bu bağıtın sanayi - tarım - ekonomi ve iktisadi kamu kuruluşları v.b. değişik, hassas işyerleriyle yapılması, etkilenmelerine de o ölçüde elastikiyet getirmektedir. Doğaldır ki ,ekono-

(4) ÇUBUK, a.g.e. s. 36

mik krizlerin ya da enflasyon gibi ekonomik dalgalanmaların ilk hedef olarak etkileyecekleri sınıf bu sınıftır. Sosyal politika bu nedenle anılan sınıf için bir paratöner, yahut bir şemsiye görevi yapmaktadır. Bu alanda verilecek en canlı örnek, ekonomik dalgalanmalara ve kargaşaya koşut olarak kimi büyük sanayi kuruluşlarının işçilerini çıkarmaya teşebbüs etmelerinde gözlenir. Sosyal politikanın gücü, önemi ve değeri burada yansır, yansımalıdır ve yansıyacaktır.

III. GELİŞİM

Prof. Dr. Talas'a göre «Bir memleketin sosyal ve ekonomik sorunları ve bu sorunlara çözüm yolları arayan sosyal ve ekonomik politikası ,o memleketin politik rejimine, kültür seviyesine, ekonomik yapısına, örf ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlıdır. Sosyal politikayı, içinde doğup gelişmekte olduğu toplumdan ve ortamdan ayırarak incelemek ne mümkün ne de doğrudur.» (5)

Bu tablo içinde ülkemizin sosyal politikasındaki gelişim kısa da olsa gözden geçirilmelidir. Ancak bu gözden geçirme işlemini yukarıdaki tanımın ışığında iki ana gurupta toplamak zorundayız: Osmanlı İmparatorluğu dönemi, Cumhuriyet dönemi. Bu zorunluluk, anılan iki dönemin tarihin akışı içinde geçirdik-

(5) TALAS, Cahit, Sosyal Politika, Ankara Sevinç Matbaası, 1967. s. 143

leri başkalaşımında yansır. Zira, ülkede siyasal ,sosyal ve ekonomik rejim değişikliklere uğramıştır. Eğitsel ve kültürel yapıda önemli temel farklılaşmalar gözlenmiştir. Dahası, geleneksel ögeler bile değişime uğrayıp çağdaş bir niteliğe bürünmüştür. Bu farklı tabloların boyutları sosyal politikanın, ülkemizdeki tarihsel gelişiminin yoktan varolduğu deyimi kullanılacak kadar yeni olduğunu gösterir.

Ancak yine de konuya Osmanlı'nın son dönemlerinden yaklaşmak gereklidir. Gelenekçi ,anti-lâik, saltanatçı yapıya rağmen bir kıpırdanma, bir hareket vardır çünkü..

Osmanlı İmparatorluğu'nda ekonomik yapı genel olarak tarım sektörüne dayalıdır. Gerçi günümüzde de çalışan nüfusun ağırlığı tarıma yönelik olmakla beraber, Cumhuriyet döneminden bu yana tüten bacaların varlığı sanayi kesiminin de artık Anadolu'da boy verdiğini gösterir. Sanayi kesiminin varlığından ve bununla beraber Batı ile canlı bir sosyo-ekonomik yaklaşımdan ötede göze çarpan Osmanlı'da anılan tarımsal çalışmaların ilkel yöntemlerle yapıldığı doğal karşılanmalıdır. Kanuni Sultan Süleyman döneminden bu yana yabancılara «kapitülasyon» adı ile tanınan ekonomik ayrıcalıklar, ülkede sanayi ve ticaret alanında gelişme kaydedilmesini engelliyecek nitelikteydi. Bu engelin aşıldığı varsayılsa bile, bu kez karşımıza «levanten» ya da «tatlı su frengi» diye adlandırılan azınlıklar çıkmaktadır. Ticaret yapımını pek hoş karşılamayıp küçümseyen Osmanlı, ekono-

mik yapının iplerini yabancılara vermekle birlikte, ekonomik yaşamı da anılan azınlıkların tekeline bırakmıştır. Demiryolları, Kömür ve diğer maden işletmeleri ,gemi-elektrik-tünel şirketleri hep sözkonusu yabancılar tarafından işletilmektedir.

Ekonomik ve sosyal yaşamın dinsel ve geleneksel baskılarla denetim altında tutulması ve altın tabak içinde yabancılara sunulması koşulları altında elbetteki Prof. Dr. İzveren'in belirttiği gibi «.. bizzat yardım hareketine temel olacak müşterek menfaat bilincinin doğması ve etkili bir sosyal dayanışma ihtiyacının duyulması söz konusu olamazdı.» (6)

Sosyal politika anlayışından, yapısı ve koşulları gereği yoksun olan Osmanlı'nın 1900'lerdeki tablosunda yine de dikkati çeken gelişmeler vardır. Bu gelişmeleri sosyal politika açısından Anadolu'nun «primitif»leri saymak herhalde yanlış olmaz. Anılan gelişmelerin kapsamında sayılacak en önemli yasa 1909 tarihini taşıyan «Cemiyetler Kanunu»dur.. Osmanlı'nın değiştirilemeyen kalın kabuğunun toplumu nasıl yerinde saydırdığı anımsanırsa, dernek kurma hakkını veren ve düzenleyen bu yasanın kabulünü küçümsenmeyecek bir başarı olarak kabul etmek gerekir. 1909 tarihinden biraz daha önceleri göze çarpan iki «Cemiyet»in —ki bunlardan birisi 1871'deki İstanbul Ameleperver Cemiyeti, diğeri de 1895'deki

(6) İZVEREN, Adil, Sosyal Politika ve Sosyal Sigortalar, Ankara, Sevinç Matbaası, 1968 s. 49

Tophane Fabrikaları işçilerinin kurduğu Osmanlı Amele Cemiyeti'dir— varlığı, anılan «Cemiyetler Kanunu» henüz yürürlüğe girmediği için sembolik olmaktan öteye ulaşamıyordu.

Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi Tarım ülkesi olan Osmanlı'nın ticareti yabancıların ve özellikle azınlıkların elindeydi. Sanayi ise, henüz atölye düzeyinde gözlenmekteydi. Bu tablo içinde sosyal politika anlayışı —ki yok denecek kadar azdır— ile sosyal düzen dinsel kurallarla geleneklerin boyunduruğunda betonlaştırılıp dondurulmuştu. Dondurulan bu betonları kırmak o kadar güçlü ki, Tanzimat hareketinden bu yana (1877-1908-1920) yürütülen düzeltme ve reform çabaları hep başarısız kalmıştır.

Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu —ki bu aşamada ortada artık imparatorluk da kalmamıştır— Birinci Dünya Savaşı'nın sonucunda doğan yeni durumla yenik düşmüş, «hasta adam» tabakı içinde sunulduğu galip devletler tarafından paylaşılmıştı.

1919 Yılında başlatılan Kurtuluş Savaşı sonunda kurulan (1923) Cumhuriyet Türkiye'si Osmanlı'dan farklı bir yapı içinde yansıyan lâik, demokratik, çağdaş bir devlettir.

Gerek gelenekçi dinsel yapıdan soyutlanıp çağdaşlaşmanın, gerekse yeni bir rejimin ve Batı'ya yönelik atılımların gözleendiği genç Cumhuriyetle bu Cumhuriyetin kurucusu Atatürk döneminde olup biteni ayrı bir bölümde incelemek durumundayız.

IV. KANI DEĞİŞTİRİLEN ÜLKEDEKİ YENİ GİRİŞİMLER

Cumhuriyet Türkiye'si çok kötü bir kalıt (= miras) devralmıştır. Nüfusun önemli bölümü savaşın ve savaş yıllarının yoksullukla yoksunluğunun uğruna yok olup gitmiştir. 1927 yılındaki Türkiye'de 13.648.270 kişi vardır. Bu nedenle nüfusun artırılması yönteminin izlendiği görülür. Bu politika başarılı olmuş ve ülke nüfusu 1935 yılında 16.188.474 kişiye ulaşmıştır. Nüfusun azlığına koşut olarak, nüfus içindeki «vasıflı insan ve işgücü» de azdır. Birbirine zincirleme ilişkili yapı içinde doğal olarak ülke, üretimin belkemiğini oluşturan «sermaye» ve «emek» den yoksundur.

Ülkenin genel ekonomik durumundaki yoksulluk ve yoksunluğu saptamak zorundayız, zira konumuzun ana kolonunu oluşturan sosyal politikayı ekonomik yapı ve koşullardan soyutlayarak incelemenin olanağı yoktur. Elbette Büyük Atatürk de bunun farkındadır ve bu doğrultuda düşünüp uyguladığı üst yapı devrimlerine (eğitim, hukuk, lâiklik, giyim-kuşam v.b.) paralel olarak —ve hatta temel olarak— alt yapı devrimlerine yönelmiştir.

Atatürk'ü 621 yıllık Osmanlı'dan ayıran ve O'nu yücelten ileri görüşlülük, sorunlara bakış açısı ile yaklaşım da burada yansır. Dış borçların ödenmesine, kapitülasyonların kaldırılmasına yönelik çalışmaların ardından ekonomik ve sosyal kalkınma seferberliği başlatılır.

TÜRK-İŞ

Bilgi Merkezi

Atatürk'ün ekonomi konusundaki anlayışı, «.. yaşamak, mes'ut olmak, insan varlığı için ne lâzımsa onların hepsi demektir. Tarım, ticaret, çalışmak ve her şey demektir.» (7) Atatürk'e göre ekonomik kalkınma, «.. ülkenin hür bağımsız, daima güçlü ve daima refahlı Türkiye idealinin belkemiğidir. Ekonomik kalkınmanın dayandığı güçler ise; ülkenin doğal kaynakları ve zenginlikleri yanında, Türk milletinin kudretli çalışma gücü ve yüksek sosyal benlik duygusudur.» (8)

Atatürk'ün konu ile ilgili görüş, düşünce —sonradan eylemleri— çok ilginç ve önemlidir. Çünkü, sosyal politika anlayış ve çabalarının ulaşmak istediği amacı Atatürk yıllar önce saptayıp açıklamıştır. Bu amaç, «refah devleti» yaratmaya yöneliktir. Bu görüş ve düşüncelerin ışığında Atatürk'e, Türk Sosyal Politika tarihinde özel ve önemli bir yer ayırmak gerekir.

Sosyal politikanın toplum refahını sağlamaya yönelik amacını gerçekleştirmede çalışanlarla olan ilgisinin yakınlığı —önceki bölümlerimizde de belirttiğimiz gibi— geniş olmakla beraber; dar anlamıyla «işçi» geniş anlamıyla «emekçi» diye adlandırdığımız sınıfta yansır.

«Education, Manwper and Economic Growth» adlı yapıtta da belirtildiği gibi. «Modern milletlerin inşası, halkın ilerlemesi ve beşeri faaliyetlerin örgütlen-

(7) KOCATÜRK, Utkan. Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri s. 504 s. 204

(8) KOCATÜRK, a.g.e. s. 210

mesine tabidir. Şüphesiz sermaye, doğal kaynaklar, dış yardım ve milletlerarası ticaret de iktisadî gelişmede önemli roller oynamaktadırlar. Fakat bunların hiçbirisi işgücü kadar önemli değildir.» (9)

Atatürk, «lider, önder» gibi niteliklere sahip büyük bir devlet adamı olduğu için bu düşünceleri önceden saptayıp uygulama alanına koymuştur. O'nun nüfusu çoğaltma projesini bu açıdan değerlendirmek gerekir.

Yukarıda sosyal politikayı ekonomik yapı, koşul ve düşüncelerden soyutlayarak yorumlamanın olanaksız olduğunu belirtmiştik. Bu doğrultuda Atatürk'ün sosyal politika alanındaki görüş, düşünce, çalışma ve uygulamalarını da ekonomik düşünceleriyle birlikte yürütme ve incelemek zorundayız.

Bu aşamada Atatürk'ün ekonomiye verdiği değerleri çok iyi yansıtan bir belgeye yer vermek istiyoruz. Anılan belge «İktisat Vekili» Celâl Bayar'a çekilen bir telgraftır:

«İktisat Vekili Celâl Beyefendiye,

Yıllardan beri büyük ve ciddi iktisad işleri içinde bizzat uğraştınız. Görgü ve tecrübelerinizi çoğalttınız. Bu defa İktisat Vekâletini daha yüksek amelli vasıflarla deruhte etmiş bulunuyorsunuz. Bundan çok memnun ve müsterihim. Gerek zatı devletinizi ve gerek zatı devletinizi büyük isabetle seçen Başvekil Paşa Hazretlerine teşekkür ederim.

(9) TALAS. a.g.e. s. 154

Bütün dünyada olduğu gibi memleketimizde de en başta bulunan mühim işimiz iktisad işidir. Bu işde en yüksek muvaffakiyeti temine çalışmak hayatidir, zaruridir. Bunun için bu işte bütün devlet teşkiltının, bütün yurttaşların ve hepimizin ciddi duygularla alkalı olmamız lüzumu tabiidir. Millî iktisad yolunda emin olarak ve emniyet vererek kati ve radikal adımlar atarken, esas programımızın ilham ettiği ameli tedbirleri tercih etmek en doğru yoldur. İçtimai heyetimizin bütün iş bölümleri sahiplerini aynı faydalı alka ile bu yolun elele vermiş, omuz omuza dayanmış bir hedefe yürüyen samimi yolcuları yapmak, devletin iktisad işinde yorgunluğunuzu azaltmak ve muvaffakiyet zamanını kısaltmak için tek are vardır.

Muvaffakiyeniz için benimle beraber bütün arkadaşlarımızın ve yurttaşlarımızın madd ve manev her türlü vasıtalarla yardımcınız olduğunu düşünerek msterihane ve muvaffakiyetinden emin olarak radikal surette çalışınız efendim.» (10)

Reisicumhur

Gazi Mustafa Kemal

Atatrkn yapmak istediği çalışmaların özünde «halkçılık ve hak» vardır ve «milletin umumi refahını» sağlamada da bu çizgi üzerinden gidilmiştir. Nitekim Atatrkn «hak la ilgili olarak, Kurtuluş Savaşı'nın başlatıldığı yıllarda söylediği şu sözler dikkat çekicidir. «Herhalde lemde bir hak vardır ve hak kuvvetin fevkindedir (=zerindedir).» (11)

(10) Atatrkn Tamim, Telgraf ve Beyannameleri (1917-1938) Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları. s. 553

«Biz memleket halkı fertlerinin ve muhtelif sınıf mensuplarının birbirlerine yardımlarını, aynı kıymet ve mahiyette görürüz; hepsinin menfaatlerinin aynı derecede ve aynı eşitseverlik hissile temine çalışmak isteriz. Bu tarz, milletin umumi refahı, devlet bünyesinin kuvvetlenmesi için, daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Bizim nazarımızda çiftçi, çoban, işçi, tüccar, sanatkâr, asker, doktor velhasıl herhangi bir sosyal müessesesede faal bir vatandaşın hak ,menfaat ve hürriyeti eşittir. Devlete bu telakkî ile azamî faydalı olmak ve milletin emniyet ve iradesini mahalline sarf edebilmek bizce, bizim anladığımız mânada, halk hükümeti idaresi ile mümkündür.» (12)

Atatürk'ün sosyal ve ekonomik görüşlerinin temel özeti, değişen yapı ve koşullara rağmen güncelliğini, değerini korumasında gözlenir. Bu nitelik, O'nun liderliğinin «karizmatik»liğinden kaynaklanmaktadır. Bu görüşlerin günümüzde uygulanması ve Anayasa'mızın «sosyal devlet» ilkesine temel olması ise, çağdaşlık açısından yorumlanması gereken ayrı bir değer taşır. Anayasa'mızın «sosyal devlet» ilkesini tamamlayan sosyal adalet, güvenlik, adaletli gelir dağılımı, dayanışma gibi öğelerinin kaynağını Atatürk'ün düşünceleri oluşturmaktadır.

Tüm bu görüş ve düşüncelerin ışığı altında yinelemek de yarar vardır ki, Atatürk Türk Sosyal Politika tarihinin bir önderi, kaynağı ve başlangıcıdır.

(11) ATATÜRK, Kemal. Nutuk. İstanbul, Milli Eğitim Basımevi. C. III. s. 1184

(12) KOCATÜRK. a.g.e. s. 216

V. ATATÜRK'ÜN EKONOMİK DÜŞÜNCELERİNDE YANSIYAN SOSYAL POLİTİKA ANLAYIŞI

Atatürk döneminde gözlenen ekonomik yolun iki aşamalı yapısı, sosyal politikanın ilkelerinin saptanması ve uygulanması açısından da dikkat çekicidir. Anımsanacağı gibi 1932 yılına kadar gözlenen liberal yapı, bu yıldan sonra devletçi niteliğe dönüşür. Atatürk'ün —dogmalardan uzak— devrim anlayışının doğal bir sonucudur bu. Aynı evrimsel olumlu örnekler lâiklik devriminde de gözlenir. Anımsanacağı gibi, ilk Anayasa'da dikkati çeken bir madde (Türkiye Cumhuriyeti Devletinin dini, din-i islâmdır) 1928 yılındaki Anayasa'da yer almaz.

Buna koşut olarak ekonomik yapı ve çizgide de değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklik çerçevesinde —hazırlık dönemi tamamlanan— sosyal politika anlayış, ilke ve uygulamalarının saptanma ve araştırılma çaba ve çalışmaları ikinci dönemde (—Devletçi dönem) ortaya çıkıp yansımaya başlayacaktır.

1932 Yılında gözlenmeye başlayan Devletçilik anlayışını Prof. Dr. Talas şöyle yorumlamaktadır: «Bu dönemde kemalist rejim doktriner görüşlere fazla bağlanmamış ve pragmatikçiliği tercih ettiğinden, devletçiliğinin nitelikleri daha çok uygulamalarda görülmektedir. Bu uygulamalar, 1939 yılına kadar toplumun yararına olan ve özel teşebbüse bırakılması toplum bakımından zararlı olabilecek işlerin Devlet eliyle yapılması görüşüne uygun bir gelişme göster-

miştir.» (13) Prof. Dr. Talas, Atatürk'ün bu konudaki düşüncelerini de yansıtır: «Dünyada iki mühim iktisadî ekol tatbik edilmektedir. Büyük harbin sonunda Komünizm tatbik edildi. Fakat halka vaadedilenler aynen temin edilemedi. Ruslar bazı prensiplerinden geri döndüler. İkinci ekol liberalizmdir. Bu da eskimiştir. Bizim tatbik ettiğimiz ekol devletçiliktir. En ileri iktisadî yol budur.» (14)

Atatürk'ün Devletçilik konusundaki düşüncelerini ayrıntıları ile bilmekte yarar vardır. Çünkü, bu uygulamanın sonuçlarının belirgin bir biçimde anlaşıl-mamasının tartışmaları devam etmektedir.

Atatürk bu konudaki görüşlerini şöyle yansıtır: «Fertlerin hususi teşebbüslerini ve faaliyetlerini esas tutmak; fakat büyük bir milletin bütün ihtiyaçlarını ve bir çok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak memleket ekonomisini Devletin eline almak. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türk Vatanında asırlardanberi ferdi ve hususî teşebbüslerle yapılamamış olan şeyleri bir an önce yapmak istedi ve kısa zamanda yap-mağa muvaffak oldu. Bizim takip ettiğimiz bu yol; görüldüğü gibi, liberalizmden başka bir yoldur.» (15)

Atatürk bu konuya şöyle devam eder: «Bu açıkladığımız mâna ve telakkîde devletçilik; bilhassa içti-mâî, ahlakî ve millîdir. Millî servetin tevziinde, daha

(13) TALAS. a.g.e. s. 173

(14) TALAS. a.g.e. s. 173

(15) KOCATÜRK. a.g.e. s. 213

mükemmel bir adalet ve emek sarf edenlerin daha yüksek refahın, milli birliğin muhafazası için şarttır. Bu şartı daima göz önünde tutmak, millî birliğin mümessili olan Devletin vazifesidir. Umumi menfaata hizmet eden müesseselerin çoğalması, Devletin ehemmiyetle göz önünde tutacağı bir meseledir. Bu sayede sırf menfaatperest faaliyetler tahdit olunur. Bu, vatandaşlar arasında ahlâkî tesanüdün gelişmesine yardım eden, mühim bir âmildir. Memlekette her nevi istihsalin ziyadeleşmesi için, ferdi teşebbüsün devletçe elzem olduğunu da ehemmiyetle kaydettikten sonra ifade etmeliyiz ki; Devlet ve fert birbirlerine muarız değil, birbirlerinin tamamlayıcısıdır.» (16)

Görülüyor ki, Atatürk sorunların işçi, işveren ve devlet üçgeninin içinde çözümlenmesinden yanadır. Bu çerçeveden bakıldığı zaman Atatürk'ün devletçilik anlayışının salt ekonomik açıdan yorumlanamayacağı, aynı zamanda sosyal açıdan da değerlendirileceği sonucuna varılır.

Atatürk kişi ya da kuruluşlara ayrıcalıklar tanımamasına karşıdır. Sosyal hakların güvence altına alınmasından yanadır. Dahası, «fırsat eşitliği» dediğimiz olgunun uygulanmasını ister. Atatürk'ün anladığı ve uyguladığı devletçilik budur. Bu anlayış, sınıf mücadelesi yerine, onun sorun yapılamıyacağı önlemlerin alındığı bir uygulamayı karşımıza çıkarır. Atatürk Devletçiliği böylesine kendine özgü özel ve önemli noktaları içermektedir.

(16) KOCATÜRK. a.g.e. s. 214

1923 yılı ile 1932 yılı arasındaki dönemde «liberal—himayeci» bir düzen söz konusudur. Bu dönemin başlangıç yıllarında ünlü «İktisat Kongresi» toplanır. 1923 Yılında İzmir'de yapılan Kongrede genellikle ticaret kesiminin görüşleri egemendir.

Kongreye katılmış olan «Türkiye Umum Amele Birliği bir sosyal politika görüşü getirememiştir.» (17) Bu dönemde (1923 - 1932 arası) «Teşvik Sanayi Kanunu» çıkarılmıştır. 1927 Yılından başlamak üzere bu yasa 15 yıl yürürlükte kalacaktır.

Anılan iki dönemi —kalın hatlarla ve fakat belirgin biçimde— yansıtmak bakımından önemli kelimeler itibariyle şöyle kıyaslamak olasıdır. (Cetvel: 1)

İkinci dönemin (Devletçiliğin uygulandığı dönem) seçkin ve karakteristik özellikleri vardır. Bu özellikler devletçilik uygulamasının «olamayacağına inanılan» bazı şeylerin olmasını göstermesinde yansır. Bunları şöyle sıralamak olasıdır:

«1. Dış borçlanma ya da yardım olmaksızın kalkınma. Devletçilik döneminin iki sanayileşme programı mobilize edilmiş ulusal kaynaklarla sağlandı.

(17) TALAS. a.g.e. s. 168

Cetvel - 1

Yıllar	Nü. Okur Ya.	Öğ. Sa.
	%	(1000)
1923 - 1927	10.6	350
1930	19.2	540

Yıllar	Hast. Yat. Sa.	Elektrik Ü.
	(1000)	(Mil.Kw.)
1923 - 1927	3.3	—
1930	52	106.3

Yıllar	Demiryolu Uz.	Dev. ve İl Yol.
	(Km.)	(Km.)
1923 - 1927	3.756	18.335
1930	5.639	29.636

(18) Kalkınma Plânı. Birinci beş yıl, 1963-1967. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı. Ankara, 1963. s. 8

2. Devletçilik bugün bile inanılmayan bir şeyin daha mümkün olduğunu gösterdi: Geri kalmış ülkelerde ulusal gelirin % 5'ten fazla yatırıma harcanmasının olabileceğini gösterdi.

3. Devletçiliğin sermaye finansmanı mobilizasyonu kamusal ve özel sermaye birikiminin temellerini hazırlamış, ekonomik kalkınmanın ilk hızını sağlamış, ekonomik ortama yeni bir renk vermiştir.

4. Daha önceki dönemlerin sıfıra indirdiği mali ve siyasal devlet ve ulus itibarını yeniden kurmuş, yükseltmiştir.» (19)

Devletçilik uygulamasını o dönemi yaşayanlardan sayın Vedat Nedim Tör de şöyle anlatır: «Türkiye'nin iktisat siyasetinin ana prensibi, adetâ insiyakî denilebilecek şekilde, kendiliğinden belirmişti: Devletçilik, Türk Devletçiliği, o kadar Türk inkılâbına has bir prensiptir ki, onun ne tarihte ne de kitapta yeri vardır. Türk inkılâbı yaratıcılık kudretinin bir misalini de, iktisat siyasetinin tesbitinde verecektir.» (20)

Başarılı olduğu kuşku götürmeyen Atatürk Devletçiliği, ne yazıkki sonradan «Kuğu şarkısı» biçiminde söylenip yorumlanmıştır. (21)

(19) BERKES, Niyazi. Türk Düşününde Batı Sorunu. Ankara, Ankara, Bilgi Basımevi, 1975. s. 106-107

(20) (TÖR), Vedat Nedim. Sınıflaşmak ve İktisat Siyaseti. Kadro Sayı: 11 1932 İkinci Teşrin. s. 20

(21) Kuğu hayatında bir kez, o da ölmek üzereyken şarkı söyler (öter).

Bu doğrultuda devletçilik, ekonomik anlamdaki yorum ve uygulamasından yavaş yavaş kaydırılmış olmasına karşın sosyal anlamda kaldığı hamur mayalanmıştır. Bugün gözlenen sosyal içerikli tüm çalışma ve çabalar denilebilir ki, hep bu mayalanmanın ürünleridir. Hiç kuşkusuz bu, konulan ilkelerin temel nitelikleri bir yana sağlam, güçlü ve çağdaş olduğunu gösterir. Bu çalışmaları ayrı bir bölümde incelemek gerekir.

VI. SOSYAL POLİTİKA ALANINA GEÇİŞ

Atatürk'ün başkanlığındaki yönetimin düşünce, görüş ve ilkeleri doğrultusundaki çaba ve çalışmalara gelince: Osmanlı İmparatorluğu'nun yerini alan genç Cumhuriyet yönetimi, ilk önemli görev olarak, bir eksen değişimi işine girişmiştir. Bu girişimin sonucunda Doğu ekseninde gözlenen ülke Batı eksenine getirilince, sosyal, ekonomik, eğitsel, kültürel ve siyasal yaşamlar da yeniden düzenlenmek durumunda kalmıştır.

Bu eksen değişimi üzerindeki yaşam biçimlerinin «reorganizasyonu» yanı sıra, Osmanlı'da gözlenmeyen değişik bir çalışma biçimi de ülke için yenidir, ilginçtir ve beraberinde bir çok sorun getirecek boyuttadır: Sanayileşme.

Sanayileşme amacıyla harcanan çabalar, girilen çalışmalar, ülkeye sosyal sorunları da beraber

getirir. Bu nedenle yeni düzenlemelere, örgütlenmelere ve yeni yasaların kabul edilmesi yoluna gidilir.

Aşağıda ayrıntılı olarak açıklayacağımız bu çalışmalar sosyal politika alanında harcanan çok değerli temel taşlar olarak nitelendirilmelidir. Bu çaba ve çalışmaların Atatürk döneminde —O'nun başkanlığındaki bir yönetim tarafından— gerçekleştirildiği ise —yinelenmeyeceği noktalar dikkate alınarak— gözardı edilmemelidir.

Bu alanda kronolojik sıra ile vereceğimiz özel yasaların ayrıntılarına geçmeden önce belirtmeliyiz ki, Atatürk'ün hukuk alanında gerçekleştirdiği devrimin içeriğindeki temel yasaların önem ve değerleri konumuz için de saygın bir geçerlilik taşır.

Özellikle «Borçlar Yasası»nın «.. bilhassa modern hizmet akdi ve bugünkü İş Hukukuna esas kuralları ihtiva etmesi, özellikle Sosyal Hukuk bakımından «İşyeri güvenliği», «sosyal himaye», «adeletli ücret» esaslarının daha Cumhuriyetin ilk yıllarında Sosyal Hukuk düzenimize temel kurallar olarak girmelerini sağladı.» (22)

Anılan düzenleme ve yasa çalışmalarına kronolojik bir sıra izleyerek göz atarsak, ilk olarak 10 Eylül 1921 tarih ve 151 sayı ile kabul edilen bir yasa dikkati çeker: «Ereğli Kömür Havzası Maden Amelesinin Hukukuna Mütedair 151 sayılı Kanun.»

(22) 50 Yılda Çalışma Hayatımız. Ankara, 1973. s. 8 T.C. Çalışma Bakanlığı

Bu yasa, sosyal politika alanına geçişte —Cumhuriyet Türkiye'sinde —göze çarpan ilk ve önemli çabaları, çalışmaları kapsamı bakımından ilginçtir, dikkat çekicidir.

Başlıca maddelerini —konumuzu ilgilendiren yönleriyle— aşağıda açıklayacağımız yasanın hemen dikkati çeken belirgin özelliği çalışma süresini sekiz saat olarak —en çok— sınırlamasında yansımaktadır. Ayrıca, fazla çalışma söz konusu olduğunda, bu çalışma işçinin isteğine bağlı bırakılmış ve giriş çıkışlarda geçen süre de anılan sekiz saatin kapsamında tutulmuştur.

Anılan Yasa'nın güncelliğiyle önemini yitirmeyen —ve bir kısmı ise henüz dahi çözüme kavuşturulamamış— başlıca maddeleri şunlardır :

1. Çalışma süresi sekiz saat olarak saptanmıştır.

2. 18 Yaşından küçük olanların çalıştırılmayacağı esası getirilmiştir.

3. Çalışma ücreti sağlıklı bir düzene kavuşturulmuştur. Bu doğrultuda, «Devlet-İşçi ve İşveren» in oluşturacağı bir komisyon «asgari ücret»i saptayacaktır.

4. Konut sorunu ele alınıp incelenmiştir. Bu amaçla, işçilere konut sağlanması gündeme getirilmiş ve bunun teşvik edilme yanı sıra bir zorunluluk olduğu noktasından hareket edilmiştir.

5. Zorunlu çalışma sistemine son verilmiştir.

6. İhtiyat ve Teavün Sandıkları kurulmuş, sağlık önlemleri alınmıştır.

Özelde bu sandıklar, genelde tümü ile anılan Yasa maddeleri tam anlamıyla bir sosyal politik yapının temelleri olarak nitelendirilmelidir.

151 Sayılı Yasa salt Ereğli havzasında çalışan maden işçilerinin hukukuna yönelik olduğu için, diğerlerinin durumu hakkında aklımıza bir soru ve kuşku gelebilir. Bu noktada 1937 yılına kadar, 151 sayılı Yasa kapsamı dışında kalan yerlerdeki işçi ve işveren ilişkilerinin düzenlenmesinde «Borçlar Kanunu»nun temel kaynak olduğu anımsanmalıdır.

Ekonomik ve sosyal yaşamı yeniden düzenlemek ve güçlendirmek amacıyla yürütülen çalışmalar «Bakanlar Kurulu»nun Programında da gözlenmektedir. Nitekim Fethi Okyar Başkanlığındaki «İcra Vekilleri Heyeti»nin programındaki «Amelenin hukuk ve vezaifine dair bir mesai kanunu layihası ihzar edilmekte olup yakında Heyeti Celilenize takdim olunacaktır» cümleleri dikkat çeker. (23)

Ne var ki, çalışmaların hızlı yürüdüğü söylenemez. Nitekim, yine Fethi Okyar Başkanlığındaki Hükümetin —aradan bir yıl geçmiştir— programında anılan konu yinelenir: «Derdesti müzakere bulunan mesai

(23) TBMM Zabıt Ceridesi. Devre: II İctima Senesi: I Cilt: 1 S. 414-428 Yılı: 1923

kanununun bir an evvel intacını Meclisi Âlinizden rica etmekteyiz.» (24)

Meclis'in türdeş olmayan (=gayrimütecanis) yapısı Atatürk'ün başlattığı hızlı değişime tam anlamı ile ayak uyduramıyordu. Nitekim gereksinim duyulan bu tasarı Başbakan'ın ısrarına rağmen yasalaşamamıştır. 120 maddelik bu iş Kanunu tasarısının 1924 yılında yasalaşamaması Türk Sosyal Politika tarihi açısından bir kayıptır, bir gecikmedir.

Bu tasarının yerini alacak olan 3008 sayılı Yasa—ileride göreceğimiz gibi— 1932 yılında hazırlanacak, 1936 yılında kabul edilip ve ancak 1937 yılında yürürlüğe girecektir.

1924 Yılındaki sosyal politika açısından dikkatimizi çekmesi gereken diğer çaba ve çalışmalara gelince:

394 Sayılı «Hafta Tatili Kanunu» ile tüm işyerlerinde haftada bir gün tatil olarak kabul edilmiştir. Bu Yasa'nın getirdiği zorunlulukla, gerek kamu gerekse özel, tüm işyerlerinde çalışan işçilerin haftada altı günden fazla çalıştırılmaları yasaklanıyordu.

Yine aynı yıl —Cumhuriyetin kuruluşundan bir yıl sonra— Ankara'da «Ankara Memurları İstihlâk Kooperatifi» kurulmuştur.

Kuşkusuz bu tür kooperatif, dernek v.b. kurulması çalışmalarının, anılan yılda kabul edilen Ana-

(24) TBMM Tutanak Dergisi. 2. İçtima Devresi. Cilt: 10 s. 461
Yıl: 1924

yasa'nın 70. maddesinden kaynaklandığını belirtmemizde yarar vardır. Bu madde, «toplanma ve dernek kurma hak ve hürriyetleri Türklerin tabî, haklarından dır türünde genel bir prensip getiriyordu.» (25)

1929 Tarihli «İş Kanunu» tasarısı da dikkatimizi çekmektedir. Anılan tasarıda «.. hizmet akdine, iş mukavelelerine ve ücretlere dair geniş hükümler vardır. Tasarı çalışma şartlarını düzenlemekte ve günde 8, haftada 48 saatlik çalışma süresini kabul etmektedir. Grev ve lokavt serbestisi sendika kurmak hak ve hürriyeti tanınmıştır. Uzlaştırma ve tahkim ihtiyari sistem üzerine bina edilmiştir. İş ve işçi bulma konusu ele alınmış ve bunun Devlet tarafından görülmesi uygun bulunmuştur.» (26)

Dönemin Başbakanı İsmet İnönü de bu doğrultuda açıklamalar yapar: «Millî iktisadın diğer sahalarda, malûm olan programımıza yeni bir şey ilave edecek değiliz. Yalnız İş Kanunu ve işçilerin vaziyetlerinin islahı ile bilhassa meşgûl olacağımızı kaybetmek isteriz.» (27)

İnönü Başbakanlığındaki Hükümetin bir yıl sonraki programında ise anılan çalışmaların hazırlandığı belirtilir:

«Memleket iktisadiyetında iş hayatını tanzim eden Kanun Layihası hazırdır.» (28)

(25) İZVEREN. a.g.e. s. 50

(26) TALAS. a.g.e. s. 197

(27) Resmî Gazete. 2 Ekim 1930. No: 1636

(28) Resmî Gazete. 10 Mayıs 1931. No: 1792

Atatürk Başkanlığındaki Yönetim, sosyal politika kapsamında sürdürülen çalışmaları tarım kesimine de kaydırmaya özen göstermiştir. Osmanlı'dan devralınan ilkel tarım yöntemlerini değiştirecek önlemlere ekonomik ve sosyal açılardan yaklaşılmış, «maddi» önlemler yanı sıra «teknik ve bilgi» yetersizliğinin giderilmesi yolunda çaba harcanmıştır. Bu doğrultuda sürdürülen çalışmaların en göze batanları şunlardır:

1. Tefeci ve faizcilerin elinde sömürülen köylüye tarımsal kredi vermesi için Ziraat Bankası görevlendirilmiştir.

2. Devlet, Tarım okul ve enstitüleri açarak, «bilgi ve teknik» geliştirme çabalarına girişmiştir.

3. Örnek çiftlikler kurulmaya başlanmıştır. Köylüye yakın ilişkiler içinde olan bu çiftlikler örnek nitelikleriyle gelişen tarım teknolojisinden köylüyü haberdar etmeye başlamışlardır.

4. Ülkede kooperatifleşme çalışmaları başlamıştır. Ziraat Bankası'nın kredi çalışmaları doğrultusunda —ki bu çalışmalar 1929 yılında kabul edilen 1470 no.lu Yasa'nın verdiği yetkiyle başlanmıştır— ilk kredi kooperatifi 18 Eylül 1929 yılında Giresun'un Bulancak bucağında kurulmuştur.

5. 1931 Yılında İzmir'i ziyaret eden Atatürk, buradaki Ziraat Bankası'na da uğrar ve «kooperatiflerin millî ekonomimizde lâayık oldukları yeri almalarını ve hükümetin kooperatifleri desteklemesini ister.» (29)

(29) İZVEREN, a.g.e. s. 81

6. 20 Mayıs 1931 tarihinde ÷lkede ilk kez Türk Kooperatifçilik Derneği kurulur.

7. 15 Mayıs 1932 tarihinde mevcut «kooperatif adedi 407, ortak adedi 38.033'dir. Taahhüt edilmiş sermaye miktarı 4.643.205, tahsil edilmiş adi sermaye 1.775.315 TL'dir. Resmen teşekkül etmiş 4 satış kooperatifi vardır: Adana - Mersin - Tarsus - Giresun.» (30)

Atatürk Başkanlığındaki Yönetim 1930 yılında çok önemli bir Yasa'yı kabul eder. 1593 Sayılı «Umumi Hıfzısıhha Kanunu»nun en göze çarpan özelliği Yasa'nın Atatürk'ün «irşat ve işaretleriyle» çıkarılmasıdır. İncelendiğinde, Türk Sosyal Politika Tarihinde ileriye atılmış çok önemli bir adım olduğu hemen göze çarpacak olan bu Yasa, genelde halkın ve fakat özelde tüm işçilerin ve çalışanların işyerindeki sağlık durumlarını Devletin güvencesi altına almaktadır.

Şimdiye değin ele alınmaması sosyal politika anlayışı yönünden bağışlanmayacak bir aymazlık olan 24 Nisan 1930 tarih ve 1593 sayılı bu Yasa işçinin sağlığı ve işyerindeki güvencesini ele almaktaydı.

Anılan Yasa ile,

1. 12 Yaşından küçük çocukların maden ocaklarıyla, ağır sanayi kuruluşlarında çalıştırılmaması esas kabul edilmiştir.

(30) Türkiye'de Ziraî Kooperatifler. Kadro. Sayı: 5 1932, s. 4

2. 12-16 yaş grubunda olanların gece saat 20'den sonra çalıştırılmaları yasaklanmıştır.

3. İşyerinde «kaza ve meslek» hastalıklarına meydan verilmemesi için önlem alınması zorunlu kılınmıştır.

4. İşyerlerindeki gebe kadınların doğumdan önceki üç ay içinde kendilerine ve doğacak bebeğin sağlığına zarar verebilecek ağır işlerde çalıştırılmaları yasaklanmıştır.

Türkiye 9 Temmuz 1932 tarihinde Milletler Cemiyetine üye olur. Türkiye'nin anılan Cemiyet'e üye olmasının sosyal politika açısından anlamı şudur: Türkiye bu Cemiyete üye olmakla, «...dünyada sosyal politikanın uluslararası normlarını saptamaya çaba gösteren Milletlerarası Çalışma Teşkilâtına otomatik olarak katılmış» oluyordu. (31)

1935 Yılında kabul edilen 2739 sayılı Yasa, daha önce 1924 yılında kabul edilen 394 sayılı «Hafta Tatili Kanunu» nun yerini alır: «Ulusal Bayram ve Genel Tatil Hakkında Kanun». Anılan Yasa ile dinlenme süreleri biraz daha uzatılmıştır. Ancak ücret kaybı sözkonusudur ve bu, daha sonra kabul edilecek olan 5837 sayılı «İşçilere Hafta Tatili ve Genel Tatil Günlerinde Ücret Ödenmesi Hakkında Kanun» la önlenecektir.

Daha önce 1932 yılında hazırlık çalışmalarına başladığını belirttiğimiz iş tasarısı 1936 yılında kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu ünlü 3008 sayılı

(31) 50 Yılda Çalışma Hayatımız. s. 61

Yasa'dır. Bu Yasa, sosyal politika konusuna örgütsel ve işlevsel bir dinamizm vermesi bakımından ayrı bir önem taşır. Örgütsel ve işlevsel derken, «Atatürk'ün başkanlığı döneminde duyulan ihtiyaçla bu kanunun 142 nci maddesine dayanılarak ve o zamanın Ekonomi Bakanlığına bağlı merkez ve bölge teşkilâtından oluşan bir «İş Dairesi» kurulduğunu ve bu kuruluşun bugünkü Çalışma Bakanlığının çekirdeğini oluşturduğunu vurgulamak istiyoruz. (32)

3008 Sayılı «İş Kanunu» genel hatlarıyla, iş akdi ve feshi, çalışma süreleri, işçi sağlığı, işçi güvenliği, iş ve işçi bulma, işçi ücretlerinin ödenme yöntemleri iş uyuşmazlıklarının çözümü, iş yaşamının denetimi, asgari ücret, asgari ücretin saptanması, kadın ve çocuk işçilerin çalışma koşulları ve sosyal sigortalar gibi konuları kapsamaktaydı. Yasa'nın 100. maddesi ise, «Devlet tarafından düzenlenmek ve idare edilmek üzere sosyal sigortaların ihdasını ve bu amaçla bir «İşçi Sigorta İdaresi» kurulmasını öngörmekte idi.» (33)

3008 Sayılı Yasa'nın dikkatimizi çekmesi gereken bir diğer önemli yönü burada yansır: Ülkemizin «ilk ve temel» sosyal güvenlik kuruluşu olan Sosyal Sigortalar Kurumunun kurulması bu Yasa ile öngörülmektedir.

Ne var ki, Kurumla ilgili olarak yürütülen çalışmalar sonuçlandırılıncaya kadar, sorunlar 3008 sayılı Yasa çerçevesinde çözümlenmeye çalışılmıştır.

(32) 50 Yılda Çalışma Hayatımız. s. 9

(33) TALAS. a.g.e. s. 214

1936 Tarihli anılan «İş Kanunu» 1937 yılından itibaren uygulanmaya başlamıştır. Bu Yasa'nın kapsamı dışında kalan hususlar için yine —daha önce belirtildiği gibi— «Borçlar Kanunu» temel kaynak olarak uygulanmaya devam edilmiştir.

Atatürk'ün Başkanlığındaki Yönetimin çalışmaları gerçekten saygındır ve övgüye değerdir. Sorunlar akılcı yöntemlerle, bilginin ışığında, teknikten yararlanılarak ve ulusal bir çerçeve içinde çözümlenmekte, çağdaş Türkiye'nin temeli atılmaktadır.

Sanayi çalışmaları içeriğinde yeni fabrikalar yapılmakta, tarım çalışmaları içeriğinde modern ve örnek çiftlikler kurulmaktadır. Yeni açılan okullarla, bu unsurları destekleyip yürütecek bilgi ve teknik üretilmekte, madenlere ulusal bir yöntemle yaklaşılmaktadır.

Atatürk bu çaba ve çalışmalarında ulusal işgücüne güvenmekte ve onu harekete geçirdiğinde başarıya ulaşacağını bilmektedir. Dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır: Atatürk bu işgücünü harekete geçirirken katı ve sert olmaktan özenle kaçınıp, çağdaş ölçekli bir yaklaşım yöntemi kullanmıştır. Anılan yasa ve çalışmaları hep bu açıdan yorumlamak gerekir. Bu da, Türk Devriminin, Atatürkcülüğün hümanizmasını gösteren seçkin bir özellik sayılmalıdır.

Anılan bu işgücünü «hazine» niteliğinde gören Şevket Süreyya Aydemir'in konu ile ilgili görüşleri Yönetimle koşutluk gösterir:

«Şimdi inkılâbımız, iki cepheli bir cüdale girişiyor: Bu cephelerin biri, bizzat içimize, kendi cemiyetimizin perakendeliğine, geriliğine ve diğeri kendi vasıtasızlığına toprağımızın kör, kısır ve itaat altına alınmamış kuvvetlerine karşıdır. Bu mücadelelerde bizim, bereketine hudut tasavvur olunmıyan ve henüz el değmemiş yatan bir kuvvet hazinemiştir vardır: Millî iş kabiliyeti.

Hesap, disiplin, iş ve inşa .. şimdi şiarımız budur.» (34)

VII. SONUÇ

Atatürk'ün ülke açısından genelde başlattığı «akıl çağı», sosyal politika alanında da seçkin çabalarla çalışmaları içerir. Belki sosyal politika o dönemde daha değişik isimlerle, deyimlerle anılmaktaydı, örneğin, «iktisadi siyaset», «iş hukuku» gibi. Ancak yönü yöntemi ve kapsamı itibarıyla insanın, toplumun ve özellikle çalışanların daha iyiye, daha doğruya ve güzele yönelmesine, ulaşmasına çaba harcadığı unutulmamalıdır.

Bugün sosyal politika alanında alınan yolların sağlıklı ve güçlü temelleri Atatürk döneminde atılmıştır.

Sosyal politika alanında Atatürk'ün düşündüğü çalışmaların tümü gerçekleşmemiştir. Atatürk'ün yaşamının kısa olması bu yönde bir şanssızlık sayılmalıdır. Ancak ne varki, attığı temeller, yerleştirdiği

(34) (AYDEMİR) Şevket Süreyya. İş Hasreti ve 500.000.000 liralık Türk Bütçesi. Kadro. Sayı: 9 Eylül 1932. s. 4

ilkeler —ana kolon nitelikleriyle— öylesine sağlıklı ve plânlıdır ki, sözkonusu temel ilkelerin genişletilmesi ve geliştirilmesi bu bakımdan oldukça kolay ve örnek olmuştur.

Atatürk'ün ekonomiden soyutlanamayan sosyal politika alanında gösterdiği başarıların temelinde ulusallığa verdiği ağırlığı aklımızdan çıkarmamalıyız. Bu sonuç aynı zamanda devrimlerin niteliğini yansıtır:

«Türk inkılâbının bir sınıf diktatöryasını temsil eden Komünizmden, sınıflar arasında ve sınıfların hayatiyeti lehine bir muvazene temsil eden Faşizmden ve nihayet cihan mikyasında sınıflar, zümreler tezatlar nizamı olan Liberalizmden ayrılan vasfı bu; onun millîliğidir.» (35)

Atatürk, kendi olanaklarımız, kaynaklarımız ve kendi iş gücümüzle ülkeyi çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmayı başarmış büyük bir önderdir. Atatürk'ün başarılarını kendi öz kaynaklarımızla, kendi değerlerimizle ve kendi iş gücümüzle gerçekleştirmesi noktasında aynı zamanda sosyal politika çizgisinde hareket etmesi O'nun çağdaşlığını gösteren ayrı bir örnektir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Türkiye'de sosyal politikanın gelişimini inceleyenler Atatürk'ün bu alandaki görüş, düşünce, çaba ve çalışmalarına ilgiyle tanık olup gerçek Atatürkcülüğün boyutları hakkında sağlıklı bilgilere sahip olacaklardır.

(35) HALİL, Neşet. İnkılâp ve Kadro. Kadro. Sayı: 10 1932 Birinci Teşrin s. 45

Atatürk'ün bu alanda yapmak istedikleri bitmemiştir. Ancak belirttiğimiz gibi bunları gerçekleştirmeye ömrü yetmemiştir. Yine de yinelemeliyiz ki, yapılanlar büyüktür, önemlidir ve geleceğe yönelik bir ileri görüşlülüğünün ürünüdür. Tüm bunlar bile O'nu her zaman saygı ile anmamız için yeterlidir.

Ama elbette Atatürk'e saygı yahut Atatürkçü yapıya sahip olma demek O'nu biçimsel olarak anımsayıp düşünmek demek değildir. Atatürk'ün ömrünün yetmediği noktada bıraktığı işleri sürdürmek ve ilkelelerini izlemektir.

Örneğin, işçilere konut yapımı düşüncesi Atatürk'ün —yaşam kısalığı nedeniyle— uygulayamadığı bir proje ise, Atatürkçü yapı, Atatürkçü kafa yarım kalmış bu projeyi tamamlamakla ortaya çıkar. Atatürk'ü sevmek, O'nun düşüncelerini izleyip gerçekleştirmede yansımalıdır.

Ölümünden bir yıl önce Atatürk, ülkenin ulaştırdığı çağdaş çizgide yansıyan aydınlığının mutluluğunu duymaktadır.

Çalışmamızın sonunda O'nun bu gözlemlerine yer veriyoruz:

Diyarbakır seyahatinden intibaları (20.XI.1937)

«Memleketin onbir vilâyet merkez ve dolaylarını gezdim. Bütün bu merkez ve dolaylarındaki Türkleri, babaları, anaları ve çocukları ile gördüm. Çok sevindim. Yüksek medeniyet temeline şahit oldum:

Madenleriyle, teknisyenleriyle, amelesile baştan aşağı Türk olan yüksek anlayışlı bir insan sosyetesii. Öyle memleket bölgeleri geçtik ki orada kadınlar erkeklerden daha çok sabana yapışmış, elinde çapasile Türkün azık topraklarını zenginleştirmeye çalışıyor, toprağı seviyor, ona gönülden bağlıdır. Bütün bu insanlar Türkiye Cumhuriyeti zengin, kuvvetli ve muhteşem olsun için kendi rızkının fazlasını seve seve tereddütsüz, büyük bir fedakârlıkla devlet hazinesine veriyor. Bütün gördüklerimizi bu kısa ifade içinde az çok gezen, dolaşan, tetkik eden her akıllı insan kendini bütün dünyaya büyüklük saçan kuvvetli ve asil bir varlığın içinde duymamak imkânı yoktur. Böyle duymayan şuarsuzlar bir tarafa bırakılınca, haki ki insanlık tereddütsüz, kabul eder ki Türkiye Cumhuriyeti ve onun bugünkü sahipleri olan Türkler bütün dünya medeniyet ve insanlığı için bir imtisal örneğidir. Yalnız bu kadar değil, Türkler tarihin çok eski devirlerinde beşeriyete karşı yaptıkları kültürel vazifeleri yeniden, fakat bu sefer daha alâ surette yapmaya hazırlanan yüksek bir varlıktır.

İşte bu doğu seyahatinden dönerken Ankaraya ulaşmak için geçen şu kısa zaman içinde seyahat arkadaşlarıma ifade edebileceğim intiba budur.» (36)

(36) Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri. s. 591

«ATATÜRK'ÜN SANAT VE SANAT OKUL-
LARI HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ İLE,
TÜRKİYE'NİN KALKINMASINDA MES-
LEKİ VE TEKNİK ÖĞRETİMİN ROLÜ»

MESUT ELAY

İçel Bayındırlık Müdürlüğünde İşçi

(Mesleki ve Teknik Okul öğrencileri ile aynı kademe mezunu
işçiler kategorisinde ikincilik ödülünü kazanmıştır.)

Atatürk, harp meydanlarında, siyasî alanlarda vatanın ve ulusun refahı için yaptığı devrimlerle kendini tüm dünyaya kabul ettirmiş bir liderdi. Hem kumandan, hem devlet adamı hem de devrimciliği sayesinde güzel vatanımız şimdiki seviyeye ulaşabilmiştir.

Atatürk vatan için yaptığı bunca hizmetlerin yanında sanata, sanat ve teknik okullarına verdiği önemle tarih boyunca anılacak büyük dahî liderdi. «SANATKARIN KİRLİ ELLERİ MEDENİYETİN AYNASIDIR», sözüyle sanatkârları bol bol çalışmaya teşvik etmiş, gezileri esasında çalışmakta olan sanatkârın omuzunu oksamış, elleri kirli diye tokalaşmak istemeyen işçinin kirli ellerini seve seve elleri arasına almış, ellerin aynadan parlak diyerek o işçinin çalışma zevkinin ilerlemesine katkıda bulunmuştur.

Bir seminerde de «SANAT ALTIN BİLEZİKTİR». diyen Atatürk'ün demecini çeşitli şekillerde yorumlayanlar vardır. Bu demeçten çıkan mâna çok parlak ve aydınlatıcıdır. Birinci Cihan harbinden sonra Türk Ulusunu için hayatın yeni bir üretim ve tekniğe ihtiyacı vardı. Türkiye'nin muhtaç olduğu hamlelerden biride sanattı, Türk sanatını yeniden yaşatmak toplumun refahı için kendi kendini yetiştirip hazırlamalı idi. Atatürk bu sanat alanına çok önem vererek her dalda sanatı geliştirmeyi amaçlamış sanat ve teknik okullarının kurulmasına devleti seferber etmiştir.

Mustafa Kemal, sanatı bir özgürlük, tarihimize dayalı, topluma çok faydalı bağımsız bir bütün olarak en arınmış saf bir ayar halinde görerek SANATI ALTIN BİLEZİĞE benzetmiştir. Kalkınan Türkiye için sanat bir kaldıraç bir refah yoluydu, her sanat dalında ağırlığını koyan Atatürk yeni nesili sanat ve tekniğe teşvik etmiştir.

Sanat ve Tekniğin beslenmesi bağımsız bir hayatla olur. Atatürk bu hayatın bağımsızlık mücadelesini temin etmiş ve bir uyum sağlamıştır. Bu uyum özgür düşüncedir. Biçim ve düşünce özgürlüğü olmayan yerde sanat hiç olmaz. İnsanoğlu sanatı teorik ve pratik olarak yaşatmıştır. Atatürk'ün sanat tekniği biçim ve düşünceye dayalı olarak pratik yönüyle en yüksek seviyeye ulaşmasını amaçlamıştı. Yeniden canlanıp şahlanan Türkiye için sanat bu çok güzel düzen içinde büyüklüktü. Duygular uyanmalı arınmalı ve Türk sanatı tarihteki yerini almalıydı.

Atatürk, Türkiye için bu güzel düzeni sağlamış, bu hayatın canlanmasını gerektiren Sanat ve Teknik alanını gerçekleştirdi. Bu alan içinde sanat ve teknik için gereken ilmin varolmasına sağlam temel kazandırmış başka bir deyimle «HAYATTA EN HAKİKİ MÜRŞİT İLİMDİR» diyerek bu mürşidin aranmasını emretmiştir. Sanatkârın ürünü toplumsal ilişkiden doğan taze filizdi, Cihan Harbinden sonra Türkiye'nin toplumsal ilişkileri bağ halinde kenetlenmişti. Atatürk'ün devrimlerini ayakta tutacak taze kanı

gençliğin damarında olacağını hitabesinde belirten Mustafa Kemal ulusun başardığı mücadeleyi gençliğe emanet etmiş, asil kanın mevcudiyetini onda aramıştı.

Son yılların kargaşası gençliğe karşı umudu sevgiyi, değeri yitirmişti. Ulusumuz dünyanın en eski ulusudur, ama toplum olarak dünyanın en genç kuşaklarına sahibiz. İmkânlarla gelişen sanat, son yılların işsizlik oranı ile yüksek öğrenim imkânı bulamayan genç kuşakların hayallerini bir anda yıkıyordu. Toplumsal ilişkilerin tıkanıp değişmesiyle sanat ürünleri ve teknik hamle duraklamaya başlamış, ekonomik kalkınmamız çıkmaza girmişti. Sınıflara bölünmüş, toplumun içinde erimeye terk edilmiştik. Mesleki ve Teknik okullarımız bir birine yeğ tutulmaktan kurtulamamış, vasıfsız idarecilerin yeteneksizliği mesleklerin varolmasına mani olmuştu.

Atatürk dönemindeki neslin yıllar sonra yıpranacağını, yozlaşp raydan çıkabileceğini, hatta bir bayrak altında egemen ve bağımsız yaşayan toplum kendi kendine ihanet edebileceğini idrak etmiş bir liderdi. Kurduğu Cumhuriyetin yılmaz bekçileri olarak yeni neslin gençlerini lider kılmış sanatı fikirle yaşatmayı istemiş bu fikir raydan çıkarsa devrileceğini beyan etmiştir.

Fikirsiz sanat ruhsuz bir insana benzer. Sanatın her dalı gövdesinden ayrılmamalıdır. O zaman Mesleki ve Teknik öğretimin başarılı olacağını Atatürk yıllar öncesindeki beyanlarında açıkça izah et-

miş, yükselen fabrika bacalarını o zaman bile gerçek bir umut olarak görmüş ve hissetmişti. «SANAT-SIZ KALAN BİR MİLLETİN HAYAT DAMARLARINDAN BİRİ KOPMUŞ DEMEKTİR.» diyen Atatürk bu sözüyle sanat toplumunun düzelmesine, iyileşmesine yardım etmiştir. Sanatı soyut fikirle değil,, somut toplum hayatına yaslanan bir anlayış devresine sokmuştur. Sanat üretim faaliyetleri üzerinde direkt etkisini gösterir. Sanat ve teknik birbirine bağımlı olmalıdır. Sanatın en iyisi tekniğiyle belli olur. Zaten asrın yaşamında maddi şartlar teknik yaşantıyı arar ve devamlı pratik amaçlarla insanoğlu her daldaki araamalara ve yenilikler peşinde kendilerine yön vermeyi ister Teknik olmayan sanat ilkel bir zorunluğun derin izlerini taşır Atatürk bütün bunları bize önermiştir. İleriyi grüp belli bir düzene sahip olmamız için İSTİKBAL GÖKLERDE aramamızı dilemiştir. Teknik ve Mesleki yönüyle Türkiye'nin en büyük ihtiyacı olan uçak sanayiiimiz yerinde duraklamıştır, Atatürk'ün Sanat ve Sanat Okulları hakkındaki görüşlerini Teknik ve Mesleki alanlarda ihmal etmeseydik yıllar önce kendi uçağımızı yapabiliirdik.

Yakın tarihlerde harpten yenik ayrılan Almanya ve Japonya tekniğe verdikleri önemle dünya sanayiine hakim oldular. Türkiye harbe katılmadığı halde Atasının izinde sanat ve teknikle ilgisini yürütseydi sanayi alanlarında çok müreffeh bir adım atmış olurduk. Atamız «Göklerde yükselsin çelik kanatlar ulusun yıldızı teknik sanatlar» demişti.

Atatürk, «HAYATTA EN HAKİKİ MÜRŞİT İLİM-DİR». sözüyle gençliğe bilim ve tekniği gösteriyordu. Bilim ve teknik ışığında atılacak her adımın akıl süzgecinden geçmesini diliyordu. Dünya toplumunun hafızası Türk tarihidir. Duygu ve düşünceyi ifade eden yazıdır, harf devriminden sonra atılacak en önemli adım sanat alanıydı.

Çok zengin kendine özgü büyük kişilikli bir sanat geçmişi olan Türk Toplumunu kendi eserlerine sahip çıkması gerçeğinin farkına batının etkileri ülkemi zi kapladıktan sonra varabilmiştir. Batının özentisiyle batılı eserlere heveslendik. Oysa Türk sanatı Batı eserlerine tarih boyu önderlik etmiş bir geçmişe sahiptir.

Atatürk bu geçmiş bilerek Türklüğünle, öğünecek, çalışacak ve güveneceksin demiştir. Türklüğümüzün geçmişine dayanarak oranlar sıralamıştır. Türklerden önce gelmiş geçmiş uygarlıklar mevcuttur, Türk sanatı bunların oluşturduğu varlıklara eserlere damar uzatmış ve kökünü beslemiştir. Türk sanatı İslâm sanatına dayanır ve sanatımızın kökü İslâm tarihine de kol salmış ve Asyanın içine kadar uzanmıştır. İslam sanatı fezanın yollarını 3-4 asır önce bütün giriş ve çıkışını Siird'in Tillo nahiyesinde türbesi bulunan islam feza alimi İ. Hakkı Hazretleri sayesinde bulmuştur. Bu zatın eserlerini şahsen gördüm ve şu anda televizyonda Uzay mekiğinin dönüşünü izliyorum. Batının fezaya adım atması 30 yıla dayanır ama bu İslam astronotu, 300 yıl önce fezanın yollarını marifetnamesinde aradım ve buldum de-

mektedir. Yıldızlar arası uzaklığı bulan bu zat güneş doğmadan yaptığı aletle türbesinin içine güneş ışığını yansıtmasını başarmış gezegenlerin tümünü keşfetmişti.

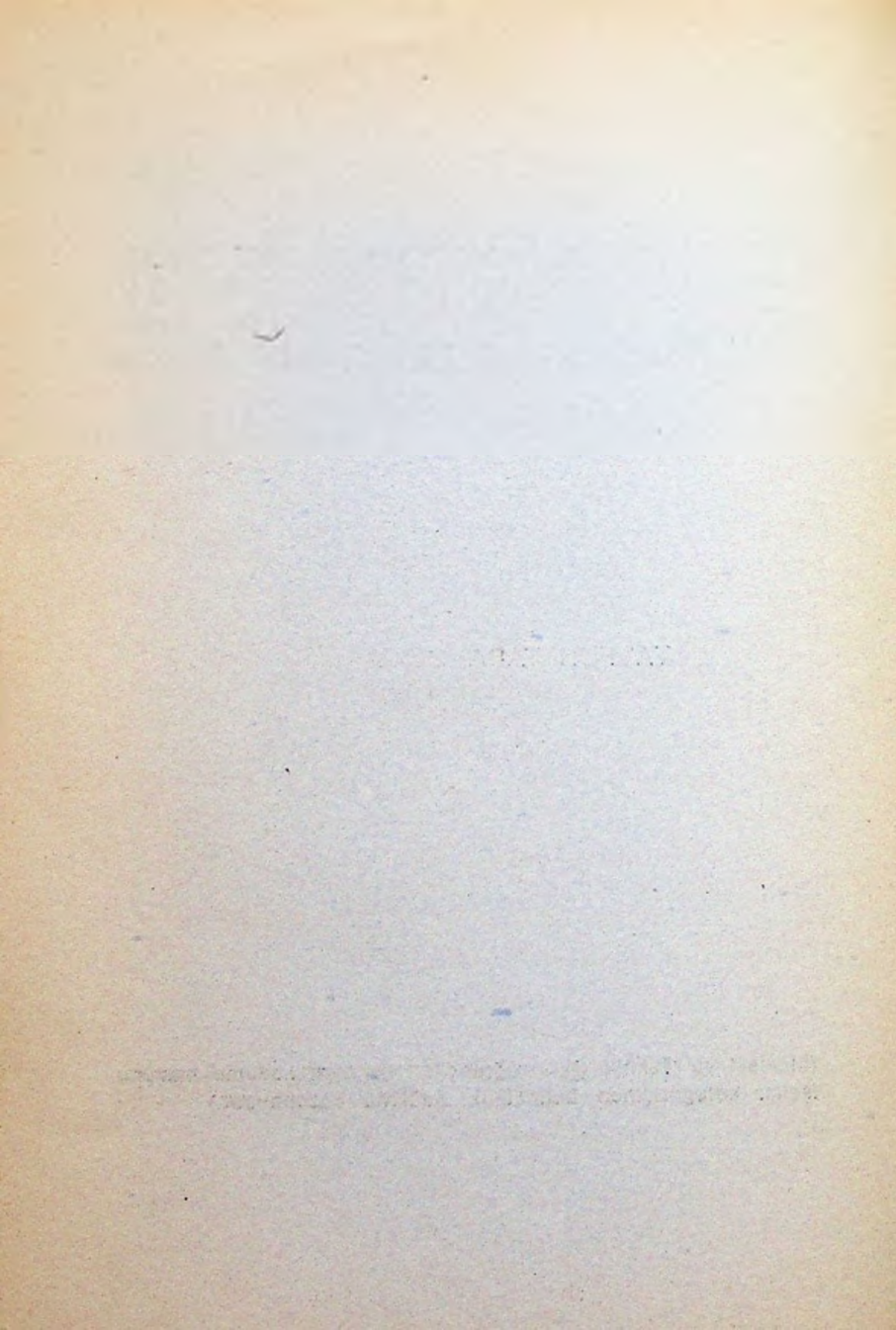
Vatan ve milletimiz için Kemalist bir izle Türk Ulusuna sanat ve tekniğimizin gelişmesi dileğiyle TÜRK-İŞ Konfederasyonuna bu konu hakkında geçen zamanımı değerlendirmeme fırsat verdiği için teşekkür ederim.

«ATATÜRK'ÜN SANAT VE SANAT OKUL-
LARI HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ İLE,
TÜRKİYE'NİN KALKINMASINDA MES-
LEKİ VE TEKNİK ÖĞRETİMİN ROLÜ»

TAYFUN TABAKOĞLU

Camlaltı Tersanesinde İşçi

(Mesleki ve Teknik Okul öğrencileri ile aynı kademe mezunu
işçiler kategorisinde üçüncülük ödülünü kazanmıştır.)

Atatürk, 17 Şubat 1923'te İzmir İktisat Kongresinde yaptığı konuşmada şöyle diyordu:

«Sanayii de ihmal etmemeliyiz. Ticaretimizi yabancıların eline bırakmamalıyız. Bırakırsak yurt kaynaklarını değerlendirme fırsatını kaybederiz.»

Atatürk'ün o yıllarda işaret ettiği meseleler, bugün daha açık olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurtuluş Savaşında büyük bir insan gücünü yitirmekle kalmayan Türkiye, Osmanlı İmparatorluğundan ekonomik bir enkaz da devralmıştı. Bu enkazın altından hemen kurtulmak imkânsızdı. Bunun için Atatürk saban'la yapılan tarımın teknik hale getirilmesini, yurdumuzun herköşesine demiryolu ve şose yapılmasını istiyordu.

Çeşitli konuşmalarında dile getirdiği gibi geri üretim biçimi, kendini, tekniğe bırakmalıydı. Ekonomisi zayıf ve bağımlı olan ülkelerin emperyalizme kolayca bağlanabileceğini gözlüyor, önlem alınmasını istiyordu.

Atatürk, yine bir konuşmasında «Bence yeni hükümetin icraat politikası, iktisadi programdan çıkmalıdır. Çocuklarımızı da, ticaret, sanayi ve tarımda verimli olabilecek biçimde yetiştirmeliyiz» diyordu.

O yıllarda, 350 yerli işletmeye karşılık, maden ocaklarında ve bu işletmelerde çalışan işçi sayısı 76.626 kadardı. Bunun içinde teknik eleman sayısı yok denecek kadar azdı. Buna karşılık 85 yabancı şirketin 150 milyon altın dolarlık yatırımı vardı.

Yabancı sermayenin daha çok genişlemesini engellemek, teknik elemanın sanayiye aktarılmasıyla, sanayinin böylece geliştirilmesiyle mümkündür.

Gelecek kuşakların, sanayide, ticaretle ve tarımda verimli olabilmeleri teknik ve mesleki eğitimle gerçekleşebilirdi.

Nitekim özellikle son yıllarda teknik ve mesleki liselerin kuruluşunda, öğrenci sayısında artış olmuştur. Yalnız 4 sene gibi kısa bir vadede Teknik lise-deki öğrenci sayısı (1974-1978) 9000 den - 110.000'e çıkmıştır. Buna paralel okul sayısı da artmıştır. 1974-75 istatistiklerine göre Teknik ve Mesleki Liselerin Türkiye'deki toplamı 1032 idi.

Sanayimiz gittikçe gelişmektedir. Gelişen sanayimiz de beşerî kapital ancak eğitimle sağlanabilmektedir.

Eğitim ekonomik kalkınmaya katkısı olan üretim faktörüdür. Ayrıca emeğin etkinliğini artırmaktadır. Bu yüzdendir ki eğitim ile sanayileşme hızı arasında bir orantı vardır. Tabii bu yeterli değildir. Ülkemizde, mühendis başına 1.8 teknik eleman düşmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu sayı 5 veya 6 dır.

Teknik ve Mesleki eğitimin geliştirilmesi ve sanayiye katkısını hızlandırmak için özellikle sanayii kuruluşlarının Milli Eğitim Bakanlığı ile çalışma içinde bulunmaları gerekmektedir. Hatta bu çeşit okulların çeşitli giderleri bu sanayii kuruluşları tarafın-

dan karşılanmalıdır. Ayrıca Teknik ve Mesleki Lise mezunlarına hazır istihdam kaynağı sanayii kuruluşları tarafından karşılanmalıdır.

Nitekim bazı kamu ve özel sektör sanayii kuruluşları böyle bir çalışmaya yönelmişler, teknik eleman ihtiyaçlarını bu okullarla özel protokol imzalayarak karşılama yoluna gitmişlerdir. Örnek verirsek, Denizcilik Bankasına bağlı, Gemi Yapı Teknik ve Meslek Lisesi, Alibeyköy Endüstri Meslek Lisesi ile Demirdöküm Fabrikaları, Bursa Endüstriyel Meslek Lisesi ile, Tofaş ve Renault Fabrikaları böyle çalışmaktadır. Bu sanayii kuruluşları, okulların çeşitli giderlerine katkıda bulunmaktadır. Bunun yanı sıra eğitim görmüş teknik elemanın sanayie katkısı çok büyüktür.

Kısacası Teknik ve Meslek Liselerinin ekonomiye doğrudan katkıları vardır. Milli Eğitim Bakanlığı bu tür okulların açılmasını desteklemeli ve hertürlü çabayı göstermelidir.

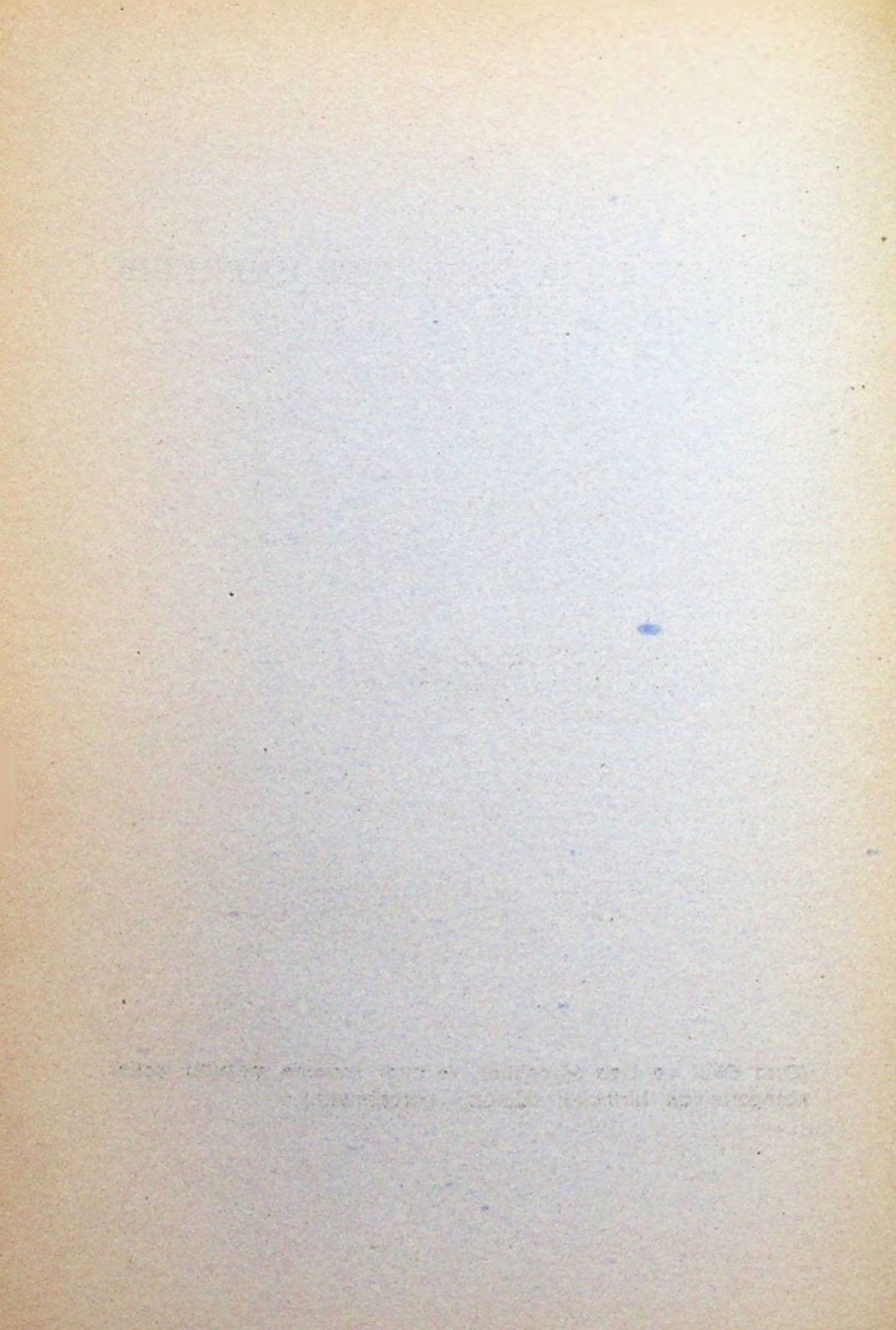
**«HER OKUL BİR İŞYERİ, HER İŞYERİ BİR
OKUL OLMALIDIR»**

SERENAY ELGÜN

Ankara Koleji - Orta Kısım

Öğrencisi

(Orta Okul ve Lise öğrencileri ve aynı kademe mezunu işçiler kategorisinde birincilik ödülünü kazanmıştır.)

Yedi asırlık Osmanlı İmparatorluğu temelden sarsılmış, askerî, iktisadî ve siyasal alanlarda hızla çöküyordu. Osmanlı Devletinin bu yıkılış döneminde, çeşitli cephelerde aralıksız girdiğimiz savaşlar, genellikle yenilgi ve toprak kaybıyla sonuçlandığı için, kuşkusuz bu çöküşü daha da hızlandırıyordu.

Bu yıkıntıdan arslan payını koparmak isteyen düşmanlarımız tüm topraklarımıza göz dikmiş, ulusumuz acı yazgısıyla başbaşa bırakılmıştı.

Ne büyük talihtir ki, vatanın en çok muhtaç olduğu bir zamanda sönmez bir umut ışığı gibi ortaya çıkan Mustafa Kemal, halkın kısa sürede sevgi ve güvenini kazanarak, son bir atılımla gerçekleştirmek zorunda olduğumuz o büyük ölüm-kalım savaşının başına geçmişti.

Maddi ve manevi yoksulluk, çaresizlik ve ümitsizlik içinde kıvranan ulusumuz, Mustafa Kemal'in yüksek dehasıyla Kurtuluş Savaşı'nı kazanarak Türk Mucizesi'ni yaratmış, sonunda Anadolu'nun göbeğinde yeni bir Türkiye Cumhuriyeti filizlenmiş, yeşermiş ve boy atmıştı.

Kaderin savaştan savaşa koşturduğu Türk Ulusunu sadece maddi varlığıyla değil, büyük ölçüde insan gücüyle de ağır kayıplara uğramış, binlerce vatan evlâdını bağımsızlığı uğruna şehit vermişti.

Türkiye Cumhuriyetinin mimarları yeni devletin temellerini kurarken, elbette ki Osmanlı Devletinin geri kalmış müesseselerinden değil, batı uygarlığının gereklerinden yararlanacaklardı.

Yurdumuzun ve ulusumuzun muhtaç olduğu beyin gücü, savaşlardan arta kalan az nüfusun alın teri, emeği ve beden gücüyle birleşecek, böylece yeni ve genç Cumhuriyetimiz batı uygarlığının düzeyine ulaşacaktı. Mustafa Kemal böyle bir Türkiye'nin özlemini çekiyordu. Özlemini çektiği bu Türkiye'nin doğmasında en büyük görevin Türk Gençliğine düştüğüne de yürekten inanıyordu.

Bunun için de Cumhuriyeti seve seve emanet ettiği Türk Gençliği, batı uygarlığına uygun şekilde eğitilecek, okullarımız milliyetçi, halkçı, devrimci ve lâik öğrenciler yetiştirecek, eğitim ve öğretim ulusumuzun iktisadi alanda başarıya ulaştıracak bir öğretim sistemiyle donatılacaktı.

Milli Eğitimde amaç; Türk ulusunun uygarlık alanında en ileriye götürölmesi ve yeni kuşakların Türk olmak onurunun gerektirdiği bu amaca en kısa zamanda ulaştırılmasını sağlamaktır.

Yeni yetişen kuşaklar, böyle yüce bir ölküye gönülden bağlanacak, daima en iyiye, en ileriye gitme iradesini gösterecek, bu yolda her zaman azimli ve güçlü kılınacaktı.

Orta öğrenim beyin gücünün en önemli kaynaklarıydı. Ancak, yeniden kurulmakta olan yurdumuzun yükselmesinde, ilerlemesinde ve gelişmesinde, ayrıca yeni yeni kurumlarla donatılmasında beden gücünden de geniş ölçüde yararlanılacaktı.

Kısa zamanda Ortaokullarımız, Liselerimiz yanında, Sanat Okulları, Meslek Okulları, Akademiler, Enstitüler, Ticaret Okulları, Teknik Okullarımız ve Üniversitelerimiz de ulusumuzun gereksinimlerini karşılayacak boyutlarda yer alacaktı.

Batı dünyası ile topraklarımız arasında muhteşem bir uygarlık köprüsü kurulacak, bu köprünün yapı taşını vatansever Türk işçileri, ayaklarını ise aydınlarımız oluşturacaktı.

Ortaokullarımız ve Liselerimiz aydın yetiştiren kurumlarımızın ilk basamaklarıydı. Bu okullarda, öğrenciler ezbercilikten uzak, özünü karşılıklı sevgi ve saygıdan alan; deney, inceleme, gözlem, araştırma, tartışma ve eleştiriye dayanan etkin eğitim yöntemleriyle yetiştirileceklerdi.

İşyerlerimizde, atölye ,imalathane ve fabrikalarımızda çalışan işçi ve ustalarımız, sahip oldukları bilgiler yanında, gittikçe gelişmekte olan teknik ilerlemelere ayak uydurabilecek şekilde yeni bilgilerle donatılacak ve Eğitim Merkezlerinde sık sık bilgi ve becerileri güçlendirilecekti.

Memleketimizin ihtiyaçları ve ulusal yaşamımızın gerekleri daima göz önünde bulundurulacak ,bilgili, sağlıklı ve yurdunu seven kuşaklar yetiştirilerek, bunlar, Cumhuriyetimizin geleceği için en büyük güvencemiz olacaklardı.

Atatürk, görev ve sorumluluğunun bilinci içinde olan öğretmenlerimize, hatta tüm eğitimcilere, «yeni

nesiller sizin eseriniz olacaktır» diye seslenirken, çalışanların yetiştirilmesinde Türk öğretmenlerinden ödevlerin en kutsalının ve yücesinin yerine getirilmesini ısrarla istiyordu.

Cumhuriyetine bağlı, kutsal vatanını her şeyin üstünde bilen, içi memleket ve millet sevgisiyle dolu bir topluma sahip olmak istiyorsak, bu ideale erişmenin yolunun Atatürk'ün ilke ve ülküleri olduğu bir an olsun hatırdan çıkarılmamalıdır.

Çalışma hayatımıza, ulusumuzun gelenek ve göreneklerine uygun ve batı uygarlığına yönelik biçimde işlerlik kazandırabilmek için, en büyük öğretmen, eşsiz rehber, Başöğretmen Atatürk'ün ilkeleriyle aydınlanalım.

O'nun ilke ve ülküleriyle öylesine aydınlanalım ki, ölmez eserlerinin ışığı tüm yaşamımız boyunca ruhumuzda ve gönlümüzde ebediyen parlansın ve bu ışığı hiçbir güç söndüremesin.

«HER OKUL BİR İŞYERİ, HER İŞYERİ BİR
OKUL OLMALIDIR»

HASAN GÜNEL

Orta Okul Mezunu İşçi - Ankara

(Orta Okul ve Lise öğrencileri ve aynı kademe mezunu işçiler
kategorisinde ikincilik ödülünü kazanmıştır.)

«HER OKUL BİR İŞYERİ, HER İŞYERİ BİR OKUL OLMALIDIR». Bu söz; bu cennet Vatan'da Atatürk'ün gösterdiği doğru yolda, kalbi Vatan ve insanlık sevgisiyle çarpan her Türk vatandaşının yaşamı boyunca; gerek okul, gerekse iş hayatında uyacağı ve uygulayacağı gerçek uğraşısı olmalıdır. Daha mutlu ve müreffeh bir topluma ulaşmada hiç kuşkusuz en önemli araç bilgidir. «Bilgili insan güçlü olur.» güçlü devlet bilgili ve çalışkan insanlarda oluşur. Bu yüzden ki, toplumları kalkındıracak olan insan unsuru eğitimle yükselmektedir.

Amacımız, Atatürk'ün büyük emaneti bu güzel yurdu, üstün karakterli Vatan ve Millet sevgisiyle dolu, bilimsel düşünce gücüne sahip, çok çalışkan ve saygın insanların yaşadığı bir ülke yapmak olmalıdır.

Tarih boyunca birlikte yaşamış insanlar belli değer yargıları ortaya koyarlar. Meydana getirilen en güzel eserler sistemli eğitim, sanat tecrübesi ve iş eğitimi sonunda elde edilen değerlerdir. Aslında eğitim; toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yapıları dışında yaşadıkları düzenden ayrı bir kavram değildir. Bunun için insanın hürriyetleri ile özgür yaşamasını, kendisine kişilik kazandırmasını sağ'layan unsur bilim dalıdır. Toplumların insanca yaşaması da eğitim yoluyla verilen bilince bağlıdır.

Gerekli eğitimi görmemiş insanları daha iyi olabilecekleri herhangi bir nitelik kazanamazlar.

Kurtarıcımız, eşsiz kumandan büyük devlet adamı Kemal Atatürk'ün eğitim ve bilim sayesinde ve

ancak bu yöntemle hertürlü girişimin akılcı sonuçlara ulaşmasının mümkün olacağını belirten şu değerli sözleri bize her zaman rehber olmalıdır:

«Milletleri hür, müstakil, şanlı ve yüksek bir toplum olarak yaşatan güç, eğitimidir. Milletimizin siyaseti, toplumsal hayatında da, fikir eğitiminde de rehberimiz, bilim ve fen olacaktır, hürriyetin de eşitliğin de, adaletin de dayanak noktası Milletin egemenliğidir. Vatanda endüstrinin gelişmesini sağlamayı medeni bir millet olmanın temel taşı sayıyoruz. Haklarımızı bilelim, görevimizi yapalım, özgürlük kendiliğinden doğar.»

Eğitimde canlılık ve süreklilik esastır, eğitim insanların beden ve ruh yeteneklerini geliştirip onlara çağın gereği bilgi ve becerileri vermektir. Eğitim insanın davranışlarını değiştirir, insanı korkudan, akıllı kölelikten kurtarır.

Bakınız; Büyük Atatürk yine, okulun ve eğitimin ne denli gerekli olduğunu belirleyen çok değerli şu sözlerinde bunu ne kadar güzel belirtmiş:

«Okul ismini hep beraber hürmetle ve saygıyla analım. Okul genç beyinlere insanlığa saygıyı, ulusa ve yurda sevgiyi şerefi ve egemenliği öğretir. Ulusu ve yurdu kurtarmağa çalışanların aynı zamanda mesleklerinde namuslu, mütehassıs ve birer sürekli çalışan bilgin olmaları lâzımdır. Bunu temin için gerekli yer okuldur. Ancak bu yöntemle her türlü girişim akılcı sonuçlara ulaşması mümkün olur.»

Yine:

Atatürk

«Bir taraftan genel olan cahilliği yok etmeye çalışmakla beraber, diğer taraftan sosyal hayatta biz-
zat etkin ve faydalı uzuvlar yetiştirmek lazımdır. An-
cak bu sayede toplumlar iş adamlarına, sanatkârlara
sahip olurlar. Haliyle milli yaratıcılığımızı geliştire-
cek ,kültürümüzü layık olduğu dereceye ulaştırmak
için yüksek meslek sahiplerini yetiştireceğiz.» diye-
rek bilimsel eğitimi gerek siyasi, sosyal, gerekse iş
hayatımızda temel direk olarak kabul etmiştir.

İnsan, evrende bulunan diğer yaratıklardan dü-
şüncesiyle ve alet yapabilmeleriyle ayrılır. Öyleyse
insan düşünen, bu düşüncesiyle kendisini topluma
kabul ettiren, tabiatı emrine alan bir yaratıktır. Ör-
neğin bundan bin yıl önce yuvasını yapan leylek ile
bugünkü leylek arasında hiçbir fark yoktur, ama in-
sanoğlu bugün ilim ve fende çok mesafeler katet-
miş, çok deneyimler elde etmiştir.

«Her Okul bir işyeri, her işyeri bir okul olmalıdır»

Çağımızda eğitim görüşleri pragmatizmdir. (Eği-
tim Bir Program Dahilinde Yürütülmelidir). Ünlü bir
eğitimci: «Bilgi gökyüzünde ise, hemen onu yeryüzü-
ne indirmeyi düşünmeyiniz.» demiştir. Bilgi eğer yer-
yüzünde insanlığın emrinde onun yaşantısında, tek-
nik teknolojisine yararlı olabiliyorsa onu hemen ki-
taplarımızın arasına sokmalıyız, yapılacak eğitimi
üretken bir eğitim olarak işe çevirmeliyiz. Yoksa,
boşuboşuna bu bilgileri biliyoruz diye sadece kafa
hamallığı yapmış oluruz.

Eğitimi, üretim ilişkilerinin bir sonucu olarak gö-
rüp bir program dahilinde uygulamak, çağdaş eğitim

metotları, çağdaş insan kişiliğiyle sürekli ve canlı tutmak ve iş içinde eğitimi uygulamak zorunludur. Bu sistemde olan atölye, aile kendi gücüne göre bir iş tezgâhı, bir eğitim kurumudur. Eğitimle akıl ve vücut organları birlikte çalışır, eserler yaratır. Böylece eğitim sürekli olarak üretici olur. Bunu herkes uygulayacağı için de halka dönük olur.

Aslında işyerindeki çalışmalarda birer eğitimidir. Ancak, teorik ve pratik bilgilerin tecrübeyle bütünleşmesi, verimlilik ve üretim etkenliği için şarttır. İşin işyerinin gelişmesi, iyileştirilmesi ve sağlığa uygun olarak tanzimi de en az adaletli ücret kadar önemlidir.

Bugünkü eğitim sistemimizde, arzu edilmemesine rağmen daha çok ezbere dayanan bir öğretimin sürdürülmekte oluşu, üretim deneyimi olmayan ve öğrendiğini uygulamakta güçlük çeken fertlerin yetiştirilmesine neden olmaktadır. Kişilik sahibi, yaratıcı, üretici insana olan ihtiyacımızın karşılanması, eğitimin bunları sağlayacak pedagojik ve ekonomik bir ortam içinde sürdürülmesi ile mümkündür. Genel bilgilerle, öğrendiğini uygulayamayan kitleler yerine, teknik bilgi ve becerilerle, donatılmış, nitelikli kişilerin yetiştirilebilmesi için, inceleme, araştırma ve uygulamaya dayalı bir eğitim sistemi gerekmektedir.

İyi insan, iyi vatandaş yetiştirebilmek için eğitimde süreklilik esastır. Bir de, yüce Atatürk'ün dediği gibi «Hayatta en doğru yolu gösteren ilimdir.» Eğitim bu çizgilerin içine yerleştirilemezse o toplum donuyor ve toplum verimli olamıyor demektir. Bunun

sonunda da yaşlı kuşaklar, genç kuşaklar çatışıyor. Anayla-kız, babayla-oğul, zenginle-yoksul birbirlerine ters düşüyorlar. Bunun için sürekli okumak, öğrenmek ve öğrendiğini içinde tatbik etmek şarttır. Ayrıca eğitim görmüş insanlarla eğitim ve terbiye görmemiş insanların davranışları da değişik olabilmektedir. İyi eğitilmiş insanların davranışları daha uygarca olmaktadır.

Yüce Atatürk, eğitim ve çalışma hayatına ilişkin görüşlerinin birinde şöyle demiştir: «Terbiyedir ki bir milleti ya hür, müstakil, şanlı, yüksek bir topluluk halinde yaşatır, ya da bir milleti esarete ve sefalete terkeder.» diyerek bizlere ışık tutmuştur. Atatürk'ün gösterdiği çizgiden sapmadan, «Her okul bir işyeri, her işyeri bir okul olmalıdır.» parolasını tatbik etmeliyiz.

Eğitimi üretim ilişkilerinin bir sonucu olduğunu gözden kaçırarak onu ekonomik ve sosyal yapıdan soyutlamak bireyleri ve toplumu gerçeğe uymayan düşünce ve davranışlara iteceğinin açık ifadesi olduğuna akıldan çıkarmamak lazımdır. Son zamanlarda Türk işçileri böyle bir yanılgıya düşürülmek istenmiştir. Şu da açıkca bilinmelidir ki, işçiye kendi bilincinden uzak tutan tüm ideolojiler, bireyci, köşeyi dönenin kurtulacağı vaadi ve kâra yönelik çıkarlarının şartlandığı kişilerin politik ve pasifize toplum yaratmak gibi arzuları, işçiye yanlış bilinçlendirme ve kendi çıkarları için kullanma hevesinde olanların tüm bu uğraşları kendilerini dağınık ve güçsüz hale getirmek isteyenlerin çabaları, gerekli teknik ve Kema-

list eğitim görmüş Türk işçileri tarafından etkisiz hale getirilecektir.

İnsanlar bilim ve teknikte akıl almaz buluşlarla ilerlemektedirler. Çalışkan Türk işçileri ve onların iş yaratma gücü, her türlü ilim ve fennin nimetlerini iş hayatına tatbik etme başarı ve becerisini gösterecek güçtedir.

İnsanların tarih boyunca ortaya koydukları değer yargılarında Milliyetçilik aramak normaldir. Örneğin İzmir'in Zeybeği, Bursa'nın Kılıç Kalkan oyunu, Erzurum'un barı, Elâzığ'ın Çayda Çırası, Karaca-oğlan'ın şiirleri, Yunus'un deyişleri gibi. Ancak, elektriğin, trenin, uçağın, röntgen makinesinin, bir matematik kuralının milliyeti olamaz, çünkü çağımızda ilmin ve tekniğin bütün verimlerini insanlık ortaklaşa kullanmaktadır.

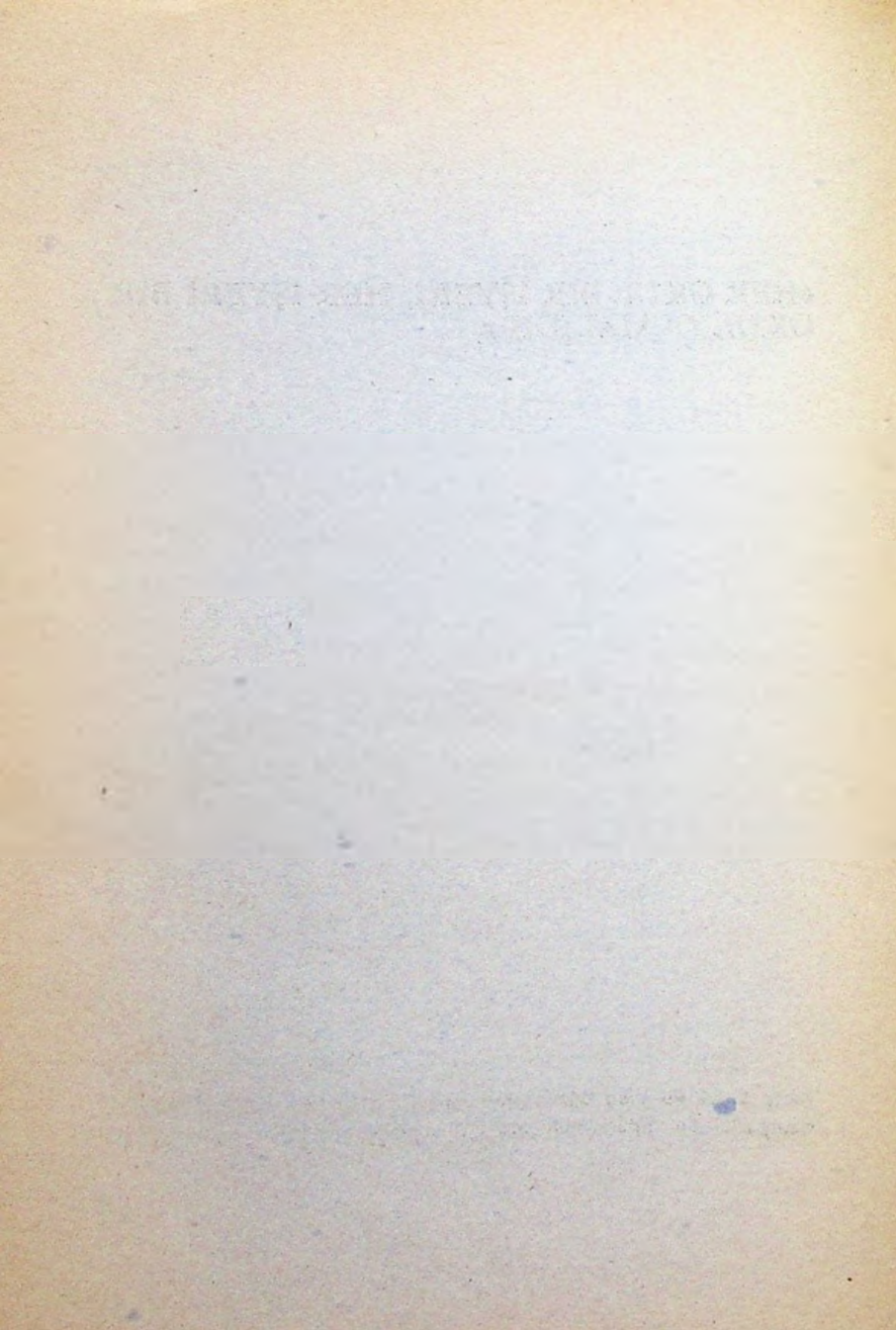
Çağımız bilim ve teknik çağıdır. Buhar yüzyılı-
nın bilgileri ile elektrik yüzyılında başarılı olmamız mümkün değildir. Ülkemiz bu yolda kalkınsa bile bu bilimsel doğrulara aykırı olurdu. Öyleyse, «Her okulu bir işyeri, her işyerini bir okul bilip, eğitimi iş bil-gimizde ve çalışma hayatımızda bir anahtar olarak her zaman değerlendirmek vazgeçemeyeceğimiz bir uğraşı olmalıdır ki ancak bu yoldaki çalışmalarımızla okul çağında, çocuk yaşında çalışan küçük çırak-ların ustalarından, kalfalarından hoyratça sözler du-yarak yürekleri sızlamasın, her yıl işsizler ordusu ço-ğalmasın ve Atamızın belirttiği muasır medeniyet se-viyesine ulaşalım.

**«HER OKUL BİR İŞYERİ, HER İŞYERİ BİR
OKUL OLMALIDIR»**

ALPER ÇÖKMEZ

**Bolu Atatürk Ortaokulu Üçüncü Sınıf
Öğrencisi**

**(Orta Okul ve Lise öğrencileri ve aynı kademe mezunu işçiler
kategorisinde üçüncülük ödülünü kazanmıştır.)**

ÜRETİM VE EĞİTİM

Bireyler toplumun temelini oluşturan yapı taşlarıdır. Toplumun sağlıklı, mutlu olabilmesi için bireylerin bilinçli, çalışkan, özverili olmaları gerekir.

Okullar, kişilerin yetişmeleri için ilk uğrak yerleridir. İlk arkadaşlarla orada karşılaşılır, ilk ilişkiler orada kurulur. Yerine göre çok sevdiğimiz bir arkadaşımıza bizimle bölerek silgimizin yarısını veririz. Böylece sosyal dayanışmanın ilk örnekleri görülür.

Öğrenciler okullarda eğitilirken üretime katkıda bulunacak şekilde eğitilmelidir. Bunlar küçücük işlerle başlar. Örneğin, sınıfın temizliği, karatahtanın silinmesi, sıraların düzene sokulması v.b. Bu küçücük işler gitgide büyüyerek topluma yön verici, yaratıcı bir nitelik kazanır. Okullarda böyle yetişen bir öğretmen köyde zorluk çekmeyecek, öğretme, eğitme işinde köylüye önderlik edecektir. Yine böyle yetişen bir tarımcı en iyi şekilde modern tarımı öğretecektir.

Çağdaş uygarlığın bacaları fabrikalara gelince buralarda da çalışmayla birlikte eğitim işi sürdürülmelidir. Buralar birer «Hayat mektebi» haline getirilmelidir. Her işçi yanındaki arkadaşına iyiyi, güzeli, doğruyu öğretme çabasına girmelidir. «Emek en yüce değerdir» ilkesinden hareket ederek herkes işine dört elle sarılmalıdır.

Ne çare ki ülkemiz, çağdaşlamada olduğu gibi eğitim ve öğretimde de geri kalmıştır. 20. yüzyılın son

çeyreğinde bile halâ ülkemizde 13 milyon yurttaşımız cahildir. Atatürk'ün 1928'lerde başlattığı «Millet mektepleri» ne devam edilmedi, değeri anlaşılamadı. Yenilerde bu büyük atılımın değeri anlaşıyor. «Zararın neresinden dönülse kârdır» ilkesinden hareketle yeniden işe başlamalıyız. Cehalet denen yedi başlı ejderhayı yenmek için tüm gücümüzle, kafalarımızla, kalemlerimizle saldırmalıyız. Bir kişiyi eğiterek eserimizle öğünmeliyiz. Büyükler, öğrenmenin yaşı yoktur derler. Her zaman her yerde başkalarından pekçok bilgiler, beceriler, öğrenmek zorundayız. Bu nedenle okullar birer işyeri, iş yerleri hatta köy kahveleri birer okul olmalıdır. Bu yurdu, bu insanları seven öğretmen, ustabaşı tüm güçleriyle çalışmak zorundadırlar.

Sonuç olarak, toplumumuzun sağlıklı, mutlu olabilmesi için sağlam fikirli, güçlü kollu bireylere gereksinim vardır. Eğitim tüketime değil, üretime yönelik olmalıdır. «Her okul bir işyeri, her işyeri bir okul olmalıdır» sözünden hareket ederek eğitime ve üretime büyük önem vermeliyiz. Bu ilke doğrultusunda Ulusun tüm bireyleri üzerlerine düşen görevleri eksiksiz yerine getirmelidirler.

«TÜRK, ÖĞÜN, ÇALIŞ, GÜVEN!»

GÖZDE GÜL TEKİN

Salih Alptekin İlkokulu Öğrencisi
Ankara

(İlkokul Öğrencileri ve aynı kademe mezunu İşçiler kategorisinde birincilik ödülünü kazanmıştır.)

ATA'YA VERDİĞİM SÖZ

Geçen yaz babamın memleketi olan Ahlat'a gitmiştik. Ahlat, Vangölü kıyısında yeşil, güzel bir kasabaydı. Babaannemin beni komşularına gezmeye götürmediği günlerde çevredeki tarihi yapıtlarla, anıtları geziyordum. Babamın söylediğine göre Anadolu'ya gelen Türkler önce bu kasabaya yerleşmişler. Gerçekten onların çok yüksek ve süslü mezar taşları vardı. Mezar taşlarının arasında da kümbet adı verilen yapıtlar dikkatimi çekiyordu. Büyükbabamın iki cami arasında çok güzel bir bahçesi vardı. Kale mahallesindeki bu bahçenin özelliği, iki tane caminin arasında olmasıydı. Babam bana bu camilerden birisini Mimar Sinan'ın yaptığını söyledi. Kanuni Sultan Süleyman'ın İran seferine katılan Sinan Ahlat'ta yüzyıllardır ayakta duran bu güzel eseri yapmıştı.

Vangölü'nün serin rüzgârlı akşamlarında hep düşünüp durdum: Bu süslü mezar taşlarını, bu kümbetleri, bu camileri, kale duvarlarını benim büyük dedelerim, atalarım yapmışlardı. Büyükbabamın bahçesinin yanbaşımda, ben büyük Mimar Sinan'la komşu sayılırdım. Yüreğim övünç dolu olarak çarpıyordu, gizli bir sevinci paylaşıyordum, duyuyordum.

Tatilim bitince babam beni Tatvan'dan feribotla Van'a geçirdi. Feribotun ne olduğunu o zamana kadar bilmiyordum. Trenleri taşıyan bir vapur çalışıyordu yurdumuzun bu uzak köşesinde. Beyaz, kocaman bir martı gibi, suları yara yara giden bu feribot ise. Cumhuriyet döneminin bir eseri idi. Güzel yurdumun

bir ucundan diğeri ucuna gelmiştim ve burada hiç görmediğim bir taşıta biniyordum. Şaşırmış mıydım, sevinçli miydim, övünç mü duyuyordum, doğrusu pek anımsamıyorum.

Ankara'ya döndükten kısa bir zaman sonra okullar açıldı. Tekrar derslerim, öğretmenlerim ve arkadaşlarımla beraber oldum. Ama artık eskisinden daha farklı olduğumu görüyor gibiydim. Kendime olan güvenim artmıştı daha çok çalışıyordum. Atalarım, büyük dedelerime ve Atatürk'e layık olmak için çaba harcamalıyım. Geçmişte ve bugün yapılanları görmüştüm, daha çok çalışıyordum. En önemlisi, geçmişte gördüklerimi aşmalıyız diye düşünüyordum hep. Çünkü böylelikle atalarımıza olan saygı ve teşekkür borcumuzu ödeyebiliriz.

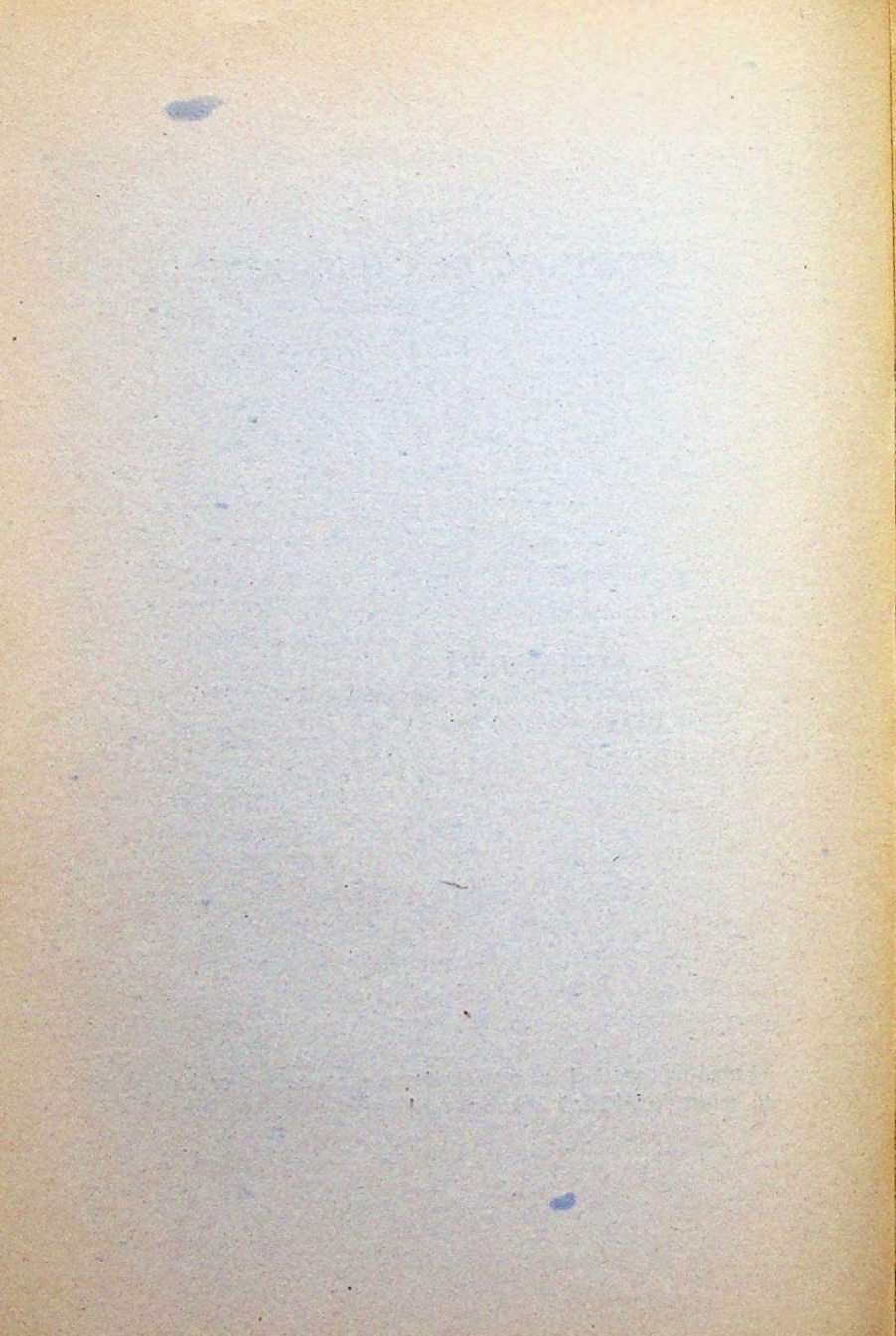
Şimdi haftanın iki günü Ayrancı'daki evimizden Kızılay'daki bir dersaneye gittiğimde Güven Parkındaki heykelin yanından geçiyorum. Kocaman heykelin altında «Türk Öğün, Çalış, Güven» yazıyor. Ben haftanın iki günü bu heykele bakıp içimden «Sevgili Atam, öğündüğümüz şeyleri görmemizi sen sağladın. Sen olmasaydın Ülkemiz düşman çizimleri altında kalacaktı. Ne Sinan'ın yapıtlarını görecekti, ne de feribota binebilecektim. Dediklerini yapacak, çok çok çalışacağım. Kendime güveniyorum, sana güveniyorum, ülkeme ve ulusuma güveniyorum. Sevgili Atam, sana cevabım şudur: «Öğünüyorum, güveniyorum ve çok çok çalışacağım.»

«TÜRK, ÖĞÜN, ÇALIŞ, GÜVEN!»

AVNİ DERELİ

İlkokul Mezunu, Karabük Demir Çelik
Fabrikasında İşçi

(İlkokul Öğrencileri ve aynı kademe mezunu işçiler kategorisinde ikincilik ödülünü kazanmıştır.)

TÜRK; ÖĞÜN,

M. Kemal Atatürk bir konuşmasında; «Bu memleket dünyanın beklemediği asla ümit etmediği bir müstesna mevcudiyetin yüksek tecellisine sahne oldu. Bu sahne yedibin senelik en aşağı bir Türk beşiğidir» derken nice destanlar yarattığımız Orta Asya'dan kopup yerleştiğimiz bölgelerin çokluğu ve gittiğimiz her yere ulaştırdığımız ilim, adalet, dürüstlüğü, Anadolu'da yeni bir Türk İslâm devletinin, Osmanlı Devletinin yüzyıllar boyu hakimiyetinin neticesinden son Türk Devletinin, yani Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu ve kurtarıcısı M. Kemal Atatürk'ün Türk Devletini alıp nereye götürdüğünü, hangi şartlarda ne gibi badirelerden kurtardığını tarih kitapları bile kâfi derecede yazamamıştır.

M. Kemal Atatürk diyor ki: «Ordumuz Türk birliğinin, Türk kudret ve kabiliyetinin, Türk Vatan severliğinin çelikleşmiş ifadesidir.»

Bu nedenle Türk'ün öğüneceği, gerisinde yüz yıllara dayanan şanlı bir tarih vardır.

Evet, Çanakkale'de Müttefik ordularına, onun su üstünde heybetli ve ihtişamlı donanmasına, başta M. Kemal Atatürk olmak üzere, kahraman Türk askerinin hürriyeti ve istiklâli uğruna verdiği ders, akıllardan çıkmayan ve çıkmaması gereken büyük olay değil midir?

Bu Milletin kısa zamanda neler yaptığının ve neler yapabileceğinin, Dünyada eşi görülmemiş des-

tanlar yaratmaya muktedir olduğunun delili değilse nedir? Demek oluyor ki, bir eşsiz insan olarak o müstesna kişi (Türk Öğün) derken Türkün öğünmesi gerektiğini ileriye dönük olarak söyleyerek bizlere yol gösteriyor.

ÇALIŞ: Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bugüne kadar demokratik Parlamenter rejimle idare edilmekte olduğu muhakkak. Devletin icra organı olan Hükümetlerin çalışma hayatındaki rolü vazgeçilmez bir hakikattir.

Eğer araştırmak ve düşünmek, çalışmak demek ise, M. Kemal Atatürk'ün belirttiği gibi «Millet, Vekillerini seçerken çok dikkatli ve kıskanç olmalıdır. Milletime şunu tavsiye ederim ki, sinesinde yetiştirerek başının üstüne kadar çıkaracağı adamların kanındaki, vicdanındaki asil cevheri çok iyi tahlil etmek dikkatinden bir an geri kalmasın derken, ileriye dönük düşünerek çalışmamızı vasiyet etmiş oluyor. M. Kemal Atatürk bu memleketi gençliğe emanet ederken yapmış bulunduğu hitabeleri iyice inceleyip gözönüne getirmekte yarar var. Onun içindir ki; M. Kemal Atatürk'ün çalış kelimesindeki anlamı, iki ana konuda mütalâa edebiliriz.

1 — Bedeni Çalışma

2 — Fikri Çalışma

BEDENİ ÇALIŞMA: Kişinin akli ile fiziğini kullanarak kuvvet enerjisi şeklindeki çalışması, bu tarz çalışmayı Türk Milleti onun metanetli, azimli ve ça-

İşkan, işçileri olarak yapmakta bulunduğumuzdan dolayı işçiler adına anımız açık olarak iftihar etmekteyiz. Verilen işi en lâyıkı ile yapabilmenin mutluluğunu tadıyoruz ancak temenni ediyoruz ki, Türk işçisi hali hazır dünya teknolojisi itibariyle teknik eleman düzeyine getirilebilsin. Kalkınmış ülkelerle medeni Dünya çalışmada, yarış ve barış içerisinde bulunabilelim. Bundan elli yıl önce M. Kemal Atatürk o günün şartları içerisinde Türk devletinin istikbaldeki hedefini gösterdiğinden ilim ve teknik olarak Dünya Devletleriyle aramızdaki farkın o kadar fazla olmadığı bir gerçek idi. O'nu kaybettikten sonra gözlerimiz kapalı gittiğimiz belki mübalâğa olabilir fakat gösterdiği hedef ve ilkelerinde zaman kaybına uğradığımızı itiraf etmek mecburiyetinde olduğumuzu kabul edip her şeye rağmen elimize geçen fırsatları güzel değerlendirdiğimizde birlik ve beraberlikle üstesinden gelebilecek yükselmek ve ileri gitmek idalimize kavuşabilmemiz mümkün.

2. FİKRİ ÇALIŞMA: Devletin ana görevlerinden biri de, ilmin ve tekniğin en üst seviyeye çıkartılmasıdır.

Muassır medeniyet seviyesine ulaşmak, yükselmek ,yücelmek M. Kemal Atatürk'ün birçok nutkunda, gençliğe hitabesinde, bunun ne şekilde mümkün olabileceği mevcuttur. Gösterdiği hedefler doğrultusunda Türk milletinin öğrenerek çalışmasını engin zekâsı ve çalışkanlığını yoğurarak içte ve dışdaki bedbahlarına azmini ve kararlılığını ispatlıyabilir ve

ispatlıyacaktır ve yine Aziz Atatürk'ün sözüyle bu kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Türk Milli eğitiminin neler yapması gerektiğini neticede ilim adamlarımızın zekalarını ,buluşlarını, yeteneklerini kâğıt üzerinden kurtarıp uygulama alanına koymak M. Kemal Atatürk'ün çalış dediği ilke doğrultusunda değerlendirmek onun bizlere emanet ettiği Türkiye Cumhuriyeti Devletini ilk okul andındaki inanışımızla şekillendirmemiz gerekmektedir. Yine M. Kemal Atatürk: Büyük Devletleri kuran atalarımız büyük şümüllü medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak incelemek Türklüğe ve cihana bildirmek, bizler için bir borçtur derken, öğrenmek ve çalışmayı aynı anlam içerisinde birleştirmiştir.

Okumayı ve öğrenmeyi çalışmanın bir parçası saydığımızda M. Kemal Atatürk: Türkiye Cumhuriyetinin temeli kültürdür, kültür zeminle orantılıdır. O zeminde milletin karakteridir, der.

Eğer doğudaki petrol yataklarını parmaklarımızla deşip bu çağın silâhını çıkarabileceğimize inanabilseydik, bunu çoktan başarabilmiştik.

Demek oluyor ki, aziz Atatürk'ün çalış kelimesi bir bütündür, onu gerektiği şekilde değerlendirmek de emanetin sahibinindir.

M. Kemal Atatürk: Şahsınız için değil mensup olduğumuz millet için el birliği ile çalışalım. Çalışmaların en büyüğü budur, diyerek ne şekilde çalışmamız gerektiğine örnek göstermiştir.

Nüfusumuzun elli milyona ulaştığı 1981 Türkiye-sinde işsizliğin çaresini bulmak her türlü ilmin kapılarını zorlamak sureti ile ve de üretim ve ihracat seferberliğini gerçekleştirmekle mümkündür. Günün birinde kendi kendimize yetip içimizden taşıtığımızda depoları ve siloları dolu milyarlarca dolar döviz sağladığımız bir ihracatımız olduğunda mutlu ve müreffeh bir Milletin fertleri olarak Atamızın dediği gibi Türk Milleti ilelebet payidar kalacaktır.

GÜVEN: Türk Öğün, Çalış dedikten sonra sözünü güvenle birleştiren M. Kemal Atatürk, baş tarafa belirttiğimiz Türk Öğün ve Çalış sözünün manasından çıkan gerçeklerle önce kendimize olan güvenimizin artacağı bilâhare Devletimize ve onun yılmaz bekçisi olan bizlerin arasından yetişen Mehmetçiğe güvenebilmenin rahatlığını, gururunu duyacağız.

M. Kemal Atatürk; yine takriben elli yıl önce içteki ve dıştaki düşmanlarımızdan haberdar, bugünkü gibi doruklara ulaşan yer üstü ve yeraltı fitne ve fesat tohumlarına rağmen, Devletin, Milletin ve Ordusunun asaletinden, inancından, Milli şuur ve hayasetinden taviz vermeden, devletine, Yurdunun her karış toprağına, Bayrağına, candan bağlı, kanunlarına saygılı, güven duygusu içerisinde yaşamını sürdürecektir. Millette, gelecek nesillere, Türk, öğün, çalış, güven, diyerek dört kelimeden meydana gelen, anlamı araştırıldığında bayraklaşan, yazmayla bitirilemeyecek bir emanet bırakmıştır.

Emanet emin ellerdedir. Övünüyoruz, çalışıyoruz, güveniyoruz. Aziz Atam doğumunun yüzünce yılında bıraktığın emanetin ilke ve hedefleri istikametinde son Türk Devleti ile ilelebet yaşayacaktır. RUHUN ŞAD OLSUN AZİZ ATAM.

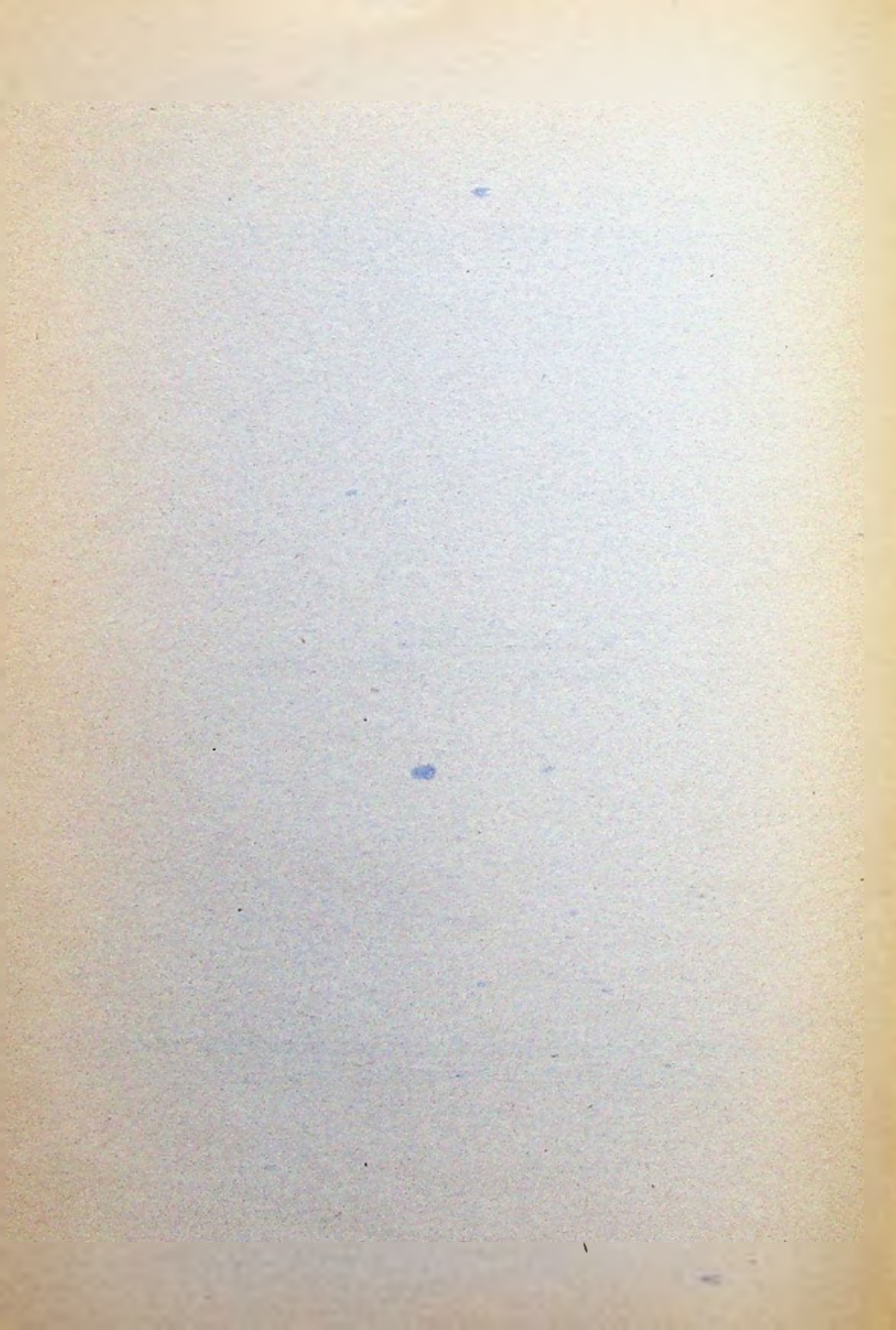
NE MUTLU TÜRKÜM DİYENE.
M. KEMAL ATATÜRK

«TÜRK, ÖĞÜN, ÇALIŞ, GÜVEN!»

AŞKIN ÇÖKMEZ

Abant İlkokulu Öğrencisi - Bolu

(İlkokul Öğrencileri ve aynı kademe mezunu işçiler kategorisinde üçüncülük ödülünü kazanmıştır.)

ÇALIŞMAK VE ÖĞÜNMEK

Kişiler yaşamlarını sürdürürken çalışmak, didinmek zorundadırlar. Kişi, çalışır, çabalar sonunda başarılı bir yapıt meydana getirir. Bu yapıt onun alın teridir, emeğidir, öğünç kaynağıdır ona bakar bakar da «bu benim yapıtım, bunu ben yaptım» der gururla.

Ulu Önderimiz Atatürk, Kurtuluş Savaşı sonrasında; «Gençler, size üç öğüt veriyorum. Çalışınız... Çalışınız... Daima çalışınız» demişti. Bizler bu sözlerden kuvvet alarak çalışmak zorundayız. Bu gün ülkemiz, dünya ulusları arasında onurlu yerini almak için uğraş vermektedir. Pekçok fabrikalarımız, yollarımız, köprülerimiz, okullarımız vardır. Fabrikalarımızda çalışan işçilerimiz, yollarımızda katar katar araçlarımız, okullarımızda milyonlarca kardeşimiz vardır. Bütün bu olgular bizlere kıvanç verir, öğrenürüz. Ama çağdaş uygarlık düzeyine yükselebilmek için daha çok çalışmak zorundayız. Çünkü dünya her an dev adımlarla ilerlemektedir. Uygarlık, kendisine uymayanları yakıp kül etmektedir. Uzayda dünya füzeleri karınca gibidir. Pek yakın bir zamanda başka gezegenlere de gidilecektir.

Görüldüğü gibi çalışmalarımız dünyanın gerisinde kalmıştır. Bugün uzaya biz de bir «Ata» Füzesi bir «Mehmetçik» Füzesi neden göndermeyelim... Neden kendi uçağımızı yapmayalım. Başkalarından neyimiz eksik? Bu nedenle bizler, daha güzel işler yapıp, daha çok öğrenmeliyiz.

Atatürk'ümüz gür sesiyle «TÜRK, ÖĞÜN, ÇA-
Ş, GÜVEN» demiştir. Onun bu sözlerinin ışığı al-
da önce çalışalım, çok çalışalım. Sonra çağdaş
garlığa ulaşınca Türk olmanın gururuyla öğünç
yalım.

«TÜRK, ÖĞÜN, ÇALIŞ, GÜVEN!»

BAHRİ ASLAN

İlkokul Mezunu

1011 Ord. Ana Tamir Fabrikasında İşçi

**(Mesleki ve Teknik Okul öğrencileri ile aynı kademe mezunu
işçiler kategorisinde ikincilik ödülünü kazanmıştır.)**

Milletler, halkı ile bütünleşmiş önderleriyle yaşar. Halkıyla bütünleşmiş önderler içerisinde MUSTAFA KEMAL ATATÜRK, milletini en elverişsiz koşullardan, hem de boğaza kadar batırılmış bir dipsiz bataklıktan çekip alma, yeniden varetme becerisiyle, inanıyoruz ki, en başta gelir.

Bulunduğu çağın ve yerin kara çemberini kırıp, tam bir zaman tanımazlıkla çağların ötesine geçebilen Gazi Paşamız, herşeyin ötesinde fikirleriyle, ülküleriyle, uğruna çocukluğunu, gençliğini, kısaca; yaşamının her soluğunu ortaya koymuş bir önder olarak, herşeyin üstünde gelen özdeyişleriyle, hem kendini ve hem de canından aziz bildiği milletini yaşıyor, yaşatacaktır. O'nun dediği gibi: İlelebet...

Toplumsal hayatımızda düstur edindiğimiz takdirde, tüm toplumumuzu her türlü keşmekeşden kurtaracak özdeyişlerden yalnız bir tanesidir: TÜRK ÖĞÜN ÇALIŞ GÜVEN.

Televizyon ekranlarından bölücülerin ihanetlerini —Devrim öncesi devlete rağmen— nerelere vardırıldıklarını hayret ve ibretle seyrederken aklımızdan bu emrin ne derecede hayati önem taşıdığını ve buna karşın toplum olarak nedenli saptadığımızı hüznle, başımız eğik düşünüyoruz.

Değilmi ki; bir toplum kendine övüncünü, ulusal birlik ve kıvancını yitirdi; işte bölücülerin arayıp da bulamayacağı ruhsuzluğu bir demet gelincik gibi sun-

du demektir. Kapkaranlık eller ta yapraklarımızı zı yolup-yolup atsınlar diye...

İşte bu emrin, yani barış içerisinde ve birlikte, daha mutlu yarınlara ulaşabilmek koşulunun Birincisinden ayrılmaz önemindeki ikinci koşulu; «ÇALIŞMAKTIR» Ruhumuz, Ulusal bilince ermek ve Ulusumuzla, Türklüğümüzle öğünmek ise ÇALIŞMAK KALBİMİZDİR. Çobanımızdan Devlet Başkanımıza kadar sloganımız bu olmalıdır.

Üç sente muhtaç bir Devletin milleti, boynu bükük bir millettir. Öğünmeğe hakkı olamaz. İliklerine kadar borçlu bir millet, Ekonomisi dışa bağımlı bir millet, en büyük övünç kaynağından «Bağımsızlığından» yoksun demektir.

Şimdiye kadar Ata'nın emrinde çalışılmadı. Bu kesin. Ancak bizce suç —çalışanda hiç yok anlamına gelmemek üzere— Çalıştırmada, Çalıştırmasını bilmeyende ve özellikle de «Kâr, İlledede, Herşeye rağmen Kâr» diye ter ter tepinenlerdedir.

Köylüyü, İşçiyi, memuru, kısaca tüm çalışanları yokluğa, Adaletsizliğe, Sefalete, dolayısıyla Anarşizmin ahtapot kollarına iten, teslim eden ve bunu görmezlikten gelen ilgililer, dünlerin, bugünlerin, yarın çıkacak aksaklıkların tüm sorumluluğunu sırtlarının kamburu olarak bu nesil yaşadık taşıyacaklardır.

Halbuki; Askeriyle, İşçisi, Çiftçisi, Memuruyla biz çalışanlar hünerli ellerimizle dünyayı yeni baştan yaratabilirdik. Çünkü, bizler için, tüm çalışanlar için,

çalışmak tam bir zevktir. Bizler, çalıştırmasını bilen elinde oynar gibî çalışır aşk yapar gibi de üretiriz. İşte bizlere çalışma zevkini eziyet haline getiren, çalıştırmasını bilmeyenler, kesesini bilime ve insanlığa tercih edenlerdir.

Tüm çalışanların aileleriyle birlikte geçinebilmeleri, İnsan olduklarını unutmamaları için alınterlerinin, canlarının, kanlarının, bütün bir ömürlerinin, kısaca; emeklerinin karşılığı verilir, insanca çalışma şartları sağlanır, tüm çalışanlar yarınlarına güvenle bakabilirlerse, en tembel işçiyi İbadet edercesine, aşk yaşarcasına çalışmaktan istense de alıkonulmayacaktır.

Tüm bu yukarıdakilerin bir sonucu olarak, artık kendimize, komşumuza, toplumumuza, hele hele Devletimize güvenebileceğiz. Çünkü GÜVEN, ancak öğünçlü çalışmanın bir doğal sonucudur.

Ulus ve Ulusal bilinciyle öğünen, bu öğünçle çalışma hayatını düzenleyip çalışabilen, çalıştırılabilen bir toplumun kazandığı KENDİNE GÜVENLİ BİR TOPLUM karakteri bir milletin sahip olabileceği en güçlü silhtir. İşte böyle bir silâha sahip olabilsek hangi olağanüstülükleri olağan hale getirdiğimize bizde şaşarız.

Bu düşüncenin hayali bile güzeldir. Bu güzel hayalleri, bu dünya cennetini kurmak için:

ULUSUM; ÖVÜN - ÇALIŞ - GÜVEN..

TÜRK-İŞ

Bilgi Merkezi

Ulusal Bilgi Merkezi

955.1024092 ATA 1982

İrcioğlu Matbaacılık
50 51 ANKARA 1982